T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)

ANABİLİM DALI

YATIRIM KURAMI BAĞLAMINDA EVLİ ÇİFTLERDE UYUM, NEDENSEL VE SORUMLULUK YÜKLEMELERİ İLE YALNIZLIK ARASINDAKİ BAĞLANTILAR

Doktora Tezi

Melahat IŞINSU HALAT

ANKARA – 2009

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)

ANABİLİM DALI

YATIRIM KURAMI BAĞLAMINDA EVLİ ÇİFTLERDE UYUM, NEDENSEL VE SORUMLULUK YÜKLEMELERİ İLE YALNIZLIK ARASINDAKİ BAĞLANTILAR

Doktora Tezi

Melahat IŞINSU HALAT

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Selim HOVARDAOĞLU

ANKARA – 2009

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)

ANABİLİM DALI

YATIRIM KURAMI BAĞLAMINDA EVLİ ÇİFTLERDE UYUM, NEDENSEL VE SORUMLULUK YÜKLEMELERİ İLE YALNIZLIK ARASINDAKİ BAĞLANTILAR

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selim HOVARDAOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Selim HOVARDAOĞLU	..……
Prof. Dr. Nuray SAKALLI-UĞURLU	…….....
Prof. Dr. Ali DÖNMEZ	……..
Doç. Dr. Zehra DÖKMEN	……...
Yrd. Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN	..…….

Tez Sınav Tarihi: 19.06.2009

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (19/ 06/ 2009).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Melahat IŞINSU HALAT

İmzası

…….

İTHAF

Bu tez sevgili annem BEYHAN IŞINSU'nun
(1955-2007)
anısına ithaf edilmiştir.

Çağdaş ve ileri görüşlü bir kadın olmasından dolayı doktora yapmam için beni teşvik eden, maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, özellikle verilerin toplanması aşamasında arkadaşlarını ve eşlerini ölçekleri doldurmaları için ikna eden canım annem, ilham perim, en büyük destekçime sonsuz teşekkürlerimle...

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında sonsuz sabrı, anlayışı ve hoşgörüsü ve yapıcı eleştirileri ile bana destek olan değerli danışmanım Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu'na öncelikle teşekkür ederim. Ayrıca sevgili hocalarım Doç. Dr. Zehra Dökmen'e, Prof. Dr. Ali Dönmez'e ve Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu'na, Sosyal Psikoloji bölümüne girebilmem için bana bir fırsat verdikleri, benim için sonsuza dek sürecek bir 'bilim aşkını' keşfetmemi ve bu günlere gelebilmemi sağladıkları için sonsuz teşekkürler. Bilimsel destek ve katkılarından dolayı ise, değerli jüri üyelerim Yrd. Doç. Dr. Ayda Büyükşahin'e ve Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu'ya ayrıca teşekkür ederim. Ayrıca sevgili dostum Yrd. Doç. Dr. Ayda Büyükşahin'e, onu tanıdığım günden beri bana gösterdiği yakınlık ve desteği için çok teşekkür ederim.

Tezimi hazırladığım süreçte bana gösterdiği sevgi, saygı, sabır ve anlayış için sevgili eşim Tolga Halat'a teşekkür ederim. Kendisi 'her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır' deyişini benim için 'her başarılı kadının arkasında onu seven ve ona destek olan bir erkek vardır' a çevirmiş ve her koşulda bana destek olmuştur. Ayrıca tüm hayatım boyunca olduğu gibi bu tez süresince de maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen sevgili anneme ve babama teşekkür ederim. Kardeşim Nafiz Işınsu'ya ise bilgisayar ve internet ile halletmem gereken işler konusunda bana yardımcı olduğu ayrıca teşekkür ederim. Hayatta en büyük zenginlik kişinin kendi ailesidir ve

ailem olmadan bu tez de olmazdı, bu nedenle sevgili aileme, özellikle de **anneme ve babama**, sonsuz teşekkürler.

Son olarak, dostlarıma ve arkadaşlarıma, özellikle Ankara'da yaşayan sevgili arkadaşlarım Serap Demirkan'a, Seçil Üretmen'e, Ayşegül Güngör Houser'a ve Ozanser Uğurlu'ya; Kıbrıs'ta yaşayan sevgili arkadaşlarım Eldem Gürsan'a, Resmiye Alpar'a, Zehra Çetin'e ve diğer arkadaşlarıma, bana inandıkları, beni destekledikleri ve yanımda oldukları için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

GİRİŞ **1**

1.1. Karşılıklı Bağımlılık Kuramı.....4

1.2. Yatırım Modeli.....14

1.3. Yatırım Modeli ile İlgili Olarak Yapılan Çalışmalar.....23

1.4. Yükleme Kuramı.....37

1.5. Yükleme Kuramı ve Evlilik İlişkileri.....41

1.6. Bağlanma Kuramı.....57

1.7. Yetişkinlikte Bağlanma.....59

1.8. Romantik İlişkilerde ve Evlilikte Bağlanma.....68

1.9.Yatırım Modeli, Bağlanma ve Doyum İle İlgili Yabancı ve Yerli Literatürdeki Diğer Çalışmalar……..80

1.10. Sosyal ve Duygusal Yalnızlık.....84

1.11. Evlilikte Yalnızlık.....92

1.12. Yalnızlıkla İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar……95

1.13. Araştırmanın Amacı.....102

1.14. Araştırmanın Denenceleri……104

2. BÖLÜM

YÖNTEM **107**

2.1. Örneklem.....107

2.2. Veri Toplama Araçları.....108

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....108

2.2.2. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ).....108

2.2.3.İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ).....110

2.2.4. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA).....111

2.2.5. UCLA Duygusal ve Sosyal Yalnızlık Ölçeği 112

2.2.6. UCLA Yalnızlık Ölçeği.....113

2.3. İşlem.....114

3. BÖLÜM

BULGULAR **116**

3.1. T-Testi Analizi Sonuçları.....116

3.2. Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları.....120

3.2.1. İlişki Yatırımından Alınan Puanların Yordanması 121

3.2.2. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirmeden Alınan Puanların Yordanması.....122

3.2.3. İlişki Doyumundan Alınan Puanların Yordanması.....123

3.2.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizleri.....125
3.2.4.a. İlişki Doyumundan Alınan Puanların Yordanması 126
3.2.4.b. Seçeneklerin Niteliğinden Alınan Puanların Yordanması.....128
3.2.4.c. İlişki Yatırımından Alınan Puanların Yordanması.....130

4. BÖLÜM

TARTIŞMA 132

4.1. T-Testi Analizinden Elde Edilen Sonuçların Tartışılması……..……133
4.2. Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması……..…….137
4.2.1. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……....138
4.2.2. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……..…...140
4.2.3. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması…….143
4.2.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizlerinin Tartışılması…….147

4.2.4.a. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……....147

4.2.4.b. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……..150

4.2.4.c. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması……..151

GENEL TARTIŞMA **154**

SONUÇ VE ÖNERİLER **157**

ÖZET **159**

ABSTRACT **161**

KAYNAKLAR **163**

EKLER **193**

EK-1a. Erkeğin ev işlerine ne derece yardımcı olduğuna ilişkin frekans ve yüzdeler.....194

EK-1b. Eşlerin mesleklerine ilişkin frekans ve yüzdeler.....195

EK-1c. Eşlerin gelir düzeylerine ilişkin frekans ve yüzdeler.....196

EK-1d. Eşlerin evlilik sürelerine ilişkin frekans ve yüzdeler.....197

EK-1e. Eşlerin çocuk sayılarına ilişkin frekans ve yüzdeler.....198

EK-1f. Eşlerin İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)'nin Bağlanma Stillerine İlişkin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımları……199

EK-2. Kişisel Bilgi Formu……...200

EK-3. İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ).....201

EK-4. İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ).....204

EK-5. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA).....206

EK-6. UCLA Duygusal Yalnızlık (UCLA-EL).....207

EK-7. UCLA Sosyal Yalnızlık (UCLA-SL).....208

EK-8. UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA-LS).....209

EK-9. Eşlerin Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Yapılan Korelasyon Analizleri …….210

ÇİZELGELER

Çizelge 1. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftler İçin Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları……..….121

Çizelge 2. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftler için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları……...122

Çizelge 3. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftler İçin Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları……..….124

Çizelge 4. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Kadın Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları…….……..126

Çizelge 5. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Erkek Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları……...….127

Çizelge 6. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Kadın Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları…….……..128

Çizelge 7. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Erkek Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları…..……..129

Çizelge 8. İlişkiye Yapılan Yatırım'dan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Kadın Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları……..……..130

Çizelge 9. İlişkiye Yapılan Yatırım'dan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Erkek Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları……..…….131

Çizelge 10. Eşlerin Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Yapılan Korelasyon Analizleri ……..……..….211

ŞEKİLLER

Şekil-1. Doyum ve İstikrarı Etkileyen Dört Koşul…….10

Şekil 2. Yatırım Modelinde Bağlanım Süreçleri……...20

Şekil 3. Yetişkin Bağlanma Modelleri…..……..62

TABLOLAR

Tablo 1. Kadınlara ve Erkeklere İlişkin Ortalamalar ve T-Testi Sonuçları...117

1.BÖLÜM

GİRİŞ

"Bir sürü kısa delilikler-aşk diyorsunuz buna siz. Ve evliliğiniz bu bir sürü kısa deliliklere upuzun bir ahmaklıkla son veriyor." Nietzsche.
Sabah Gazetesi, 26 Ağustos, 2008.

"Akıl, kendi mekânını yaratır. Kendi başına cehennemi cennete, cenneti cehenneme dönüştürebilir." John Milton.
Sabah Gazetesi, 10 Şubat, 2009.

Kadın ve erkeğin birbirlerine duydukları aşk ve tutku uzun yıllar boyunca sanata ve edebiyata ilham vermesine karşın sosyal bilimcilerin bu konu ile ilgilenmeye başlaması yarım yüzyılın ötesine geçmemektedir. Sosyal bilimciler arasında aşkın kesin bir tanımının yapılamadığını; aşkın tanımının zaman içerisinde ve kültürden kültüre (Durant,1954) değiştiğini ve özellikle Batı kültüründe aşkın bireysel farklılıklardan ve deneyimlerden etkilendiğini görülmektedir. Aşk duygusu insanlar için önemlidir, aşk yüzünden insanlar evlenmekte ve yine bu aşk duygusunun bitmesi yüzünden insanlar boşanmaktadır. Sağlıklı ve doyum verici romantik bir ilişkiyi sürdürmek kolay değildir. Bazen, büyük umutlarla başlanan romantik ilişkiler hayal kırıklığı ile sona ermektedir. Neden bazı ilişkiler devam ederken bazıları hayal kırıklığı ile sonuçlanmaktadır? Ya da neden bazı ilişkiler evlilikle sonuçlanırken iyi gittiği düşünülen bazı ilişkiler ayrılıkla sonuçlanmaktadır?

Araştırmacılar ilişkilerin, zaman içerisinde başladığını, sürdürüldüğünü ve sonlandığını belirtmektedir (Duck, 1985; Hatfield ve Walster, 1985). Evliliğin

tersine, romantik bir ilişkinin bitmesi, bir ilişkinin kuralı gibidir. Buna ek olarak, 'ölüm bizi ayırana kadar ' diyerek birbirine bağlılık yemini ederek evlenen pek çok evli çift de çeşitli nedenlerden dolayı ayrılmaktadır ve dolayısıyla evli çiftler de bu kuralın dışında değildir (Finkel ve Campbell, 2001). Çiftlerin 'sonsuza dek sürecek' diyerek yaptıkları evliliklerin yaklaşık % 67'si boşanma ile sonuçlanmakta (Martin ve Bumpass, 1989), üstelik yaklaşık olarak % 10'u ise ikinci kez evlenmektedir (Glick, 1984). Ülkemizde de durum pek farklı değildir, ilk kez evlenenlerin oranı % 95.7 olmasına rağmen iki ve daha fazla sayıda evlenenlerin toplam oranı % 4.3'tür (T.C. Başbakanlık, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Aile Yapısı Araştırması, 2006, s. 4). Üstelik evlilik oranının giderek artmakta olmasına rağmen, 2006 yılında yaşanan küçük bir düşüş hariç, boşanma oranı da giderek artmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler, s. 32-33). Ayrıca 2006 yılı verilerine bakıldığında, boşanmaların % 42.6'sının evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleştiği görülmektedir (T.C. Başbakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni).

Kötü gittiği düşünülen bazı ilişkilerin neden evlilikle sonuçlandığı tersine iyi gittiği düşünülen bazı ilişkilerin ise ayrılıkla sonuçlandığı sorularına yanıt vermek üzere son yıllarda araştırmacılar evlilikte aşk yerine daha çok evlilikte karşılıklı doyum (Locke ve Wallace, 1959; Spainer, 1976) ve ilişkide istikrar (Rusbult, 1980, 1983) üzerine çalışmalar yapmaya başlamıştır. Rusbult (1980, 1983), hangi değişkenlerin bazı ilişkilerin sürmesine ve bazılarının sonlanmasına yol açtığını incelemek üzere Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'ndan (Theory of Interdependence - Kelley ve Thibaut, 1978; Thibaut

ve Kelley, 1959) yararlanarak geliştirdiği Yatırım Modeli (Investment Model) ile romantik ilişkilerde bağlanım ve istikrarı açıklamaya çalışmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı da, evli çiftlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları karşılıklı yüklemelerin, bağlanma stillerinin ve yalnızlık düzeylerinin, bu çalışmanın temel kuramı olan Rusbult'un (1980, 1983) yatırım modeli bağlamında ilişki bağlanımlarını (ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve yatırım miktarını) ne derece yordadığını saptamaktır. Bu nedenle öncelikle bu çalışmada, Yatırım Modeli'nin temel çıkış noktası olan Karşılıklı Bağımlılık Kuramı kısaca ele alınacak, ardından bu çalışmanın temel kuramı olan Yatırım Modeli ele alınacaktır. Yatırım Modeli'nin ardından, evli çiftlerin nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile evli çiftlerin bağlanma stillerinin ilişki bağlanımlarını ne derece yordadığının incelenmesi amacıyla sırasıyla Yükleme Kuramı ve Bağlanma Kuramı ele alınacak ve bu kuramlarla ilgili yabancı ve yerli literatürdeki çalışmalar aktarılacaktır. Son olarak ise, evli çiftlerin hissettikleri yalnızlık düzeylerinin (duygusal ve sosyal yalnızlık, genel yalnızlık) ilişki bağlanımlarını ne derece yordadığı üzerinde durulacaktır. Bu amaçla yalnızlığa ilişkin literatür gözden geçirilecek, yabancı ve Türk kültüründeki araştırmalar özetlenecektir.

1.1. KARŞILIKLI BAĞIMLILIK KURAMI

Karşılıklı Bağımlılık Kuramı (Theory of Interdependence), Thibaut ve Kelley (1959) tarafından geliştirilmiştir ve zaman içerisinde kişilerarası ilişkileri açıklamaya çalışan en önemli kuramlardan birisi olmuştur. Literatürdeki diğer adı etkileşim sonuçları kuramı (theory of interaction outcomes) olan karşılıklı bağımlılık kuramı (Kelley ve Thibaut, 1978; Thibaut ve Kelley, 1959), yakın ilişkilerin temeli olan *çiftler arasındaki etkileşim* üzerine odaklanır. Kuram özellikle, her bir eşin (partnerin) diğerinin sonuçlarını etkileme yeteneğini temel almakta ve iki birey arasındaki karşılıklı bağımlılık yapısı üzerinde durmaktadır. *Karşılıklı bağımlılık*, yakın ilişki içerisindeki çiftlerin, birbirlerinin deneyimlerinden etkilenmeleri ve değerli sonuçlar elde etmek için (destek, şefkat, cinsel ve duygusal yakınlık gibi) birbirlerine ihtiyaç duymaları olarak tanımlanır**.** *Etkileşim* ise, bireylerin birbirlerinin varlığında davranışlar ortaya koymaları, birbirleri için ürün yaratmaları, ya da birbirleriye iletişime girmeleri olarak tanımlanır (Thibaut ve Kelley, 1959, s. 10). Bu nedenle karşılıklı bağımlılık kuramı dahil tüm sosyal mübadele kuramları (social exchange theories), bireylerin ilişkilerini başlatmalarının ve sürdürmelerinin en azından kısmen belli bir nedeninin, ilişkideki etkileşimlerin yararlarından (çıkarlarından) dolayı olduğu noktasından hareket etmektedirler (Blau, 1967; Homans, 1961; akt., Rusbult ve Buunk, 1993).

Karşılıklı bağımlılığın temeli olan bu etkileşimlerin, bireylere haz ve memnuniyet gibi ödüller (rewards) sağlaması ya da stres, acı ve utanç gibi

bedellere (costs) yol açması gibi sonuçları (out-comes) vardır. Sonuçlar ya da kazançlar, ya da diğer bir deyişle ilişkiden elde kazanımlar, ödüller ve bedeller arasındaki farktır (etkileşim = ödül – bedel = sonuç ya da kazanç). Kurama göre, ödüller ve bedeller arasındaki bu fark pozitif ise, birey ilişkiyi sürdürecek, negatif ise sonlandıracaktır (Binici ve Hovardaoğlu, 1996; Hortaçsu, 1997).

Thibaut ve Kelley'e (1959) göre bir ilişkinin ödülleri, bireyin ilişkiden aldığı hazlar, doyumlar ve memnuniyetlerdir; bedeller ise, bireyin ilişkisi için gösterdiği bir dizi davranışın performansını engellemek ya da caydırmak için faaliyet gösteren faktörlerdir; örneğin, çaba, utanç ya da kaygı, çatışmaya yol açan güçler, rekabete yol açan tepkisel eğilimler gibi (Rusbult ve Buunk, 1993). Kurama göre, ikili ilişkiler bu ödül ve bedel mübadelesine dayanmaktadır ve doğal olarak insanlar, ödülü yüksek olan ve bedeli düşük olan ilişkileri tercih etmektedirler (Binici ve Hovardaoğlu, 1996; Hortaçsu, 1997). Diğer bir deyişle, bireylerin temel güdüsü bir ilişkiden elde edilecek olumlu sonuçları (ödül) en üst düzeye çıkarmak ve ilişkinin sürmesi için harcayacakları çabayı (bedel) en alt düzeyde tutmaya çalışmaktır (Hasta, 2002).

Karşılıklı bağımlılık kuramına göre, devam eden bir ilişkinin iki önemli özelliği vardır ve bu iki özellik birbirinden ayrıdır: Doyum düzeyi (satisfaction level) ve bağımlılık düzeyi (dependence level). *Doyum düzeyi,* bir bireyin bir ilişkiyi olumlu bir gözle değerlendirmesi ve partnerin önemli ihtiyaçları yerine getirdiğine inanma derecesiyle ilgilidir. Diğer bir deyişle doyum, bir ilişkide olumlu ve olumsuz tüm duyguların birleşmesidir (örneğin, birey, partnerini

tutkulu bir şekilde seviyor mu? Ya da partneri onun yakınlaşma ihtiyaçlarını yerine getiriyor mu?). *Bağımlılık düzeyi* ise bunun tersidir, yani bir bireyin iyi sonuçlar elde edeceğine ilişkin bir ilişkiye güvenmesi ve önemli ihtiyaçların yerine getirilmesinde öncelikli olarak partnere *bağlı kalma* derecesiyle ilgilidir (örneğin birey, arkadaşlık ve yakınlaşma ihtiyaçları için öncelikli olarak partnerine güveniyor mu?) gibi (Rusbult ve Buunk, 1993).

Thibaut ve Kelley'e (1959) göre bir birey, kendisine doyum sağlamayan bir ilişkiyi, bağımlılığının yüksek olması nedeniyle sürdürebilmektedir (örneğin bir kadın, eşinin kendisini aldatmasına rağmen ekonomik yoksunluk, çocuklarının varlığı ya da sadece alışkanlıktan dolayı ilişkisini sürdürüyor olabilir). Bu nedenle ilişkiden alınan doyum ile ilişkiye bağımlı olmanın ya da diğer bir deyişle ilişkiye bağlı olmanın değerlendirilmesine yol açan ölçütler farklıdır. Bu ölçütler karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi olarak adlandırılmıştır ve kurama göre bireyler ilişkilerinden elde ettikleri sonuçları anlamlı hale getirmek için bu iki ölçütten yararlanmaktadırlar (Bilecen, 2007; Hasta, 2002; Hovardaoğlu, 1996).

Thibaut ve Kelley'e (1959) göre *karşılaştırma düzeyi* (comparison level-CL) bir bireyin, bir ilişki içindeki sonuçları değerlendirmesi ve ilişkisini *doyum verici* ya da *doyum vermeyen* olarak hissetmesidir. Diğer bir deyişle, bireyin, ilişkinin "çekiciliğini" ya da ne denli doyum verici olduğunu değerlendirdiği bir standarttır. Ek olarak, bireylerin hak ettiklerine inandıkları sonuçların düzeyi, önceki ilişkilerdeki deneyimlerden, yakın arkadaşlarının ilişkilerinin gözlemlenmesinden ve anne-babanın sonuçlarıyla karşılaştırmalardan etkilenecektir. Örneğin, bireyin ilişkisiyle ilgili beklentileri, evliliği tutkulu ve

uyumlu gözüken bir dostla konuşmak suretiyle yükselebilir, özellikle de birey için, bu nitelikler önemliyse (Titus, 1980). Diğer bir deyişle kurama göre karşılaştırma düzeyi, bireyin ya doğrudan deneyim yoluyla ya da sembolik olarak bildiği sonuçların tümünden etkilenecektir. Buna göre, ilişkiden elde ettiği sonuçların (kazançların) karşılaştırma düzeyinin üzerinde olması durumunda birey, ilişkisini olumlu olarak değerlendirecek ve ilişkisini doyum verici olarak hissedecektir; tersine sonuçlar (kazançlar) karşılaştırma düzeyinin altına düştüğü zaman ise birey ilişkisini olumsuz olarak değerlendirecek ve ilişkisini doyum vermeyen olarak hissedecektir (Rusbult ve Buunk, 1993).

Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (comparison level for alternatives -CL-alt) ise doyum düzeyinin tersine, bağımlılık düzeyinden oluşur. Seçenekler için karşılaştırma düzeyi, bir bireyin, ilişkide kalma veya ilişkiyi terk etme konusunda karar verirken kullandığı standarttır (Rusbult ve Buunk, 1993). Birey ilişkisine bağımlı olup olmayacağına yani ilişkisini sürdürüp sürdürmeyeceğine karar verirken seçenekler için karşılaştırma düzeyini kullanacaktır (Binici ve Hovardaoğlu, 1996). Thibaut ve Kelley (1959) seçenekler için karşılaştırma düzeyini, bir bireyin, mevcut seçenek fırsatlar ışığında kabul edeceği sonuçların en düşük düzeyi olarak tanımlamaktadır. İlişki dışında mevcut olarak algılanan sonuçlar (kazançlar), diğer seçenek ilişkilerin çekiciliğinden, bekarların oluşturduğu daha geniş alanın niteliğinden ve bağlantısız olma seçeneğinden etkilenebilir. Thibaut ve Kelley'e (1959) göre ikili ilişkinin sürüp sürmeyeceğine ilişkin karar, ödül-bedel farkının, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstünde olup olmadığına bağlı olarak

belirlenecektir (Hovardaoğlu, 1996; Rusbult ve Buunk, 1993). Kurama göre bir ilişkiyi bitirmenin bazı bedelleri vardır ve bu bedeller, ilişkiye yapılan bazı yatırımlar (ör., senin için saçımı süpürge ettim ya da mesleğimden vazgeçtim v.b.) ilişki uğruna feda edilen diğer ilişkiler (ör., senin için zengin, iyi eğitimli v.b. kısmetlerimden vazgeçtim), ve ilişkiyi koparmak için harcanacak zaman, çaba, üzüntü vb.'den oluşur. Bu nedenle, bir ilişkinin sona erdirilmesi için seçenek olan ilişkinin sonuç düzeyinin, içinde bulunulan ilişkinin sonuç düzeyinden epeyce yüksek olması gerekmektedir (Hortaçsu, 1997). Seçenekler için karşılaştırma düzeyi düşük olan bireylerin, kendi ilişkileri dışında az miktarda çekici seçenekleri olmasından dolayı, kendi ilişkilerine bağlıdırlar ve partnerleriyle kalmayı tercih etmektedirler.

Thibaut ve Kelley'e (1959) göre *bağımlılık* kavramı çok önemlidir ve ikili ilişkinin anahtarını oluşturmaktadır. Bireyin ilişkisini sürdürüp sürdürmeyeceği yani ilişkideki kalma-gitme kararı, bireyin ilişkisindeki bağımlılık, ya da diğer bir deyişle bireyin ilişkisine olan *bağlılık* düzeyine bağlıdır. İlişkinin ödül-bedel dengesi yüksek ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi düşükse, bağımlılık yüksek demektir ve bu durumda birey mevcut ilişkisini sürdürecektir. Ancak tersine, ilişkinin ödül-bedel dengesi düşük ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi yüksekse, bağımlılık düşük demektir ve bu durumda birey mevcut ilişkisinden vazgeçecektir (Drigotas ve Rusbult, 1992). Daha önce belirtildiği gibi bu duruma kalma-gitme kararı da denmektedir. Bu karar, ilişkinin istikrarını (bağlanımı) etkilemektedir ve birey mevcut ilişkisini sürdürüp sürdürmeyeceğine ilişkin karar verirken aşağıda özetlenen dört önemli koşulu göz önünde bulunduracaktır (Thibaut ve Kelley, 1959):

1) Bir ilişkide ödüllerin bedellere göre dengesi hem karşılaştırma düzeyi, hem de seçenekler için karşılaştırma düzeyini aşarsa, hem doyum, hem de bağımlılık yüksek olacaktır (ör., gönüllü-istemli bağımlılık, bireyin mevcut ilişkisi hem doyum verici hem de istikrarlıdır yani birey ilişkisine gönülden bağlıdır);
2) Sonuçlar ya da kazançlar, karşılaştırma düzeyinin üzerinde, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altındaysa, doyum yüksek, ama bağımlılık düşük olacaktır (ör., 'mutlu ama özgür' ilişki, bireyin mevcut ilişkisi doyum verici ancak istikrarsızdır yani bireyin ilişkisine bağlılığı düşüktür);
3) Sonuçlar ya da kazançlar, karşılaştırma düzeyinin altında, ama seçenekler için karşılaştırma düzeyinin üstündeyse, doyum düşük, ama bağımlılık yüksek olacaktır (ör., gönülsüz-istemsiz bağımlılık, bireyin mevcut ilişkisi doyum vermeyen ancak istikrarlıdır, yani bireyin seçeneklerden elde edeceği sonuçlar daha kötü olacağı için mevcut ilişkisini sürdürme eğilimi gösterecektir);
4) Sonuçlar ya da kazançlar, hem karşılaştırma düzeyinin, hem de seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altındaysa, hem doyum, hem de bağımlılık düşük olacaktır (ör., bu tür ilişki sürdürülemez, bireyin mevcut ilişkisi hem doyum vermeyen hem de istikrarsız bir ilişkidir yani bağlılık düşüktür bu nedenle bu ilişkinin ayrılıkla sonuçlanacağı beklenebilir).

Yerli ve yabancı literatürdeki pek çok çalışma Thibaut ve Kelley'nin (1959) bu görüşlerini desteklemiştir: Örneğin Drigotas ve Rusbult (1992) yaptıkları çalışmada, ilişkiden alınan doyumun yüksek olduğu ilişkilerde bağlılığın da yüksek olduğunu ve bireylerin diğer çekici alternatifleri ya da diğer bir deyişle çekici seçenekleri algılamalarının düşük olduğunu bulmuştur. Bir diğer çalışmada Fricker (2006), sadakat, bağlılık ve doyum arasında çok güçlü bir ilişkili olduğunu bulmuştur: Sadakatli bireylerin doyum ve bağlılık puanlarının, sadakatsiz bireylere oranla daha yüksek olduğunu ve sadakatsiz bireylerin seçeneklerin niteliğini değerlendirme puanlarının çok yüksek olduğunu ve iki grup arasında cinsiyet farkının olmadığını bulmuştur.

Hovardaoğlu (1996) da, sosyal mübadelenin evlilikle ilgili değerlendirmelere etkisini incelediği çalışmasında, Thibaut ve Kelley'nin (1959) bu görüşlerini sınamıştır. Evli ve bekarlarla yaptığı bu çalışmada doyum ve istikrarı etkileyen dört koşulun **Şekil-1.**'deki gibi ifade edilebileceğini belirtmiştir:

Şekil-1. Doyum ve İstikrarı Etkileyen Dört Koşul (Hovardaoğlu, 1996).

	İstikrarlı İlişki **(Bağlılık Yüksek)**	**İstikrarsız İlişki** **(Bağlılık Düşük)**
Doyum Yüksek	Sonuç (Kazanç) = Karşılaştırma Düzeyi > Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (1)	Sonuç (Kazanç) = Karşılaştırma Düzeyi < Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (2)
Doyum Düşük	Sonuç (Kazanç) < Karşılaştırma Düzeyi >Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (3)	Sonuç (Kazanç) < Karşılaştırma Düzeyi >Seçenekler için karşılaştırma düzeyi (4)

Hovardaoğlu çalışmasında, **Şekil-1.**'deki tabloya uygun 4 hipotetik öykü oluşturmuş ve ardından katılımcıların yukarıdaki tabloda yer alan olasılıklar doğrultusunda yanıt verip vermedikleri sınanmıştır. Çalışmada, kuramın doğurguları doğrultusunda ve yukarıdaki tabloda gösterilen şekilde tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, hem istikrarlı hem de yüksek doyum veren ilişkiden elde edilen sonuç (ya da kazanç), en yüksek bağlılık düzeyine yol açmaktadır (hücre 1). Bunun tersine, en az bağlılık düzeyine sahip ilişkilerin hem doyum vermeyen hem de istikrarsız olan ilişkilerde olduğu görülmüştür (hücre 4). Ayrıca bu çalışmada, evli katılımcıların bekar katılımcılara oranla daha yüksek doyum, istikrar, bağlılık ve mutluluk puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuş ve bu durumun, evlilerin karşılaştırma düzeylerinin bekarların karşılaştırma düzeylerine oranla standartlarının daha düşük olduğunu, bekarların bu standartlarının daha yüksek olduğunun göstergesi olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, kazancın, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin altında kaldığı koşulda, evli ve bekar farkı bulunmuş, bekarların başka bir ilişki kavramını daha kolay gündeme getirdiği, evlilik ilişkisinin ise seçenekler için karşılaştırma düzeyinin azalmasında önemli rol oynadığı bulunmuştur. Bu çalışma ile tutarlı olarak, Hasta ve Büyükşahin (2006) yaptığı çalışmada erkeklerin kadınlarda oranla ve bekarların da evlilere oranla seçeneklerin niteliğini daha olumlu olarak değerlendirdikleri bulunmuştur.

Bu kuramla tutarlı olarak, ülkemizde yapılan bir başka araştırmada (Büyükşahin, 2006) karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyinin bireylerin ilişkilerdeki doyum ile çok yakından bağlantılı olduğu,

karşılaştırma düzeyi yükseldikçe ilişki doyumunun arttığı ve seçeneklere yönelmenin azaldığı, diğer taraftan karşılaştırma düzeyinin düşük miktarda olmasının doyumu azaltmakta ve şeçenekler için karşılaştırma düzeyini arttırmakta olduğunu, bu nedenle de yeni bir ilişki ve doyum arayışlarını arttırdığı bulunmuştur. Ek olarak Thibaut ve Kelley'nin (1959) öngördükleri bağlantıların kültürden bağımsız olarak geçerli olduğu bulunmuştur. Son olarak, ülkemizde yapılan iki yeni çalışmada ise (Bilecen, 2007; Çimen 2007) Büyükşahin ve Hovardaoğlu'nun bulgularıyla tutarlı sonuçlar bulunmuştur.

Özetle, karşılıklı bağımlılık kuramının başlıca kavramları ödül (reward), bedel (cost), sonuç ya da diğer bir deyişle kazanç (out-come), karşılaştırma düzeyi (comparison level) ve seçenekler için karşılaştırma düzeyinden (comparison level for alternatives) oluşmakta ve ikili ilişkinin değerlendirilmesinde bu kavramlar ölçüt alınmaktadır.

Kuram, çiftler arasındaki etkileşimlerde ödül-bedel ilişkisini ele almakta ve bireylerin ödülü yüksek olan ve bedeli düşük olan ilişkileri sürdürmeyi tercih ettiklerini vurgulamaktadır. Bireylerin bu ödül-bedel ilişkisini değerlendirirken iki önemli ve birbirinden bağımsız ölçütten yararlandıklarını belirtmektedir: Karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi. Karşılaştırma düzeyi, bireyin ilişkiden aldığı **doyumu** belirlerken, seçenekler için karşılaştırma düzeyi de bireyin ilişkiye olan **bağımlılığını** ya da diğer bir deyişle ilişkiye olan **bağlanımını** belirlemektedir ve aynı zamanda bireyin ilişkiyi sürdürüp sürdürmeyeceğini belirleyen standarttır.

Thibaut ve Kelley'nin (1959) karşılıklı bağımlılık kuramından yola çıkan Rusbult (1980, 1983), bağlanımla ilgili en önemli modellerden biri olan ve bu çalışmanın temelini oluşturan Yatırım Modeli'ni geliştirmiştir.

1.2. YATIRIM MODELİ

Yatırım modeli (Rusbult, 1980, 1983) yakın ilişkilerin en temel özelliklerini tanımlama girişimidir ve bağlanımla ilgili önemli modellerden biridir. Yatırım modeli, romantik ilişkilerde doyum ve bağlanımın artmasını ve azalmasını ve partnerlerin ilişkide kalma-terk etme davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle yatırım modeli, yakın ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ve sonlandırılmasını açıklamak amacıyla geliştirilen ve sosyal mübadele (exchange) kavramlarını içeren Karşılıklı Bağımlılık Kuramının (Kelley veThibaut, 1978; Thibaut ve Kelley, 1959) bir uzantısıdır. Ancak Karşılıklı Bağımlılık Kuramının kavramları olan doyum ve seçeneklerin niteliğine ek olarak Rusbult, yatırımın büyüklüğü (investment size) kavramının da ilişkinin sürdürülmesinde çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

Rusbult'un (1980, 1983) yatırım modeli, bireylerin bağlanım düzeylerindeki değişimlerin, bireylerin bir ilişkide kalma veya terk etme kararlarını etkileyeceğini ileri sürmektedir. İlişkide kalma-gitme kararı, ilişkinin *istikrarını* belirleyen yani diğer bir deyişle ilişkide *bağlanıma* yol açan bir karardır. **Bağlanım** (commitment); bir ilişkinin devamı için, psikolojik bağlanma ve motivasyona yol açan kavramsal ve duygusal bileşenleri içeren öznel bir durumdur. Yatırım modeline göre, bir bireyin *bağlanım düzeyi*, büyük ölçüde; şu üç bileşenin birbirleriyle olan ilişkisiyle belirlenmektedir: **doyum düzeyi, seçeneklerin niteliği** ve **yatırımın miktarı**. Diğer bir deyişle, bu üç bileşenin birlikte oluşturdukları kavrama yatırım modelinde *bağlanım* adı verilmektedir.

Yatırım modelinde bağlanımın üç belirleyicisi olan doyum, seçeneklerin niteliği (alternatiflerin niteliği) ve yatırım bileşenlerinin her birinin temelinde ise, bir bireyin, ilişkiden elde ettiği ödüller ve ilişkinin yol açtığı bedellere ilişkin öznel değerlendirmesi yatmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, ödüller, ilişkiden kazanılan, herhangi bir sayıda algılanan pozitif sonuçları (kazançları) kapsamaktadır. Ödüller, mutlu anılar, paylaşılan kaynaklar ve ortak ilgiler gibi genel olarak algılanan pozitif sonuçlardır. Bedeller ise, bunlardan herhangi birisi ve/veya kaçırılan fırsatlar gibi algılanan negatif sonuçları kapsamaktadır.

Daha önce de bahsedildiği gibi yatırım modeli, bireylerin ilişkilerini sürdürme eğilimlerini analiz etmek için karşılıklı bağımlılık kuramının yapılarını kullanmaktadır. Karşılıklı bağımlılık kuramının ana yapısını oluşturan en temel özellik *'bağımlılık (dependence)'* kavramı olup, bireyin bir ilişkiyi neden sürdürdüğünü anlamamızı sağlamaktadır. *Bağımlılık düzeyi (level of dependence)* ise, bir bireyin belli bir ilişkiye ihtiyaç duyduğu ya da arzulanan sonuçları elde etmek için bir ilişkiye bel bağladığı bağlamı anlatır (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998, s. 359).

Bireylerin ilişkilerine nasıl bağımlı olduklarına ilişkin karşılıklı bağımlılık kuramı, bağımlılığın arttığı iki temel süreci tanımlamaktadır. Bu sürecin birincisi *doyum düzeyinden (satisfaction level),* ikincisi ise *seçeneklerin niteliğinden (quality of alternatives)* oluşmaktadır.

Doyum düzeyi, bir ilişkide pozitife karşı negatif duyguları hissetmeyi anlatır. *Doyum,* bir partnerin, bir bireyin en önemli ihtiyaçlarını karşılama oranından etkilenir. Örneğin, bir erkeğin, partnerinin onun entellektüel,

arkadaşlık (dostluk) ve cinsel ihtiyaçlarını karşıladığı oranda ilişkisinden doyum alması muhtemeldir (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998). Doyumun bağlanım üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Bireylerin ilişkilerinde algıladıkları ödüller ya da pozitif sonuçlar (kazanımlar) yüksekse, muhtemelen ilişkilerinden de doyum almaktadırlar. Ayrıca, ilişkinin algılanan bedelleri düşükse, daha fazla doyum elde edilecektir. Bu nedenle ilişki, karşılaştırma düzeylerini aşmalıdır.

Daha önce de bahsedildiği gibi, bir bireyin karşılaştırma düzeyi (comparison level-CL), ilişkinin '*çekiciliğinin'* ya da '*doyumunun'* değerlendirildiği standarttır. Bireyin sonuçlar (kazançlar) ölçeğindeki **karşılaştırma düzeyleri** (CL), bireyin doğrudan ya da dolaylı deneyimlerinden ya da sembolik olarak etkilenebilir (Thibaut and Kelley, 1959, s.21). Örneğin bireyin önceki ilişkilerinden elde ettiği deneyimler, önemli diğerlerinin ilişkilerinin yargıları (örneğin sevdiği arkadaşlarının ilişkilerindeki deneyimler) ve birisinin partneriyle olmanın sonuçlarının tümünün karşılaştırılması, karşılaştırma düzeylerini etkiler. Dolayısıyla, daha fazla doyum, bir ilişkinin sürdürülmesi için bağlanımı arttıran bir faktördür.

Ancak doyum, bağımlılığın tek temeli değildir. Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'na göre, bağımlılık, mevcut seçeneklerin (alternatiflerin) niteliğinden de etkilenir. *Seçeneklerin niteliği (comparison level for alternatives-*CL_{alt}*);* mevcut ilişkiye karşı mümkün olabilecek en iyi seçeneğe ilişkin algılanan çekiciliği anlatır. Başka bir deyişle seçeneklerin niteliği, bireyin en önemli ihtiyaçlarının mevcut ilişkisinin 'dışında' karşılandığı bağlamı anlatır (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998). Kısacası, ana ilişkide mevcut olanların dışında

mevcut olan seçeneklerin çekiciliğidir. Bu da bağlanımı etkiler. Seçeneklerin niteliği, bireyin ilişkide kalma ya da gitme kararı vermesinde kullandığı standarttır (Thibaut ve Kelley, 1959, s.21). Seçenekler, başka bir seçenek (alternatif) ilişki, zamanı tek başına geçirmek, başkalarıyla çıkmak, dostlar ya da aile bireyleriyle zaman geçirmek, boş bir zaman etkinliği ile ya da işle ilgilenmek olabilir. Örneğin, birey ilişkisinden yeterince doyum almadığını düşünüyorsa ve dostları ile ya da ailesi ile zaman geçirmeyi pozitif bir seçenek olarak görüyorsa, ilişkiyi sürdürmek konusunda bağlanımı daha az olabilir. Bunun tersi olarak da, birey mevcut ilişkisine yönelik olarak başka seçenekler algılaması düşükse, mevcut ilişkiye bağlanımı daha yüksek olacaktır ve ilişkisini sürdürmeye devam edecektir. Diğer bir deyişle, ilişkiden elde edilen doyum düzeyi yüksektir ve seçeneklerin niteliği düşüktür, bu nedenle bireyin ilişkisini sürdürme olasılığı da yüksektir. Bu nedenle mevcut ilişkide seçeneklerin niteliği, ilişkiden elde edilen ödül ve bedellerden etkilenir (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998).

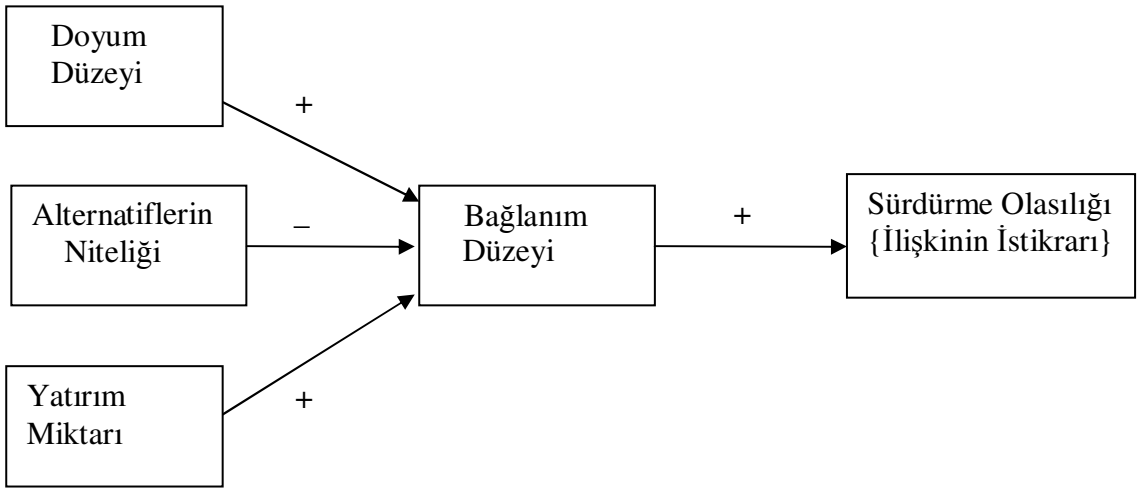
Thibaut ve Kelley'nin (1959) Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'na göre, bir ilişkiye bağımlılığın yüksek olabilmesi için, bireyin o ilişkiyi sürdürme isteğinin (doyum düzeyi) yüksek ve seçeneklerin niteliğinin düşük olması gerekmektedir. Ancak bir ilişkiye bağımlılığı sadece bu iki değişken belirlemiş olsaydı, ilişkiden elde edilen düşük doyum düzeyi ya da çekici bir seçeneğin (alternatifin) ortaya çıkması durumunda, birçok kişinin ilişkisi çıkmaza girer ya da biterdi. Oysa bireyler, mevcut ilişkilerinden düşük doyum alsalar bile ya da mutsuz olmalarına rağmen çekici bir seçeneğe sahip olsalar bile ilişkilerini sürdürebilmektedirler. Bu durumun nedenini açıklayabilmek için Rusbult,

Martz ve Agnew (1998), Rusbult'un (1980, 1983) Yatırım Modeli'nin, Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'nın önermelerini iki yönde genişlettiğini belirtmişlerdir.

İlk olarak Yatırım Modeli, Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'nda var olan iki faktörün- doyum düzeyi ile seçeneklerin niteliğinin- bağımlılığı tam olarak açıklamadığını, bağımlılığı açıklamak için üçüncü bir faktöre gereksinim olduğunu öne sürerek genişletmektedir. Yatırım Modeli'ne göre bağımlılık, **Yatırım miktarı** (investment size) adı verilen üçüncü bir faktörden de etkilenmektedir. Yatırım miktarı, bir ilişkiye bağlı olan kaynakların büyüklüğünü ve önemini anlatır. Söz konusu kaynaklar, ilişki sona erdiği takdirde, değer olarak gerileyecek veya kaybolacak türdendir (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998, s.359). Yatırımlar, **içsel** (intrinsic) ve **dışsal** (extrinsic) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçsel yatırımlar, doğrudan ilişkiye yapılan yatırımlardır. Örneğin bireyin ilişkisi için önemli ölçüde çaba göstermesi, zaman harcaması ya da partnerine kendini açması gibi. Dışsal yatırımlar ise dolaylı olarak ilişkiye yapılan yatırımlardır yani ilişkiyle sonradan bağlantılı hale gelen kaynaklardır. Örneğin, karşılıklı dostlar edinmek, sahip olunan çocuklar, paylaşılan etkinlikler, paylaşılan anılar ve paylaşılan maddi varlıklar gibi. İlişkileri ilerledikçe çiftler, ilişkilerine doğrudan ya da dolaylı olarak pek çok kaynak yatırımı yaparlar ve böylelikle ilişkilerini iyileştirdiklerini ve geliştirdiklerini umarlar. Tıpkı doyum düzeyi ve seçeneklerin niteliği gibi, ilişkiye yapılan çok sayıda kaynak yatırımı da, bağlanımı etkilemektedir. Bireyler için bu yatırımların, ödülü ya da bedeli yüksek olabilir. Karşılıklı dostlar edinmek ya da bireysel kimlik duygusu elde etmek örneğindeki gibi bu

yatırımlar ödüllendirici olabileceği gibi, para, zaman ya da duygusal çabanın harcandığı durumlardaki gibi bu yatırımlar yüksek bedelli olabilir. Daha önce de belirtildiği gibi, bireylerin ilişkilerine yaptıkları yatırımlar, o ilişki sona erdiği takdirde, değer olarak gerileyecek ya da kaybolacaktır. Ayrıca bir ilişkide yatırımlar bir kez oluştu mu kolay kolay ortadan kaldırılmazlar. Bu nedenle yatırımlar, bireyler için ilişkiyi sonlandırmanın bedellerini arttırırlar. Böylece yatırımlar, bireylerin ilişkilerine olan bağlanımlarını arttırmaktadır (Rusbult, 1980, 1983; Rusbult ve Buunk,1993; Rusbult, Martz ve Agnew, 1998).

İkinci olarak Yatırım Modeli, Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'nı **bağlanımın** (commitment) artan bağımlılığın [ya da diğer bir deyişle artan **bağlılığın**-dependence] bir sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürerek genişletmektedir. **Bağlanım düzeyi** (commitment level), ilişkiye uzun vadeli yönelimi ve psikolojik bağlanmayı (örneğin 'biz'lik duygusu; Agnew, Van Lange, Rusbult ve Langston, 1998) da içermek suretiyle bir ilişkiyi sürdürme niyeti olarak tanımlanır. Bağlanım, bağlılıktan farklıdır. Bağlılık, ilişkilerin temel niteliğidir, bağlanım ise artan bağılılığın bir sonucudur. Bağlılık, ilişkiyi sürdürme isteği (doyum alma), ilişkiyi sürdürmeye gereksinim duyma (yüksek düzeyde yatırımlar yapma) ve ilişkiyi sürdürmekten başka seçeneğin olmaması (zayıf seçeneklere sahip olma) ile ilişkilidir. Yani bireyin ilişkisine olan bağlılığı arttıkça, daha fazla bağlanım eğilimi gösterecektir ve bu da ilişkiyi sürdürme olasılığını arttıracaktır (bakınız **Şekil 2**).

Şekil 2. Yatırım Modelinde Bağlanım Süreçleri.
[Rusbult, Martz ve Agnew'den (1998) alınmıştır].

Bağlanım, bireyin bağlılık duygusuna bağlı olarak oluşan sadakat duygusu olarak da açıklanabilir. Örneğin, bireyin ilişkisine bağlı olması nedeniyle, partneriyle olan ilişkisini sürdürme eğilimi gösterecek, 'ben' yerine 'ben ve o' duyguları ya da diğer bir deyişle 'biz'lik duyguları gelişecek, ilişkisiyle ilgili olarak geleceğe yönelik planları oluşacaktır. Birey, partneriyle olan ilişkisini, kendi kişisel çıkarının önüne koyacaktır. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi, bireylerin ilişkilerinde öncelikle bağlılığın oluşmasına rağmen ilişkiyi sürdürmek için bireyin ilişkisine bağlanımının da gelişmesi gerekmektedir. Çünkü bağlanım, ilişkilerde, ilişkiyi sürdürme kararları da dahil olmak üzere, günlük davranışları etkileyen psikolojik bir yapıdır. Sonuç olarak bağlanım, **Şekil 2.**'den de anlaşılacağı üzere, bağlılığın üç temelinin bireyin ilişkisini sürdürme üzerindeki etkilerine arabuluculuk etmektedir. Diğer bir

deyişle, yatırım modeline göre ilişki istikrarının en önemli belirleyicisi her bir bireyin bir ilişkinin sürdürülmesine olan bağlanımıdır. Doğal olarak bireyler, zaman içerisinde ilişkilerinin ömrüne zarar verecek ve karşılıklı bağımlılık süreçlerini etkileyecek olumsuz olaylarla karşı karşıya kalacaklardır; örneğin yıkıcı etkileşimlerinin olması (ör. sık kavga etmek), uyuşmayan tercihlerinin olması (ör. partnerlerden birinin sinemadan diğerinin de futboldan nefret etmesi) ya da çekici seçeneklerin varlığı gibi. Dolayısıyla bazı bireyler, doğrudan kendi çıkarlarına göre hareket ederek ilişkilerine zarar verirken, bazı bireyler de tam tersine, ilişkilerini sürdürebilmek için bedel ödemekten ve çaba harcamaktan kaçınmamaktadır (Rusbult, Martz ve Agnew, 1998). Sonuç olarak bazı bireyler ilişkiyi sürdürme konusunda daha az zaman, çaba, harcamaya istekliyken ve ilişkilerine daha az yatırımlarda bulunurlarken, bazı bireyler ise ilişkilerini sürdürme konusunda daha fazla istekli olup gereken çaba ve zamanı harcamakta ve ilişkilerine büyük yatırımlarda bulunmaktadır.

Buraya kadar anlatılanları kısaca özetlemek gerekirse, bağımlılık, bireylerin ilişkilerinde kalma-terk etme kararlarının anlaşılmasıyla ilgili spesifik ve somut yönlerini oluştururken, bağlanım, bu faktörler için dolaylı, soyut ve öznel yönlerini oluşturmaktadır (Drigotas ve Rusbult, 1992). Bağlanım, bir bireyin ilişkiyi daha iyiye veya daha kötüye sürdürme arzusu da dahil olmak üzere, bir ilişkiye yönelik olarak uzun vadeli yönelimlerini gösterir (Impett, Beals ve Peplau, 2001; Rusbult ve Buunk, 1993). Bağlanım devam ilişkilerin çok önemli bir özelliği olup, sadece ilişkide kalma-terk etme kararlarını değil, uzun vadeli istikrar bakımından önem taşıyan çeşitli davranışları da önceden kestirmektedir (örneğin, ayak uydurma; tehdit edici seçenekleri geri çekme;

Johnson ve Rusbult, 1989; Lund, 1985; Rusbult, Verette, Whitney, Slovik ve Lipkus, 1991; akt. Drigotas ve Rusbult, 1992). Yatırım modeli, karşılıklı bağımlılığın olduğu ilişkilerde bağlanımın da oluştuğunu ve bu bağlanımı üç etmenin etkilediğini ileri sürmektedir: Doyum, seçeneklerin niteliği ve yatırımlar. Doyum, bir ilişkinin mutluluk verici olarak algılanmasıdır. Modele göre bireyler ilişkilerinden yüksek ödüller ve düşük bedeller elde ettiklerinde doyum almaktadırlar. Ödüller bireyin partnerinin ya da ilişkisinin sağladığı hoş şeylerdir, örneğin cinsel mutluluk, sosyal destek. Bedeller ise bireyin partnerinde ya da ilişkisinde hoşlanmadığı şeylerdir, örneğin sık sık yaşanan çatışmalar ya da mali külfetler gibi. Yatırım modeline göre seçeneklerin niteliği bağlanımın ikinci önemli belirleyicisidir. Seçeneklerin niteliği, bir bireyin mevcut ilişkisi dışındaki ödül ve bedellere (başka bir partner, yalnız başına, aileyle ya da dostlarla zaman geçirme) ilişkin öznel değerlendirmesidir. Yatırım modelinin üçüncü belirleyicisi ilişkiye yapılan yatırımın miktarıdır. Yatırım miktarı bireyin ilişkisine zaman, çaba, maddi şeyler ve paylaşılan anılar gibi ilişkiye kattığı ve ilişkinin bitmesi halinde bireyin kaybedeceği şeylerdir. Yatırımlar, ilişkiye dahil edilen içsel öğeler olabileceği gibi (zaman ve kendini açma), dışsal ama ilişkiyle bağlantılı öğeler de olabilir (karşılıklı edinilen dostlar, ilişkide paylaşılan maddi şeyler). Evliliğe ilişkin yatırımlara örnek vermek gerekirse bu yatırımlar, müşterek alınmış bir ev, müşterek mali hesaplar, ortak arkadaşlar, çocuklar birlikte geçirilen zamanın uzunluğu gibi şeyleri içermektedir (Impett, Beals ve Peplau, 2001; Sprecher, 1988).

Kısacası, yatırım modeline göre ilişkilerinden daha fazla doyum alan, ilişkilerine daha fazla yatırım yapan ve çekici seçenekleri olumlu olarak algılamayan bireylerin, romantik ilişkilerine bağlanımları daha fazla olmaktadır. Ayrıca yatırım modeli, bireylerin bağlanım duygularının ilişkinin istikrarını etkilediğini ve dolayısıyla bireylerin ilişkide kalma-gitme kararlarını etkilediğini (Drigotas ve Rusbult, 1992; Rusbult 1983) önceden kestirmektedir. Sonuç olarak yatırım modeli, birtakım ilişkiyi sürdürme davranışlarının (Rusbult, 1980, 1983) önceden kestirilmesinde başarılı olmuştur.

1.3. Yatırım Modeli ile İlgili Olarak Yapılan Çalışmalar

Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, yatırım modeli bağlamındaki süreçlerin, romantik ilişkilerle ilgili ilk doğrudan incelenmesi Rusbult (1980) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Rusbult, 1980 yılında devam eden birlikteliklerle ilgili doyumu ve bağlanımı yordamada yatırım modelinin yeterliliğini sınamak üzere olarak yapmış olduğu ilk çalışmasında iki deney tasarlamıştır. İlk deney bir rol oynama çalışmasıydı ve deneklerden, yazılı bir senaryo içerisinde kendilerini önemli bir karakterin konumuna yerleştirmeleri ve olası davranışları, partnerleriyle ilişkilerinin değeri, hem mevcut ilişki hem de alternatife olan çekim ve doyum ve mevcut ilişkiye bağlanımlarına ilişkin birtakım soruları yanıtlamaları istendi. İkinci deney ise kesitsel bir araştırma anketinden oluşuyordu ve yatırım modeli değişkenlerinin devam eden romantik birliktelikler içerisinde olan bireylerin

ilişkilerine bağlanımı ve doyumu yordama derecesi araştırılmıştır. Yapılan analizlere bakıldığında, ilk deneyde, ilişkilere bağlanım, içsel ve dışsal yatırım miktarıyla arttı, seçeneklerin değeriyle azaldı ancak ilişki bedellerinden önemli ölçüde etkilenmedi. İlişkinin bedelleri azalırken doyum önemli oranda artış gösterdi. İkinci deneyde ise, ilişkinin ödül değerinin ve yatırım miktarının arttıkça, bedel etkileri zayıf olmakla birlikte devam eden ilişkilere olan bağlanımın arttığı bulunmuştur. Böylece Rusbult'un (1980) yapmış olduğu bu deneylerin, yatırım modelinin devam eden ilişkilerde bağlanımı yordamada güçlü bir model olduğu kanıtlanmıştır.

Ayrıca yatırım modelinin romantik ilişkilerde sadece ilişki doyumu ve bağlanımını açıklamadığı, bireylerin ilişkilerinde **kalma**/**gitme** kararlarını da etkilediği görülmektedir. Rusbult (1983) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, otuz dört üniversite öğrencisi bir akademik yıl boyunca, yatırım modelinin, heteroseksüel ilişkilerde doyum ve bağlanımı yordama yeteneğine ilişkin boylamsal bir teste katıldı. İlişki anketleri her 17 günde bir dolduruldu.

Genel olarak, doyum ve yatırımda artışlar ve seçeneklerin (alternatiflerin) algılanan niteliğinde azalışların zaman içinde, erkekler ve kadınlar açısından bağlanımın artması yönünde bir eğilimi ortaya koyduğu gözlenmiş, bu da, romantik ilişkilerde doyum, bağlanım ve ilişkide kalma/terk etme davranışları bağlamında, yatırım modelinin güçlü bir yordayıcı olduğu ortaya koymuştur. Bireylerin ilişkide kalma/terk etme davranışları bağlamında kalanlar için ödüllerin arttığı, bedellerin biraz yükseldiği, doyumun arttığı, seçeneklerin niteliğinin gerilediği, yatırım miktarının arttığı ve bağlanımın çoğaldığı gözlenirken; terk edenlerde bunların tam tersinin meydana geldiği

gözlendi. Ayrıca dikkate değer bir bulgu da, doyumun, zaman içinde ödüllerin artışı sonucu arttığı, ancak bedellerdeki değişikliklerin, ilişkinin daha sonraki (ileri) evrelerine kadar doyumla ilişkili olmadığıdır.

Drigotas ve Rusbult'un (1992) ilişkinin sonlanmasına ilişkin bir bağımlılık modeline yönelik yapmış oldukları iki boylamsal çalışmada, ilişkileri devam edenlerin ilişkileri bitenlere oranla ilişkilerine daha fazla bağımlılık gösterdikleri, ayrıca ilişkide kalanların gönüllü olarak terk edenlere oranla ilişkilerine daha fazla bağımlılık gösterdikleri bulunmuştur. Ek olarak çalışmada, bağlanımın, bağımlılık ve ilişkide kalma-terk etme kararlarını yordadığına ilişkin destek bulunmuştur.

Sprecher'in (1988) ilişki bağlanımında yatırım modeli, hakçalık ve sosyal destek belirleyicileriyle ilgili 197 çift (her iki partnerden toplanan veriler) ile yapmış olduğu çalışmasında, ilişki bağlanımlarının en güçlü yordayıcılarının seçeneklerin niteliği ile ilişki doyumunun olduğu, kadınların erkeklere oranla ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıkları ve erkeklerin kadınlara oranla seçeneklerin niteliğini daha fazla değerlendirdikleri bulunmuştur. İlişki türüne bakıldığında ara sıra ya da düzenli olarak birileriyle birlikte çıkan bireylerin bağlanım, doyum, yatırımlar ve sosyal destekten en az, alternatiflerin niteliğini değerlendirmeden ise en fazla puan alan grup olduğu, tersine evli bireylerin ilişkileri için en fazla sosyal destek gören grup olduğu (nişanlı çiftler hariç) gözlenmiştir.

Impett, Beals ve Peplau'nun (2001) ilişki bağlanımı ve istikrarına yönelik yatırım modelinin test edilmesine yönelik evli çiftler (her iki partnerden toplanan veriler) üzerine boylamsal bir incelemesini yaptıkları

çalışmalarında, eşlerin doyumu, yatırımları ve seçeneklerin niteliği, eşlerin evlilik ilişkilerine bağlanımlarının yordayıcıları olduğunu ayrıca başlangıçta doldurulan ilk testte değerlendirilen bağlanımın, 18 ay sonra evliliğin istikrarını ya da sonlandırılmasını yordadığı bulunmuştur. Karılar ve kocaların her ikisinin de birlikte ilişkilerine bağlanımları, evlilikteki istikrarın %10'unu açıkladığı ve doyum, seçeneklerin niteliği ve yatırımların ilişkiye bağlanımı hem karılar hem de kocalar için yordadığı ancak doyumun bağlanımın en güçlü yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Fricker'in (2006) romantik ilişkisi bir yılı aşkın süredir devam eden birlikte çıkan, birlikte yaşayan ya da evli olan kadın ve erkeklerin 'sadakatsizliği yordamada bağlanma stilleri, aşk stilleri ve yatırım modelinin rollerine' ilişkin çalışmasında, ilişkisine sadık olan bireylerin ilişkiden alınan doyum ve ilişkiye bağlanımlarının daha fazla olduğu, sadık olmayanların ise seçeneklerin niteliğini daha fazla değerlendirdikleri, cinsiyet ve yatırım değişkenlerinin sadakatle anlamlı bir ilişkisinin olmadığı bulunmuştur. Yatırım modeli değişkenlerinin birbirleriyle yaptıkları korelasyonlara bakıldığında ilişkiden alınan **doyumun**, seçeneklerin niteliği ile negatif yönde, ilişkiye yapılan yatırım ve ilişki bağlanımı ile pozitif yönde anlamlı olduğu, **seçeneklerin niteliğinin**, hem ilişkiye yapılan yatırım hem de ilişki bağlanımı ile negatif yönde anlamlı olduğu, **yatırımın**, ilişki bağlanımı ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilişkiden alınan **doyumun**, ilişki bağlanımının (% 58'ini açıklamaktadır) en güçlü yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Ülkemizde Yatırım Modeli temel alınarak yapılan sınırlı sayıda çalışmalara baktığımızda Büyükşahin ve Hovardaoğlu'nun (2007) yapmış olduğu çalışma özellikle dikkat çekmektedir. Büyükşahin ve Hovardaoğlu'nun yatırım modelinin bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelendiği iki aşamalı çalışmalarında, ilk çalışmada ilişki bağlanımını yordayan değişkenler hakkında fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır. Buna göre, ilişki **doyumunu**, ilişkide güvende hissetme ve eşe duyulan güvenin yordadığı, **seçeneklerin niteliğini değerlendirme** düzeyini, negatif yönde gelecek zaman yöneliminin, tutkulu aşkın ve ilişki korkusu/kaygısının yordadığı, ilişkiye yapılan **yatırımı** ise, ilişki bağlılığının, gelecek zaman yöneliminin, özgeci aşkın ve bağımlılığın yordadığı bulunmuştur. İkinci çalışmada ise, ilişkiye yapılan yatırımların ilişki türüne (flört, söz/nişan, evli) göre farklılaştığı görülmüştür. Çalışmada, **flört** edenlerin, ilişki doyumu ve ilişki yatırımı düzeyi, sözlü/nişanlı ve evlilerinkinden daha düşük bulunmuştur. Buna rağmen flört eden grubun seçeneklerin niteliğini en olumlu değerlendiren grup olduğu bulunmuştur. Son olarak, **erkeklerin kadınlardan** daha çok seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur.

Bilecen'in (2007) yakın ilişkilerde stres ve stresle başa çıkmanın yatırım modeline göre incelenmesine yönelik çalışmasında, flört eden ve evli olan kadın ve erkeklerin ilişki istikrarını belirleyen ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve ilişki yatırımları, stresli durumlarda yaşadıkları stres belirtileri ve ikili ilişkilerde zorlayıcı etkilerle karşılaştıklarında kullandıkları stresle başa çıkma tarzları incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ilişki istikrarını belirleyen değişkenlerden **ilişki doyumunu**, ilişkinin niteliğini

olumlu değerlendirme, ilişkide güven, ilişkiye bağlılık, ilişkiye odaklanma ve partnerin çekiciliği pozitif yönde; ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme ve ilişkide yaşanan sorun düzeyi, negatif yönde anlamlı olarak yordamıştır. Diğer bir deyişle, ilişkinin niteliği iyileştikçe, ilişkide güven arttıkça, ilişkiye bağlılık ve odaklanma fazlalaştıkça ve partnerin çekiciliği arttıkça, **ilişki doyumu** da artmaktadır. Ayrıca, ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme ve ilişkide yaşanan sorun düzeyi azaldıkça da, **ilişkide doyum** artış göstermektedir. Bu değişkenlerden ilişkiye bağlılık ve ilişkinin niteliğini olumlu değerlendirme, doyum ile aynı şekilde **ilişki yatırımını** da yordayan değişkenlerdir. İlişki yatırımını etkileyen diğer değişkenler ise, ilişkinin uzun sürmesine ilişkin beklenti ve olumsuz edilgen başa çıkma tarzı olarak belirlenmiştir. İlişkinin niteliği iyileştikçe, ilişkiye bağlılık ve ilişkinin uzun süreceğine ilişkin beklenti arttıkça, ilişkiye yapılan **yatırım** da fazlalaşmaktadır. İlişki doyumu ve ilişki yatırımı pozitif korelasyon göstermekte, **doyum** arttıkça **yatırım** da artmaktadır. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, **kadınlarda** ilişki doyumunu ilişkinin niteliği, ilişkiye bağlılık, mizah duygusu ve ilişkide güven pozitif yönde yordarken, **erkeklerde** ilişkinin niteliği, ilişkide güven, ilişkiye odaklanma, ilişkinin ne kadar devam edeceğine ilişkin beklenti ve partnerin çekiciliği pozitif yönde yordamaktadır. İlişki doyumunu negatif yönde ise **kadınlarda** ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme, ilişki sayısı ve ilişki süresi yordarken, **erkeklerde** ise ilişkide yaşanan sorunlar negatif yönde yordamaktadır.

Araştırmada, **seçeneklerin niteliğini değerlendirme** boyutunu anlamlı olarak pozitif yönde yordayan değişkenler, eski duygusal ilişki sayısı, alkol ve

ilaç kullanımı, ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme ve kendini desteklemedir. İlişkiye bağlılık, ilişkiye odaklanma ve dine tutunma değişkenleri ise seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi negatif olarak yordamaktadır. Araştırmada, ilişkiye bağlılık ve ilişkiye odaklanma arttıkça ve dine tutunma fazlalaştıkça, seçeneklerin niteliğinin daha düşük olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, eski ilişki sayısı fazlalaştıkça, ilişkiye hiç başlamamış olmayı isteme düzeyi arttıkça, alkol, ilaç kullanma ve kendini destekleme arttıkça, seçeneklerin niteliği olumlu olarak değerlendirilmesinin de artacağı belirtilmiştir. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, **kadınlarda** seçeneklerin niteliğini ilişki sayısı, kendini destekleme ve alkol-ilaç kullanımı pozitif yönde yordarken, ilişkiye bağlılık, ilişkiye odaklanma, inkar/erteleme değişkenleri negatif yönde yordamıştır. **Erkeklerde** ise seçeneklerin niteliğini ilişki sayısı ve ilişkide yaşanan sorunlar pozitif yönde, partnerin çekiciliği, ilişkiye bağlılık, dine tutunma negatif yönde yordamıştır. Araştırmada **ilişki yatırımını** yordayan değişkenlere bakıldığında ilişkiye bağlılık, ilişkinin ne kadar devam edeceğine ilişkin beklenti, olumsuz ve edilgen başa çıkma tarzı ve ilişkinin niteliği gibi değişkenlerin tümünün ilişki yatırımını pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, ilişki yatırımını **kadınlarda** ilişkiye bağlılık ve dine tutunmanın, **erkeklerde** ise ilişkinin ne kadar devam edeceğine ilişkin beklentinin ve olumsuz ve edilgen başa çıkma tarzının pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. İlişki yatırımını negatif yönde yordayan değişken bulunmamıştır.

İlişki doyumu ve ilişki yatırımı ve seçeneklerin niteliğinin değerlendirilmesi arasındaki korelasyona bakıldığında ise, ilişki doyumu ve

yatırımı arasında **olumlu**, her iki değişkenle, seçeneklerin niteliğini değerlendirme arasında ise, **olumsuz** yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yatırım modeli değişkenleri ile stres ve stresle başa çıkma tarzlarında, cinsiyet ve ilişki türüne göre gruplar arası farklara bakıldığında, cinsiyet farklılıklarında **erkeklerin** kadınlara oranla, ilişkilerinin niteliğini daha olumlu değerlendirdikleri ayrıca, **kadınların** erkeklere oranla, ilişkilerinde daha çok sorun yaşadıklarını belirttikleri gözlenmiştir. Araştırmada ilişki türü arasındaki farklılıkların sonucuna bakıldığında, flört eden ve evli olan bireyler arasında, ilişkiye bağlılık yönünden anlamlı bir fark bulunmuştur. **Flört eden** bireylerin evli bireylere oranla, ilişkilerine daha az **bağlı** oldukları, ilişkilerine daha çok odaklandıkları, daha çok olumlu ve etkin başa çıkma tarzı kullandıkları, daha çok kendilerini destekledikleri ve yine daha çok inkar edip, erteledikleri gözlenmiştir. Bunun yanı sıra, **flört eden erkeklerin**, evli erkeklere göre ve flört eden kadınlara göre daha çok kendilerini destekledikleri, aynı zamanda **evli kadınların** da evli erkeklere göre ve flört eden kadınlara göre daha çok kendilerini destekledikleri bulunmuştur.

Çimen'in (2007) yapmış olduğu çalışmada, görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerin, bağlanım düzeylerinin (ilişki doyumları, seçeneklerin niteliğini değerlendirme şekli ve ilişki yatırımı) kıskançlık ve benlik saygısı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda **ilişki doyumunu**, ilişki yatırımı, 2. tür tetikleyiciler (eşin farklı yakınlık derecesinden biri ile cinsel birlikteliği), belirtilen kıskançlık düzeyi, kıskançlık durumunda verilen bilişsel tepkiler, kıskançlıkla baş etmede umursamama ve konuşma yöntemlerine başvurma değişkenlerinin en iyi yordadığı görülmüştür. Bu değişkenlerden

sadece bilişsel tepkilerin **ilişki doyumunu** olumsuz yönde yordadığı görülmüştür. Araştırmada, yatırım modelinin öne sürdüğü şekilde bireylerin **ilişki doyumu ve yatırımı** arttıkça, seçeneklerin niteliğini olumlu değerlendirme oranının düştüğü görülmüştür. Ayrıca, anlaşarak evlenen bireylerin görücü usulü evlenen bireylere oranla daha fazla **ilişki doyumu** belirttikleri bulunmuştur. Ancak **iki grup arasında** seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişkiye yapılan yatırımlar açısından fark olmadığı görülmüştür. Katılımcıların kıskançlık düzeylerine bakıldığında cinsiyet ve evlilik şeklinin bir etkisinin bulunmadığı ancak **bağlanım düzeyi** arttıkça belirtilen kıskançlık düzeyinin ve tüm kıskançlık tetikleyicilerine gösterileceği belirtilen kıskançlık düzeyinin arttığı gözlenmiştir. **Kadınların** kıskançlık durumunda daha fazla duygusal ve bilişsel tepki verdiği, yine artan **ilişki yatırımının** duygusal ve bilişsel tepki verme olasılığını arttırdığı bulunmuştur. Kıskançlıkla baş etmede yıkıcı yöntemlere (çıkış, umursamama) başvurmada cinsiyet farkı bulunmazken, yapıcı (konuşma, bağlılık) yöntemlere daha çok **kadınlar** başvurduğu bulunmuştur. Ayrıca, **ilişki doyumu** arttıkça konuşma yöntemine başvurma sıklığının arttığı görülmüştür. Kıskançlığın olumlu etkilerine ilişkin görüşlere katılma düzeyi bakımından katılımcılar arasında herhangi bir fark gözlenmezken, olumsuz etkilerine **kadınların ve görücü usulü evlenen** bireylerin daha fazla katıldığı bulunmuştur. Ayrıca **ilişki yatırımının** yüksek olmasının, kıskançlığın olumlu değerlendirilmesine neden olduğu bulunmuştur.

Sakallı-Uğurlu'nun (2002), ODTÜ'de romantik ilişki yaşayan 404 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği, romantik ilişkilerde cinsiyet farklılığına

göre doyumu (satisfaction) ve bağlanımı (commitment) yordayan değişkenlerle ilgili yapmış olduğu çalışmasında **doyumu** yordayan değişkenlere bakıldığında **kadın** katılımcılar için romantik ilişkide doyumu, kendi ilişkilerinin diğerlerinin romantik ilişkilerinden daha iyi olarak algılanması, sevgilinin fiziksel çekiciliği, sevgilinin kendilerini dinleyip anlamaya çalışması, sevgilinin iyi kişilik özelliklerine sahip olması olumlu yönde ve ilişkiden yararlananın sevgili olması ise olumsuz yönde anlamlı olarak yordamaktadır. **Erkek** katılımcılar için ise, sevgilinin fiziksel çekiciliği, kendi ilişkilerinin diğerlerinin romantik ilişkilerinden daha iyi olarak algılanması, sevgilinin iyi kişilik özelliklerine sahip olması ve sevgilinin kendilerini dinleyip anlamaya çalışması olumlu yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Kadın ve erkek katılımcılarda doyumu farklı olarak yordayan tek değişken, ilişkiden daha çok kimin yararlandığı algısıdır; kadın katılımcılarda, ilişkiden daha çok sevgilinin yararlandığının algılanması doyumu olumsuz yönde etkilerken, erkek katılımcılarda bu değişken anlamalı bir etki göstermemiştir. Sosyal karşılaştırma değişkenine bakıldığında her iki cinsin de sosyal karşılaştırma yaptığı ancak kadınların erkeklere oranla ilişkilerini diğer çiftlerin ilişkileriyle daha fazla karşılaştırdığı ve bu karşılaştırma sonucunda ilişkilerinden aldıkları doyum hakkında karar verdikleri bulunmuştur. Ayrıca doyumu yordamada fedakarlığın hem kadın hem de erkek katılımcılar için anlamlı bulunmadığı, bunun nedeninin ise Türk kültüründe ikili ilişkilerde fedakarlık yapılması gerektiği ve bunun bedel olarak algılanmamasının öğretilmesi nedeniyle olduğu belirtilmiştir. Çalışmada **bağlanımı** yordayan değişkenlere bakıldığında ise, hem **kadın** hem de **erkek**

katılımcılarda bağlanımı, ilişkilerinin ideallerindekilerine yakın algılanması, ilişkiye yaptıkları yatırım (ilişkiye harcadıkları zaman ve çaba) ve ilişkiden alınan doyum pozitif yönde anlamlı olarak yordamaktadır. Ancak kadın ve erkekler katılımcıları etkileyen bu değişkenlerin **cinsiyet** açısından yine farklılaştığı, **kadın** katılımcılarda bağlanımı sırasıyla ilişkinin ideale yakın algılanması, ilişkiye yapılan yatırım (ilişkiye harcanan zaman ve çaba) ve ilişkiden alınan doyum etkilerken, **erkek** katılımcılarda bağlanımı sırasıyla ilişkiden alınan doyum, ilişkiye yapılan yatırım ve idealindeki ilişki değişkenlerinin etkilediği bulunmuştur.

Hasta ve Büyükşahin'in (2006) romantik ilişkisi olan üniversite öğrencileri ve evli çiftlerle yapmış olduğu aşk stilleri ve ilişkiyi sürdürme nedenleriyle (ilişkide doyum, yatırım miktarı ve seçeneklerin niteliği) ilgili çalışmasında, erkeklerin kadınlara oranla alternatiflerin niteliğini daha fazla değerlendirdikleri, evli olmayanların evlilere oranla alternatiflerin niteliğini daha fazla değerlendirdikleri, erkeklerin aşk stillerinin kadınlardan farklı olduğu (oyun gibi aşk-ludus ve özgeci aşk stillerinin anlamlı olduğu), evlilerin evli olmayanlara oranla daha arkadaşça (storge), pragmatik (pragma) ve daha özgeci (agape) aşk stillerine sahip oldukları; ayrıca evli erkeklerin evli olmayan erkeklere ve evli kadınlara oranla daha pragmatik aşk stiline sahip olduklar bulunmuştur. Çalışmada bu durumun nedeni, Türk kültüründe evli erkeklerin ilişki-temelli ödüllerin (çocuklara sahip olma, düzenli bir yaşama sahip olma) evliliğin kazançları algıladıkları ve ilişkilerine pragmatik şekilde bağlanımlarını sürdürdükleri şeklinde açıklanmıştır.

Dökmen ve Tokgöz'ün (2002) cinsiyet, eğitim, cinsiyet rolü ile evlilik doyumu ve eşle algılanan benzerliklerin belirlenmesine yönelik çalışmalarında, hem evlilik doyumu hem de eşle algılanan benzerlik algısı için evlilik değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Üniversite mezunlarının evlilik doyumları ve eşleriyle algıladıkları benzerlik lise mezunlarından yüksektir. Ayrıca evlilik doyumu için yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, cinsiyet, eğitim, eşle algılanan benzerlik, kadınsılık ve erkeksilik puanları, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin evlilik doyumundaki değişimin toplam % 39'unu açıkladıkları ancak özellikle eşle algılanan benzerliğin (% 35), eğitimin (% 3) ve çocuk sayısının (% 1) katkılarının anlamlı olduğu, eşle algılanan benzerlik için yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda ise, cinsiyet, eğitim, evlilik doyumu, kadınsılık ve erkeksilik puanları, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı değişkenlerinin eşle algılanan benzerlikteki değişimin toplam % 37'sini açıkladıkları ve bu değişkenlerden de sadece evlilik doyumunun katkısının anlamlı olduğu bulunmuştur.

Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu'nun (1996) evlilik için karşılaştırma düzeyi ölçeğinin psikolojik yardım almamış evli çiftler için geçerlik ve güvenirliğini saptamaya çalıştıkları araştırmalarında karşılıklı bağımlılık kuramı temel alınmış ve çalışmanın sonucunda, evliliğe yönelik beklentilerde **cinsiyet farkının** bulunmadığını bu durumun hem uyum hem de anlaşmazlık yönünden eşlerin benzer karşılaştırma düzeylerine sahip olduklarına ve hem uyum hem de çatışma için eşlerin benzer beklenti düzeylerinin olduğuna işaret ettiğini belirtmişlerdir.

Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu'nun (2005), romantik ilişkisi olan üniversite öğrencileriyle ilişkiyi sürdürme nedenleri ölçeğini kullanarak yapmış oldukları çalışmada, **cinsiyet** açısından karşılaştırıldığında kadınlar ile erkekler arasında sadece seçeneklerin niteliğini değerlendirme açısından fark bulunmuştur. Kadınlarla karşılaştırıldığında erkekler, seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirdikleri yani başka bir deyişle erkeklerin olası başka ilişkileri daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur. İlişkiden alınan doyum ile ilişkiye yapılan yatırım miktarında cinsiyet farkının bulunmadığı görülmüştür.

Büyükşahin (2007), yakın ilişkilerde bağlanımda bilişsel ve davranışsal olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmalarını incelediği çalışmasında, bilişsel olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmalarından biri olan pozitif yanılsamadan (positive illusion) bahsetmiştir. Buna göre bireyler, ilişkilerini sürdürebilmek için kendilerine, partnerlerine ve ilişkilerine yönelik olumlu bakış açısı ve idealleştirilmiş inanışlar geliştirebilirler (Drigotas, Rusbult, Wieselquist ve Whitton, 1999). Hatırlanacağı gibi Rusbult'un (1983) çalışmasındaki önemli bir bulgu da doyumun, zaman içinde ödüllerin artışı sonucu arttığı, ancak bedellerdeki değişikliklerin, ilişkinin daha geç (sonraki) evrelerine kadar doyumla ilişkili olmadığıdır. Bu nedenle Rusbult, insanların ilk başta kendilerini mümkün olan en iyi ışıkta takdim etmeleri nedeniyle, ilişkilerin başlangıcında bir bireyin ilişkideki bedeller farkındalığını bulanıklaştırdığını çünkü aşık olmanın ilk evrelerinde bir partneri idealize etme eğiliminin bulunduğunu, bu eğilimin de daha büyük algılanan bir doyuma yol açabileceğini belirtmektedir. Jones ve Cunnigham'ın (1996) çalışmasında da,

flört eden çiftlerde romantik partnerin idealizasyonu ve ilişki doyumu arasında, her iki partner için de, pozitif yönde ilişki bulundu. Ayrıca evlilerle gerçekleştirilen bir başka çalışmada, mutlu çiftlerin ilişkilerini ve eşlerini gerçekçi olmayan bir biçimde olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur (Flowers, Montel, Lyons ve Shake, 2001). Murray (2003) da buna benzer şekilde doyumlu çiftlerin, zayıf iletişim becerileri ya da uyumsuzluk gibi ilişkiler için tehdit oluşturabilecek durumları daha çok iyimser bir tarzla ele aldıklarını, böylece bu sorunlarla daha iyi başa çıktıklarını belirtmektedir.

Yukarıda özetlenen yabancı ve yerli literatürden de anlaşılacağı gibi yatırım modeli birçok değişkenle ilişkilidir ve ikili ilişkilerde istikrar ve ilişkiye bağlanım konusunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu araştırmanın amacı doğrultusunda bir sonraki bölümde yükleme kuramı incelenmekte ve evlilik ilişkilerinde evli çiftlerin ya da diğer bir deyişle eşlerin birbirlerinin davranışlarına yaptıkları karşılıklı yüklemelerle ilgili yabancı ve yerli literatür aktarılmaktadır.

1.4. YÜKLEME KURAMI

Yükleme kuramı, sosyal psikoloji alanındaki en önemli kuramsal yaklaşımlardan biridir. Bu nedenle kuram hakkında çok geniş bir literatür bulunmaktadır. Yükleme kuramı alanında çok sayıda çalışma mevcut olmasından dolayı kuram, sadece bu çalışmanın konusunu oluşturan yakın ilişkiler temelinde ele alınacaktır. Bu bölümde öncelikle yükleme kuramı kısaca özetlenecek ardından yakın ilişkilerde yapılan yükleme çalışmaları ile ilgili literatür incelenecektir.

Genel olarak yükleme kuramı bireylerin olayların **anlamı** ve bu olayların **nedenleri** arasındaki ilişkiyi algılamasıyla ilgilenir. Kuramın temel sayıtlısına göre bireyler çevrelerini bilişsel olarak anlayabilmek ve kontrol edebilmek için güdülenirler ve bunu yaparken de çevresel olaylar ile bireylerin davranışlarını neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirirler. Bireyler algıladıkları olayların nedenlerini, **içsel** olarak kendilerine ya da **dışsal** olarak çevrelerindeki etmenlere yükleyebilmektedir (Özgüven, 2000). Ayrıca, yükleme kuramı tek bir kuramdan oluşmamaktadır, yükleme kuramı daha çok kuramsal yaklaşımlar bütünüdür.

Heider'in (1958) 'sağduyu psikolojisi' adını verdiği çalışmalar, yükleme kuramı konusunda yapılan ilk çalışmalardır. Heider'e göre tüm insanlarda iki temel güdü vardır: Bunlar, çevremizdeki dünyaya ilişkin tutarlı bir görüş oluşturma ve çevremizi kontrol etme güdüleridir. Böylece bireyler, diğer insanların nasıl davranacaklarını kestirebilir ve çevrelerinde olup bitenleri kontrol edebilirler. Eğer bireyler, diğer insanların nasıl davranacaklarına

ilişkin kestirmelerde bulunamazlarsa çevrelerine ilişkin görüşleri de rastlantısal, tutarsız, dengesiz olacak ve çevrelerini kontrol etme yeteneğine de sahip olamayacaklardır. Diğer bir deyişle bireylerin çevrelerini kontrol edebilmeleri için o çevredeki diğer insanların nasıl davranacaklarını kestirebilmeleri gerekmektedir. Heider (1958), sadece psikologların değil normal diğer insanların da amatör birer psikolog gibi hareket ettiklerini ve başkaların davranışlarını nedenlerini açıklamaya çalıştıklarını belirterek, bu durumu sağduyu psikolojisi olarak adlandırmıştır. Yani her insanın, diğer insanların davranışlarının nedenine ilişkin genel bir kurama sahip oldukları görüşünü ortaya koymuştur. Sağduyu psikolojisinde birey, gözlediği bir davranışı ya da olayı, daha önce de belirtildiği gibi, ya içsel etmenlere ya da dışsal etmenlere yüklemektedir. İçsel nedenler, kişilik özelliklerinden, güdüler, heyecanlar, tutumlar, yetenek, çaba gibi bireye özgü özelliklerden oluşurken, dışsal nedenler bireyin dışında yani bireyin çevresinde gerçekleşen etmenlerden oluşmaktadır, örneğin şans, kader, hava koşulları, bireyin çevresindeki diğer insanlar, gelenek ve görenek v.b.

Heider (1958), nedensellik algıları kadar sorumluluk algılarının (perception of responsibility) da bir olayın ya da davranışın açıklanmasında önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre, birçok durumda sadece olaya neden olan şeylerin değil, o olaydan sorumlu olan şeylerin de bir önemi bulunmaktadır. Heider'e göre önemli olan, bireyin davranışının altında yatan **niyettir**. Yani bir bireyin bir davranışı kasıtlı (bireysel etmenler) olarak mı yoksa kasıtsız (çevresel etmenler) olarak mı yaptığı bireyin diğer insanların davranışlarını kestirebilmesi açısından önemlidir.

Heider'in kuramı, yükleme kavramlarının temelini oluşturmuştur. Heider'in ardından Jones ve Davis (1965) ve Kelley (1967) yükleme kuramıyla ilgili çalışmalar yapmışlardır. Jones ve Davis (1965) Heider'in nedensel yüklemelerde niyetin önemli olduğu görüşüne dayanarak 'uyuşan vardamalar kuramını (correspondent inferences theory) geliştirmişler ve insanların niyeti ile bu niyete bağlı olarak kişilik özelliklerine ilişkin nasıl yüklemeler yaptıkları ile ilgilenmişlerdir. Onlara göre bir davranışın içsel nedenlerden mi yoksa dışsal nedenlerden mi kaynaklandığına ilişkin çıkarsamada bulunabilmek için o davranışın toplumsal açıdan onaylanabilirliğine bakmak gerekmektedir. Eğer davranışın toplumsal açıdan onaylanabilirliği düşük (kınanan, normal dışı, kurallara uymayan) ise, o davranışı içsel nedenlere yükleyebiliriz. Jones ve Davis, bu durumda insanların, çevresel etmenlerin o davranışın nedeni olabilecek kadar güçlü olmadığını dolayısıyla davranışın nedeninin içsel olduğu varsayacaklarını ve bireyin kişilik özelliklerine yüklemede bulunulacağını belirtmişlerdir. Eğer toplumsal açıdan onaylanan bir davranış varsa o zaman niyet hakkında çıkarsamada bulunmak zorlaşır çünkü davranışın nedenini içsel etmenlerde aramak ve niyet hakkında kişilik özelliklerine yükleme yapmak zorlaşmaktadır. Kısacası, Jones ve Davis kuramlarında, bireylerin davranışları ile kişilik özellikleri arasında bir uygunluk ya da karşılıklılık çıkarsaması yapmaya çalışmışlardır.

Kelley'nin (1967) küp modeli olarak bilinen yükleme kuramı, bireylerin çok nedenli görünen durumlarla karşılaştıklarında yaptıkları yüklemeleri açıklayan bir kuramdır. Kelley'nin temel ilkesi **birlikte değişme** ilkesidir. Ona

göre bireyler, diğerlerinin davranışlarının altında yatan nedenlerle ilgili olarak karar verirken üç ayrı çeşit bilgiden yararlanırlar bu nedenle bu kurama Kelley'nin küp modeli de denmektedir. Bu bilgiler, belirginlik, tutarlılık ve yaygınlıktan oluşmaktadır. Belirginlik, nesne boyutuna ilişkin bir bilgidir. Birey sadece o uyarıcı ya da nesneye karşı öyle mi davranmaktadır yoksa başka bir uyarıcı ya da nesneye karşı olarak da aynı şekilde davranacaktır. Yaygınlık ya da fikir birliği, kişi boyutuna ilişkin bir bilgidir. Belirli bir durumda sadece o kişi mi öyle davranmaktadır yoksa diğer insanlar da aynı durumda aynı şekilde davranacaklardır. Tutarlılık ise zaman boyutuna ilişkin bir bilgidir. Bireyin belirli bir olaya, aynı durum ve koşulda, her zaman aynı tepkiyi gösterip göstermediği ile ilgili bir bilgidir. Böylece bireyler yüklemelerini bu üç çeşit bilginin temeline dayandırarak bireysel ya da çevresel durumlara yükleme yaparlar.

Weiner ve arkadaşları (1972) ise, bireylerin belirli bir işteki başarı ya da başarısızlıklarını hangi nedenlere yüklediklerini incelemişlerdir. Bu nedenler dört etmenden oluşmaktadır. Bu etmenler, yetenek, çaba, şans ya da görevin güçlüğü/kolaylığıdır. Weiner ve arkadaşları, bu dört etmeni üç boyutta sınıflandırmışlardır: Denetim odağı, değişmezlik (istikrar) ve daha sonra kuramlarını genişletirken ekledikleri kontrol edilebilirlik boyutu. Denetim odağı boyutu Heider'in (1958) kuramından temel alınan içsel (kişisel) ve dışsal (çevresel) etmenlerle ilgilidir. Örneğin yetenek ve çaba içsel, işin güçlüğü/kolaylığı ve şans dışsal etmenlerdir. Ayrıca yetenek ve işin güçlüğü/kolaylığı değişmez etmenler, çaba ve şans değişebilen etmenlerdir.

Sonradan kurama eklenen kontrol edilebilirlik boyutu ise başarı ve başarısızlığa ilişkin etmenleri bireyin ne derece kontrol edebildiğine ilişkindir.

Buraya kadar anlatılanları kısaca özetlemek gerekirse, yükleme kuramı insanların davranışlarının altında yatan nedenleri anlamaya çalışmakta ve bu davranışların nedenlerini kişisel (içsel) ya da çevresel (dışsal) özelliklere yüklemektedir. Buraya kadar anlatılanlarda, bu kuramın temellerinin atılmasında rol oynayan dört önemli kuramcıdan bahsedilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi yükleme kuramı alanında çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu nedenle bundan sonraki bölümde yükleme kuramı, sadece bu çalışmanın konusunu oluşturan yakın ilişkiler, özellikle de evlilik ilişkileri temelinde ele alınacaktır.

1.5. Yükleme Kuramı ve Evlilik İlişkileri

Evlilik, kadın ve erkeğin birlikte yaşamak, yaşamı ve cinselliği paylaşmak, çocuk sahibi olmak gibi amaçlarla kurmuş oldukları yasal bir birlikteliktir. Kısaca evliliğin, biyolojik, sosyal ve psikolojik işlevleri bulunmaktadır (Özgüven, 2000). Evlilik ilişkileri kuramcıları, evliliğin niteliğini, eşlerin evlilik ilişkileri ile ilgili olarak yaptıkları açıklamalar veya yüklemelerle değerlendirmektedir (Thompson ve Snyder, 1986; akt. Tutarel-Kışlak, 1997). Yüklemeler, eşleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftleri birbirinden ayıran davranış örüntülerinin temelinde bulunur (Bradbury ve Fincham, 1990). Evlilik ilişkisindeki yüklemelerle ilgili araştırmalar, eşin bir olayla ya da davranışla ilgili açıklamalarını içeren nedensellik yüklemeleri (causality attributions) ile

olayın ya da davranışın sorumluluğuyla ilgili olan sorumluluk yüklemeleri (responsibility attributions) ile ilgilidir (Bradbury ve Fincham, 1992; Fincham ve Bradbury, 1992; Tutarel-Kışlak, 1995; 1997). Diğer bir deyişle nedensel yüklemeler bir olayı veya davranışı ortaya çıkaran faktörlerle ilgilenirken, sorumluluk yüklemeleri belli bir suçtan (kabahatten) dolayı bir bireyin bir başka bireye hesap verebilirliğini kapsar ve bireyin kasıtlı olarak ve bencil bir güdüyle hareket edip etmediği yargılarına dayanırlar. Ayrıca sorumluluk yüklemelerinin nedensel yüklemeleri öngördüğü veya nedensel yüklemelere dayandığı düşünülmektedir (örneğin birisi herhangi bir şeye neden olmamışsa, ondan sorumlu da tutulmayacaktır, Fincham ve Jaspars, 1980; akt: Bradbury ve Fincham, 1992). ***Nedensel yüklemeler***, *odak (locus), istikrar (stability) ve genellik (globality)* yükleme boyutlarından oluşurken; ***sorumluluk yüklemeleri***, kasıtlı davranışı da içeren *niyet (intent),* bencil davranışı da içeren *güdü (motivation)* ve *suçlama (blame)* boyutlarından oluşmaktadır (Fincham ve Bradbury, 1992; Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006).

Bazı sosyal psikologlar nedensel, sorumluluk ve suçlama yüklemelerini birbirinden ayırmışlar ve her birini farklı bir boyut olarak ele almışlardır. Sorumluluk yüklemeleri bireyin bir olaya ilişkin hesap verilebilirliği içermektedir oysa suçlama yüklemeleri bireyin suç konusundaki yükümlülüğünü değerlendirmeyi içermektedir. Diğer bir deyişle yüklemede bulunan kişi, bireyi olaydan sorumlu tutabilir ancak suçlu görmeyebilir (Bradbury ve Fincham, 1990). Ayrıca araştırmacılar, yüklemeleri nedensel → sorumluluk→ suçlama→ kızgınlık (öfke) şeklinde sıralamışlar ve suçlama

yüklemelerinin sorumluluk yüklemelerine, sorumluluk yüklemelerinin ise nedensellik yüklemelerine bağlı olduklarını belirmişler ve sorumluluk yüklemeleri ile öfkenin orta derecede anlamlı, nedensel yüklemelerin öfke ile en az derecede anlamlı ilişkilere sahip olacağı hipotezini test etmişlerdir. Buna bağlı olarak yüklemeleri kontrol ettiklerinde, eşlerin ilişkilerini başlangıçta yaptıkları yüklemeler ve öfkenin etkilediğini, sonradan yaptıkları yüklemeler ve öfkenin etkilemediğini bulmuşlardır (Fincham ve Bradbury, 1992). Ayrıca araştırmacılar, stresli evlilikleri olanların stressiz evlilikleri olanlara göre eşlerini olumsuz davranışlar sergilediklerinde daha fazla suçladıkları (Kyle ve Falbo, 1985; akt. Bradbury ve Fincham, 1990) ve evliliklerinde eşlerini suçlayan kadınların evlilik doyumlarını daha düşük olduğunu (Madden ve Janoff-Bulman, 1981; akt. Tutarel-Kışlak, 1997) belirtmişlerdir.

Evlilik ilişkilerindeki yüklemelere bakıldığında, evliliklerinde stresli olan eşlerin olumsuz olaylara yüklemelerde bulundukları ve bu olumsuz olayların etkilerini abarttıkları (örneğin, olumsuz olayın nedenini eşin kişiliğine yüklemek ve bu durumu istikrarlı ve değişmez olarak görmek ve bu durumu ilişkinin tüm alanlarına genellemek gibi), bunun tersine evliliklerinde stressiz olan eşlerin, olumsuz olayların etkisini azaltan yüklemelerde bulundukları (örneğin, olumsuz olayın nedenini eşin kişilik özelliklerine yüklemeyip, durumu istikrarsız ve duruma özgü olarak görmek gibi) görülmektedir (Fincham ve Bradbury, 1992). Diğer bir deyişle evliliklerinden doyum alan eşler, partnerlerinin olumlu davranışlarını istikrarlı ve içsel nedenlerin sonucu olarak, olumsuz davranışları ise geçici, dışsal nedenlerin sonucu olarak

yükleme eğiliminde; evliliklerinden doyum almayan eşler ise tam tersine stresli eşlerin olumsuz davranışların nedeni olarak partnerlerini görme ve partnerlerinin olumlu davranışları için geçici, dışsal nedenler bulma eğilimdedirler (Karney ve Bradbury, 2000). Örneğin mutlu evliliği olan, doyumlu bir kadın, eşinin kendisine olan ilgisizliğini, eşinin işlerinin yoğunluğuna yüklerken, doyumsuz bir kadın eşinin kendisini artık çekici bulmadığına ya da sevmediğine yükleyecektir. Aynı zamanda doyumlu bir koca eşinin saçlarını yaptırmasını kendisi için güzelleşmek istemesine yüklerken, doyumsuz bir koca eşinin gereksiz yere para harcadığına ve müsrif olduğuna yükleyecektir. Literatür incelendiğinde yüklemeler ile evlilik doyumu (Fincham ve Bradbury, 1992; Karney ve Bradbury, 2000) ve evlilikte etkileşim (Bradbury ve Fincham, 1992) arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Holtzworth-Munroe ve Jacobson (1985), partnerlerinin davranışını açıklamak için evli bireylerin ne zaman nedensel yüklemeler oluşturduklarını ve nedensel yüklemelerin içeriğini (odak, niyet, gönüllülük, kişilik özelliği, istikrar, genelleme, tutum, olumlu ve olumsuz niyet) inceledikleri çalışmalarında, olumsuz etkileri olan davranışların olumlu etkileri olan davranışlara kıyasla daha fazla yükleme faaliyetine yol açtığı, diğer bir deyişle olumsuz partner davranışları eşin daha fazla yüklemsel düşüncelerinin oluşmasına yol açtığı bulunmuştur. Doyum verici ilişkisi olmayan kocaların mutlu evliliği olan kocalara göre daha fazla yükleme yaptıkları ancak her iki gruptan (stresli ve stressiz) olan kadınlar arasında böyle bir farklılık bulunmadığı, bu durumun yapılan diğer klinik çalışmalarla

tutarlı olarak erkeklerin ilişkileri yolunda gitmeyince bu durumun nedenleri hakkında düşünmeye başladıklarını ve mutlu erkeklerin ilişkileri yolundayken ilişkilerini düşünmekle fazla zaman harcamadıkları, bunun tersine kadınların ilişki hakkında daha fazla düşündükleri ve hoş olmayan ya da çatışma yüklü olayların oluşumuna karşı daha uyanık oldukları, bu nedenle erkeklerin kadınlara oranla ilişkideki doyumu belirleyen 'barometreler' oldukları, kadınların ise evlilikte stresin 'sesi' oldukları belirtilmiştir (Floyd ve Markman, 1983; akt. Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985). Çalışmada beklenenin tersine, sık olmayan olayların sık olan olaylara oranla daha fazla yükleme aktivitesine yol açmadığı bulunmuştur. Stresli çiftlerin stressiz çiftlere kıyasla stresi sürdürücü yüklemelerde daha fazla bulundukları ve ilişkideki olumsuz olaylara daha fazla odaklandıkları ve ilişkiyi geliştirici yüklemelerde daha az bulundukları, tersine stressiz çiftlerin ilişkiyi geliştirici yüklemelerde bulundukları gözlenmiştir. Ayrıca, stresli eşlerin partnerinin olumlu davranışlarına kuşkuyla yaklaştığı, olumlu davranışları dışsal faktörlere yüklediği, partnerinin olumlu davranışlarını gönülsüz ve niyetsiz olarak algıladığı, bu davranışlarının nedenlerinin istikrarsız ve duruma özgü (spesifik) olduğuna inandıkları bulunmuştur. Tersine, stresli çiftlerde partnerin olumsuz davranışları büyütülmektedir çünkü partnerin olumsuz davranışı onun kişilik özelliklerine, davranışlarının niyetli (kasıtlı) ve gönüllü (isteyerek) olduğunu ve bu davranışların istikrarlı ve genel olarak algılamaktadırlar. Holtzworth-Munroe ve Jacobson'un (1985) bu bulguları diğer çalışmalarla da tutarlıdır. Genelleme boyutu (Baucom, Bell ve Duhe, 1982; Fincham ve O'leary, 1983), kontrol edilebilirlik (Fincham ve O'leary, 1983), istikrar

(Baucom ve arkadaşları, 1982) içsel-dışsal boyut (Jacobson, McDonald, Follette, ve Berley, 1985; akt. Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985).

Stressiz çiftler partnerlerinin olumlu davranışlarına maksimum derecede kredi vermekte ve olumsuz davranışlarını hemen silmektedirler. Tersine stresli çiftler partnerlerinin olumlu davranışlarına, kendileri bu davranıştan olumlu olarak etkilenseler bile, daha az kredi vermekte ve daha çok nedensel yüklemelerde bulunmaktadırlar. Ayrıca, partnerin davranışı olumlu ise yüklemeyi (odak boyutu) kendilerine, davranış olumsuz ise partnere yapmaktadırlar. Araştırmacılar, evlilik terapisinde en çok karşılaşılan problemin, stresli çiftlerde yüklemelerin, partnerinin olumlu davranışı kendisi için değil terapist orada olduğu için yaptığına inanması gibi, başka bir duruma yapılması olduğunu, bu tür yüklemelerin partnerin olası olumlu davranışı yok ederek evlilik doyumunu azalttığı, hatta klinik bulgulara göre eşlerin birbirlerine olumlu davranmaya başlasalar bile olumsuz yüklemelerinin devam ettiğini, bu nedenle terapötik müdahalenin odak noktasının olumlu olayların etkilerini pekiştirmek değil, yıkıcı yüklemeleri önlemek olması gerektiğini belirtmişlerdir (Jacobson, 1984; akt: Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985).

Fletcher ve arkadaşları (1987) flört eden bireylerin ilişkilerindeki yüklemelerin rolünü inceledikleri çalışmalarında, bireylerin zaman içerisinde ilişkileri ile ilgili düşüncelere daha az zaman ayırdıklarını (ilişkinin ilk evrelerinde partnerlerinin kişilik özellikleri ve tutumları ile daha fazla ilgilenmektedirler) ve ilişkilerini istikrarsız olarak algıladıkları dönemlerde (ör., ayrılmayı ya da daha fazla bağlanmayı düşünmeye başlamak gibi önemli

seçimler yapacakları zaman) bireylerin ilişkilerini daha fazla düşündüklerini bulmuşlardır. Çalışmada, daha mutlu, daha bağlı ve daha sevgi dolu olan bireylerin ilişkiyi sürdürmede eşit pay sahibi olduklarını algıladıkları ve ilişkiyi daha fazla kişisel (ilişkisel) terimlerle anlattıkları (ör., ben ve o değil, biz gibi) gözlenmiştir. Ayrıca çalışmada, bireyin ilişkisinin sürmesinin nedenini kendisine ya da eşine yüklemesi (içsel faktörler) bağlanım, mutluluk ve sevgi ile olumlu yönde, dışsal faktörlere yüklemesinin ise bağlanım, mutluluk ve sevgi ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Son olarak olumsuz davranışlardan sorumlu olma ile ilişkide mutluluk arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur (Fletcher, Fincham, Cramer ve Heron, 1987).

Baucom, Sayers ve Duhe (1989) evli çiftlerde yükleme stilleri ile yükleme örüntülerini incelemişler ve hem kadınlar hem de erkekler için evliliklerinde uyumlu olanların, olumsuz ilişki olaylarını kendilerine ve eşlerine yüklemediklerini ve olumsuz olayları duruma özgü gördükleri ve istikrarsız nedenlere yükledikleri bulunmuştur. Evliliklerinde uyumlu olan erkeklerin olumsuz olayların nedenlerini dışarıdaki koşullara daha fazla yükledikleri bulunmuştur. Olumlu olaylar ile, yüklemeler ve evlilik uyumu arasındaki korelasyonlara bakıldığında aralarında ters yönde ilişki olduğu gözlenmiştir. Ayrıca çalışmada, stresli eşlerin olumsuz partner davranışlarını büyütmeye ve olumlu partner davranışlarını görmezden gelmeye eğilimli oldukları gözlenmiştir.

Bradbury ve Fincham (1990), evlilik doyumu ve yüklemelerle ilgili araştırmaları derledikleri çalışmalarında, evlilik doyumu ve yüklemeler arasındaki ilişkinin, deneysel veriler, klinik sonuçlar ve boylamsal

çalışmalardan elde edilen verilerle kanıtlanmış olduğunu ve ikisi arasında ters yönde bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Evliliklerinde mutlu olan çiftlerle karşılaştırıldığında evliliğinde stresli olan çiftlerin nedensel ve sorumluluk yüklemelerini daha fazla yaptıklarını ve olumsuz olayların etkilerini büyütüp olumlu olayların etkilerini azalttıklarını belirtmişlerdir. Özellikle nedensel yüklemelerde genelleme boyutunun güçlü bir etkisi olduğu ve stresli eşlerin olumsuz olayların nedenlerini evliliklerine genellediklerini ve olumlu olayların nedenlerini ise duruma özgü olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Sorumluluk yüklemelerinin, nedensellik yüklemelerine oranla evliliği daha iyi yordadığı, stresli eşlerin partnerlerinin davranışlarını daha bencil güdülü ve daha kötü niyetli (kasıtlı) olarak algıladıklarını aktarmışlardır.

Fincham ve Bradbury (1992) yapmış oldukları bir ölçek geliştirme çalışmasında (Relationship Attribution Measure: RAM), evli eşlerin partnerlerine yaptıkları yüklemeleri (nedensel, sorumluluk, suçlama) üç çalışmada incelemişler ve ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu bulmuşlardır. Çalışmada, nedensel ve sorumluluk yükleme puanlarının, evlilik doyumu, evlilik zorlukları için yapılan yüklemeler ve partnerin davranışları için yapılan yüklemelerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca sorumluluk yüklemelerinin, nedensel yüklemeler ile öfke arasındaki ilişkiye aracı olduğu ve kadınların, partnerleriyle problem çözmeye yönelik etkileşimleri sırasında gösterdikleri öfkeyle de ilişkili bulunmuştur. Son olarak, hem kadın eşlerin hem de erkek eşlerin sorumluluk yüklemeleri, evlilik etkileşimlerinde sergiledikleri sızlanma (şikayet etme) ve yakınmalarıyla ilişkili bulunmuştur. Erkeklerin kadınlardan daha az kızgınlık gösterdikleri de bulunmuştur. Araştırmacılar sorumluluk

yüklemelerinin, nedensel yüklemelere oranla yakın ilişki içerisindeki partnerler arasındaki davranış değişimlerine, uyumsuzluğa aracılık ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmada, sorumluluk ve suçlama yüklemeleri arasında fark bulunamamıştır. Tutarel-Kışlak (1997) evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler incelediği çalışmasında, Fincham ve Bradbury'nin (1992) yapmış olduğu çalışma ile tutarlı sonuçlar elde ederek, sorumluluk yüklemelerinin, nedensel yüklemelere göre evlilik uyumunu daha iyi yordadığını bulmuştur.

Bradbury ve Fincham (1992) eşlerin, evliliklerindeki olaylara yaptıkları yüklemelerin birbirleriyle etkileşimleri sonucunda oluşan davranışlarıyla ilgili olup olmadıklarını inceledikleri iki aşamalı çalışmalarında, ilk çalışmada eşlerin uyumsuz yüklemelerinin, daha az etkin problem çözücü davranışla ilişkili olduğu ve bu durumun özellikle kadınlarda gözlendiği; ikinci çalışmada ise uyumsuz yüklemelerin olumsuz davranışla yüksek oranda ilişkili olduğu ve yine kadınların, eşin olumsuz davranışına karşılık verme yönünde giderek artan bir eğilim gösterdikleri bulunmuştur. Son olarak, her iki çalışmada da uyumsuz yüklemeler ve çatışma davranışlarının stressiz kadınlara oranla stresli kadınlarda daha güçlü bir eğilim gösterdiği gözlenmiştir.

Fincham ve Bradbury (1993) evlilik doyumu, depresyon, benlik saygısı ve yüklemelerle ilgili yaptıkları boylamsal çalışmada, 12 aylık dönem içersinde 130 çifti incelemişler ve nedensel yüklemelerin (odak, istikrar, genellik), hem kadın eşler hem de erkek eşler için evliliğin sonraki evrelerinde evlilik doyumunu yordadığı, ancak depresyon, benlik saygısı ve evlilikte bozulmaları yordamadığı, depresyon-yükleme ilişkisinin tutarsız olduğu

bulunmuştur. Ancak evlilik doyumunun, depresif semptomlar ile negatif yönde, benlik saygısı ile pozitif yönde ve nedensel yüklemeler ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Karney ve Bradbury (2000) boylamsal bir çalışmalarında, ilk olarak yüklemeler ile evlilik doyumu arasında nedensel bir ilişki olup olmadığı, ikinci olarak da yüklemelerin kalıcı tarzda olup olmadığıyla ilgilenmişler ve yeni evli eşlerden oluşan bir örneklemde 4 yıl için her altı ayda bu iki değişkeni değerlendirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda ilk olarak, kalıcı tarzda bir yükleme stilinin olmadığını ve yüklemelerin kalıcı tarzda olmamasının, yüklemelerin evlilikte uyuşmazlığın gelişiminde nedensel bir rol oynadığı sayıtlısına ters düşmediğini belirtmişlerdir. Yüklemeler ve evlilikteki doyum arasındaki nedenselliği yönü iki analizle incelendiğinde ise, yüklemelerdeki değişikliklerin her eşin evlilik doyumundaki değişikliklerle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Yani yüklemelerde de doyum da kalıcılık yoktur ikisi de değişmekte ve birbirini etkilemektedir. İkinci olarak yüklemeler ve doyumun zaman içerisindeki birlikte değişimi incelenmiş, başlangıçtaki evlilik doyumunun yüklemelerdeki değişiklikleri yordamasına kıyasla yüklemelerin başlangıçtaki seviyeleri evlilik doyumundaki değişiklikleri yordadığı bulunmuştur. Diğer bir deyişle, başlangıçtaki uyumsuz yüklemeler, ilişkilerinin başında doyumlu olan çiftlerin bile, zaman içerisinde evliliklerindeki doyumu azaltmaktadır. Kadınlar için başlangıçtaki uyumsuz sorumluluk yüklemelerinin doyumda azalmayı yordadığı, her iki eş içinse başlangıçtaki uyumsuz nedensel yüklemelerin doyumda azalmayı yordadığı bulunmuştur. Her iki eş için de, evliliğin başlarında yaptıkları uyumsuz yüklemeler, evliliğin sonraki

evrelerinde yaptıkları yüklemelerinden daha fazla evlilik doyumunu yordamaktadır. Yüklemelerdeki değişiklikleri yordamak için başlardaki evlilik doyumuna bakıldığında ise, hem nedensel ve sorumluluk yüklemeleri için hem de her iki eş için anlamlı bulunmamıştır.

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında en önemli çalışmalardan biri, Tutarel-Kışlak'ın (1995) cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkileri incelediği doktora çalışmasıdır. Kışlak çalışmasında, evlilik uyumu ile yüklemeler (nedensellik, sorumluluk ve yükleme toplam) arasındaki ilişkileri incelemiş ve evlilik uyumu ile yüklemeler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ayrıca kadınların, erkeklere oranla nedensellik, sorumluluk ve yükleme toplamdan daha fazla negatif yönde anlamlı puanlar elde ettikleri gözlenmiştir. Kadın ve erkeklerin, evlilik uyumu ile yükleme boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında evlilik uyumu değişkeninin tüm yükleme boyutlarında anlamlı olduğunu ve eşleriyle uyumsuz olan bireylerin, uyumlu bireylerden ve depresif bireylerin depresif olmayan bireylerden, olumsuz eş davranışlarına karşı daha fazla yükleme yaptıkları gözlenmiştir. Eşleriyle uyumsuz ya da depresif bireylerin, sorumluluk yüklemelerini nedensel yüklemelerden daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Cinsiyet açısından bakıldığında ise nedensel odak, nedensel istikrarlılık, nedensel genellik, sorumluluk niyet (kasıt), sorumluluk suçlama ve sorumluluk toplam puanında cinsiyet değişkeninin anlamlı olmadığı ancak; nedensellik toplam, sorumluluk güdü ve yükleme toplam puanlarında cinsiyet değişkeninin anlamlı olduğu ve kadınların erkeklere oranla daha fazla nedensel ve bencil güdüye yüklemelerde bulundukları görülmüştür. Özellikle

eşleriyle uyumsuz bireylerin, eşlerinin olumsuz davranışlarını, onların bencil güdülerine bağladıkları bulunmuştur. Araştırmada ayrıca evlilikte yaşanan uyumsuzluğun, nedensel yüklemelerin yanı sıra, sorumluluk yüklemeleri üzerindeki etkisinin daha çok olduğu bulunmuştur. Son olarak, uyum puanı arttıkça ve depresyon puanı düştükçe, eş olumsuz davransa bile, buna olumlu tepki verildiği ve gerilimin sürdürülmediği bulunmuştur. Depresif bireylerin, olumsuz eş davranışlarına karşı olumlu tepki vermelerinin nedeni ise, depresif bireylerin eşlerinin olumsuz davranışlarından kendilerini sorumlu tuttukları ve suçluluk yaşadıkları yönünde açıklanmıştır.

Tutarel-Kışlak (1997) evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, nedensellik yüklemesinin (**odak, istikrar ve genellik**) boyutları ile sorumluluk yüklemesinin (**niyet, güdü, suçlama**) boyutları arasında kadın ve erkek katılımcılara ilişkin cinsiyet farklılığının anlamlı olmadığı görülmüştür. Ancak bu yükleme boyutlarının her biri için evlilik uyumunun anlamlı olduğu bulunmuştur. Odak, istikrarlılık ve genellik yükleme boyutlarının birleşiminden oluşan **nedensellik yüklemesi toplam** puanları açısından cinsiyet ve evlilik uyumu değişkenleri anlamlı bulunmuştur. Buna göre kadınların nedensellik yüklemesinin boyutlarından elde ettikleri puanların ortalaması erkeklerin ortalamasından yüksektir. Eşleri ile uyumlu bireylerin nedensellik boyutundan elde ettikleri puanların ortalaması uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur. Sorumluluk yüklemesi ile ilgili olarak niyet (kasıt) ve suçlama boyutlarında cinsiyet farkı bulunmamıştır. Ancak **güdü** yükleme boyutunda kadınların elde ettikleri puanların ortalamasının erkeklerin

ortalamasından yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca eşleri ile uyumlu bireylerin kasıt, güdü ve suçlama yükleme boyutlarından elde ettikleri puanların ortalaması, eşleri ile uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur. Ancak kadın ve erkeklerin sorumluluk yüklemesinden elde ettikleri toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Ayrıca, eşi ile uyumlu bireylerin sorumluluk yükleme boyutundan elde ettikleri toplam puan ortalaması, uyumsuz bireylerin ortalamasından düşük bulunmuştur. Araştırmada, yükleme toplam puanları üzerinde cinsiyet ve evlilik uyumu temel etkilerinin anlamlı olduğu, kadınların yükleme toplam puanlarının ortalamasının erkeklerin ortalamasından yüksek olduğu, eşleri ile uyumlu bireylerin yükleme toplam puanlarının ortalamasının eşleriyle uyumsuz bireylerden düşük olduğu bulunmuştur. Çalışmada hem nedensellik hem de sorumluluk yüklemesinin evlilik uyumunu yordadığı ancak sorumluluk yüklemesinin nedensellik yüklemesine oranla evlilik uyumunu daha iyi yordadığı bulunmuştur. Son olarak çalışmada, yükleme alt boyutlarından sadece **sorumluluk güdü yükleme** boyutunun evlilik uyumunu anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur.

Tutarel-Kışlak'ın (1999) ilişkilerde yükleme ölçeğinin güvenirlik ve geçerliğini yaptığı çalışmasında, eşlerin birbirlerinin olumsuz davranışlarına yaptıkları yüklemeler arttıkça evlilik uyumlarının azaldığı bulunmuştur. Ayrıca çalışmada, niyet (kasıt), bencil güdü ve suçlama boyutları (sorumluluk yüklemeleri) ile istikrarlılık (nedensellik yüklemesi) arasında yüksek korelasyon değerleri bulunmuştur. Bu durum Bradbury ve Fincham'ın (1990) açıklamalarıyla tutarlı olarak uyumsuz kişilerin güçlüklerin nedenlerini

değişmez görme eğiliminde olmalarıyla ve evlilik doyumunun büyük oranda istikrarlı ve istikrarsız bileşenlere bakılarak anlaşılması ile açıklanmıştır.

Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu'nun (2006) evli çiftlerin evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmalarında, bağlanma biçimlerinin evlilik uyumunu yordadığı ancak bağlanma biçimlerinin eşlerin yüklemelerini yordamadığı bulunmuştur.

Curun'un (2006) yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, nedensel yükleme toplam puanı ile nedensel odak ve sorumluluk güdü boyutlarında cinsiyet farklılığı bulmuştur. Kadınların erkeklere oranla daha fazla nedensel yükleme, nedensel odak ve sorumluluk (bencil) güdülere ilişkin yüklemelerde bulundukları gözlenmiştir. Ayrıca bu çalışmada yükleme toplam, nedensel istikrarlılık, nedensel genellik, sorumluluk yükleme toplam, sorumluluk niyet (kasıt), sorumluluk suçlama boyutlarında kadın ve erkek katılımcılara ilişkin cinsiyet farkı gözlenmemiştir. Yapılan regresyon analizleri sonucunda evlilik uyumunu sorumluluk niyet (kasıt) ve nedensel istikrar yüklemesinin olumsuz yönde; evlilikteki çatışmayı nedensel genellik yüklemesinin olumlu yönde; evlilikteki toplam doyumu sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesinin olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca çalışmada bunlara ek olarak, evlilikteki uyumu erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) ve nedensel istikrar yüklemesinin olumsuz yönde, kadınlarda sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesinin olumsuz yönde; evlilikteki çatışmayı sadece kadınların **sorumluluk güdü** yüklemesinin olumlu yönde; ve son olarak evlilikteki toplam doyumu erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) ve nedensel istikrar

yüklemesinin olumsuz yönde ve kadınlarda sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesinin olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur.

Günay'ın (2007) evlilik çatışması, nedensellik-sorumluluk yüklemeleri, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyuma ilişkin görüşleri ve evliliğe ilişkin değerlendirmeleri arasındaki ilişkilere yönelik yaptığı çalışmasında, evli kadın ve evli erkek katılımcılar arasında evlilik doyumu toplam; odak, istikrarlılık, genellik, nedensellik yüklemeleri toplam; niyet (kasıt), güdü, suçlama, sorumluluk yüklemeleri toplam puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyi ile olumsuz sonuçlar için karşılaştırma düzeyi puanları için de cinsiyet yönünden anlamlı farklar bulunamamıştır. Ancak araştırmada, olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyini evlilik doyumunun pozitif yönde, nedensellik yüklemeleri toplam puanının ise negatif yönde yordadığı ve varyansın %51'lik kısmını açıkladıkları bulunmuştur. Ek olarak, olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyi ile nedensellik-sorumluluk yüklemeleri arasında negatif yönde korelasyonlar, olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyi ile evlilik doyumu arasında pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. Ancak araştırmada olumsuz sonuçlar için karşılaştırma düzeyi ile evlilik doyumu, evlilik çatışması ve nedensellik-sorumluluk yüklemeleri değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

Son olarak, Johnson ve arkadaşları (2001) ise son çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir evlilikle ilgili yapılan psikolojik çalışmaların davranışsal modelden bilişsel-davranışsal modele doğru değiştiğini, bilişin davranışı etkilediğini ve bu durumun evlilikte uyumsuzluğun nasıl geliştiğini anlaşılmasına yardım

edebileceğini belirtmişler, biliş ve davranışın birleşerek evliliğin niteliğini yordadığını öne sürmüşlerdir. Yapılan ilk boylamsal çalışmalara göre sözel saldırganlık, engellenme, üzüntü ve kaygı gibi olumsuz duyguların evlilikte yüklemeleri ve doyumu olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Eşlerin olumsuz davranışlarının uyumsuz yüklemelere yol açtığını, özellikle olumsuz davranış ve uyumsuz yüklemelerin evlilik doyumunu etkilediğini belirtmişlerdir (Johnson, Karney, Rogge ve Bradbury, 2001). Ayrıca Holtzworth-Munroe ve Jacobson'un (1985) nedensel yüklemeler ilgili çalışmaları, Heider'in önermesindeki (1958) gibi yüklemelerin, bireylerin çevrelerini yordayabilmek ve gelecekte meydana gelebilecek olayları kontrol edebilmelerini sağlamak için yapıldığını ortaya koymuş, böylece eşlerin partnerlerinin olumlu davranışlarını kontrol edebileceklerine inandıklarını belirtmiştir. Olumsuz davranışları ise, kontrol edebileceklerine daha az inanmaktadırlar.

Yukarıda özetlenen yabancı ve yerli literatürden de anlaşılacağı gibi nedensel ve sorumluluk yüklemeleri evlilikte doyum, bağlanım, depresyon, stres, fiziksel şiddet ve çatışma gibi değişkenlerle ilişkilidir ve özellikle evlilik doyumu konusunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu araştırmanın amacı doğrultusunda bundan sonraki bölümde bağlanma kuramı incelenmekte ve evlilik ilişkilerinde bağlanmayla ilgili yabancı ve yerli literatür aktarılmaktadır.

1.6. BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma Kuramı Bowlby (1969, 1973, 1980) tarafından ileri sürülmüş olup, duygusal bağların nasıl oluştuğu ve nasıl koptuğu süreci ile ilgilenmiştir. Bowlby'ye göre bağlanma, duygusal bir bağdır ve yaşam boyu devam etmektedir. Ayrıca ona göre, bağlanma davranışı evrenseldir ve insanlarda ve primatlarda genetik bir özellik olarak gözlenmektedir. Kuramın temel amacı, bebeklerin birincil bakıcılarına (annelerine) duygusal olarak nasıl bağlandıklarını açıklamak ve ayrıldıkları zaman duygusal olarak niçin strese girdiklerini açıklamaktır.

Bowlby'ye göre (1980, s. 39-40) bağlanma davranışının amacı, bağlanma figürü ile belirli bir yakınlığı sağlamak, iletişimi sürdürmek ya da bağlanma figürünü ayırt etmektir. Böylece bebeğin, bakıcıları tarafından düzenli olarak bakım görebilmesi, soğuktan, açlıktan, vahşi yırtıcılardan korunabilmesi ve yaşamını sürdürebilmesi sağlanacaktır. Kurama göre bebekler, bakıcıları ulaşılabilir ve yanıtlayıcı olduğu zaman bakıcıya ara sıra kısa bir bakış atmakta, bakıcının hareketlerini dinlemekte, göz göze gelmekte ve selamlaşmaktadır. Ancak bakıcıyı yakınlarda hissetmediği durumlarda kaygı ve korku hissederek tekrar bakıcıyla bir araya gelmeye çalışmaktadır. Buna göre bakıcıya çağırarak ya da ağlayarak bakıcı ile temas kurmaya çalışmakta, böylece yakınlık ve güvenlik duygularını yeniden oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca kurama göre bebekler bakıcılarını onları stres verici koşullardan koruyan 'güvenli bir üs' (secure base) olarak algılamaktadırlar (Mikulincer ve Nachshon, 1991).

Bowlby'nin kuramından yola çıkan Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) kuramın temel sayıltılarını sınamak amacıyla bebek-bakıcı ilişkisini 'yabancı ortam' denilen bir yöntemle laboratuarda gözlemleyerek üç tür bağlanma stili belirlemişlerdir: ***Güvenli*** (secure), ***kaygılı/kararsız*** (anxious-ambivalent) ve ***kaçınan*** (avoidant). Güvenli bağlanma stiline sahip bebekler, kaygılı/kararsız ya da kaçınan bağlanma stiline sahip olan bebeklere oranla annelerinin ulaşılabilir olduğuna daha fazla güvenmektedirler ve annelerini diğer bebeklere oranla daha 'güvenli bir üs' olarak kullanmaktadırlar. Kısa bir ayrılık sonrasında tekrar anneleri ile bir araya gelen bebeklerden güvenli bağlanma stiline sahip olanlar anneleri ile yakınlık ve temas kurmuşlardır. Kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip olan bebekler ise kararsız davranmış ve kızgınlık göstermiş, kaçınan bağlanma stiline sahip olan bebekler ise anneden kopma davranışları göstermişlerdir. Sonuç olarak anneleri yanıtlayıcı olan bebekler ayrılıktan daha az korkmuş, düşmanca ve kaçınan davranışları daha az sergilemişlerdir. Bunun tersine anneleri yanıtlayıcı olmayan bebekler tam tersi davranışlar sergilemişlerdir (Bartholomew, 1990; Hazan ve Shaver, 1987; Mikulincer ve Nachshon, 1991).

Bowlby'ye (1982) göre bebekler, kendilerinin, bağlanma figürlerinin ve fiziksel çevrelerinin 'içsel çalışan modellerini' ya da diğer bir deyişle 'zihinsel temsillerini' oluşturmaktadırlar (akt., Ainsworth, 1989, s. 710). Buna göre bebeklerin bakıcıları ile sıcak ve tutarlı bir ilişkileri varsa yani bakıcısı bebeğin ihtiyaçlarına karşı hassas ve yanıtlayıcı ise bebek güvenli bağlanmakta ve kendi benliklerine ilişkin olumlu (sevilebilir) zihinsel temsiller geliştirmektedir-**olumlu benlik modeli**. Başkalarına ilişkin olarak ise, başkalarını güvenilir,

tutarlı ve ulaşılabilir olarak olumlu yönde algılamakta ve **olumlu başkaları modeline** sahip olmaktadırlar. Tam tersine bakıcıları ile soğuk ve tutarsız bir ilişkiler bulunmaktaysa yani bakıcı bebeğin ihtiyaçlarına karşı hassas ve yanıtlayıcı değilse bebek güvensiz bağlanma stilini geliştirmekte, kendi benliklerine ilişkin olumsuz (sevilmeye değmez) zihinsel temsiller geliştirmektedirler-**olumsuz benlik modeli**. Başkalarına ilişkin olarak ise, başkalarını güvenilmez, tutarsız ve soğuk olarak algılamakta ve **olumsuz başkaları modelini** geliştirmektedirler. Bowlby'ye göre zihinsel modeller (ya da diğer bir deyişle içsel çalışan modeller) ve davranış örüntüleri, kişiliğin gelişiminde etkili olmakta, bireyin benliğini ve sosyal ilişkilerini tüm yaşamı boyunca etkilemektedir (Ainsworth, 1989; Bartholomew, 1990; Büyükşahin, 2006; Hazan ve Shaver,1987; Sümer ve Güngör, 1999a).

1.7. YETİŞKİNLİKTE BAĞLANMA

Daha önce de bahsedildiği gibi bağlanma bebeklikte başlamakta ve çocukluk, ergenlik, yetişkinlik dönemlerini de kapsayarak bireylerin yaşamı boyunca devam etmektedir. Ainsworth (1989) makalesinde, ebeveynlerin, akranların, kardeşlerin ve cinsel partnerlerin yaşam boyunca bağlanma figürleri olarak çalışmaya devam ettiğini tartışmıştır.

Hazan ve Shaver (1987), Bowlby'nin kuramından ve Ainsworth ve arkadaşlarının üçlü bağlanma stilinden yola çıkarak bebeklikte oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlerin romantik bağlanma stillerini belirlediğine inanmışlar ve bu görüşlerini sınamak amacıyla bir araştırma yapmışlar ve

araştırmanın sonucunda bebeklik ve çocukluktaki bağlanma örüntülerinin yetişkinlikte de devam ettiğini belirlemişlerdir. Araştırmacılar katılımcılardan kendi duygularını en iyi şekilde yansıtan paragrafı seçmelerini istemişlerdir:

Güvenli *bağlanma stili: Başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabiliyorum, başkalarına rahatlıkla bağlanabiliyorum ve onlar da bana bağlanabiliyorum. Terk edilmekten ya da başkalarının bana çok fazla yakın olmasından kaygılanmam.*

Kaçınan *bağlanma stili: Başkalarıyla yakınlaşmaktan rahatsızlık duyarım; Başkalarına güvenmekte ve kendilerini bağlanmakta zorlanırım. Başkaları bana çok yakınlaştığında sinirlenirim ve sıklıkla sevgilimin bana benim istediğimden daha yakın olmaya çalıştığını hissederim.*

Kaygılı/Kararsız *bağlanma stili: Başkalarının bana benim istediğim kadar yakınlaşmakta isteksiz olduklarını düşünürüm. Sık sık partnerimin beni gerçekten sevmediğini ya da benimle birlikte olmak istemediğinden korkarım. Ayrıca diğer kişiyle tamamen bütünleşmek isterim ve bu isteğim diğer kişiyi korkutup benden uzaklaştırmaktadır.*

Buna göre, katılımcıların % 56'sı güvenli, % 25'i kaçınan ve % 19'u kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip bulunmuştur. **Güvenli** bağlanma stiline sahip bireylerin romantik ilişkilerinde mutlu oldukları, arkadaşça ilişkilere sahip oldukları ve kendilerini güvenli hissettikleri gözlenmiştir. Bireyin ilişkideki hatalarına karşın partnerinin anlayışlı ve destekleyici olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca en uzun süreli ilişki yaşayan grup oldukları gözlenmiştir.

Kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin romantik ilişkilerinde yakınlıktan korkmakta, duygusal inişler ve çıkışlar yaşamakta ve kıskanç olmaktadırlar. **Kaygılı/kararsız** bağlanma stiline sahip bireyler romantik ilişkilerinde takıntılı, mutlaka karşılık bekleyen, duygusal iniş ve çıkışlar yaşayan, cinselliğe aşırı derecede önem veren ve aşırı derecede kıskanç olmaktadır. Ayrıca çalışmada zihinsel temsiller yönünden de farklılıklar gözlenmiştir. **Güvenli** bağlanma stiline sahip olanlar kendilerini başkalarını kolayca tanıyabilecekleri ve sevebileceklerine ilişkin ***olumlu benlik modeline*** ve, başkalarının da kendilerini iyi niyetli ve iyi kalpli bulduklarına ilişkin ***olumlu başkaları modeline*** sahiptirler. **Kaygılı/kararsız** bağlanma stiline sahip olanlar kendilerinden daha çok şüphelendiklerini, yanlış anlaşıldıklarını ve değer verilmediklerini gibi ***olumsuz benlik modeline***, başkalarına ilişkin olarak ise ilişkiye kendilerinden daha az bağlı ve daha az istekli oldukları gibi ***olumsuz başkaları modeline*** sahiptirler. **Kaçınan** bağlanma stiline sahip olanlar ise benliklerine ilişkin ***olumlu*** zihinsel modellere sahiptirler, ancak başkalarına ilişkin ***en olumsuz*** zihinsel modellere sahip olan grupturlar. Başkalarına karşı şüpheci ve soğuk (mesafeli) oldukları gibi başkalarını da güvenilmez bulmaktadırlar. Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, çok az farklılık olduğunu, erkeklerin kadınlara oranla cinsel çekiciliğe daha fazla önem verdikleri ve birleşmek için daha fazla istek belirttikleri gözlenmiştir.

Hazan ve Shaver (1987) çalışmalarında, kişisel özelliğe yönelik yalnızlık ile durumsal özelliğe yönelik yalnızlığın, yetişkin bağlanma stilleri ile ilişkisini incelemiş ve güvenli bağlanma stiline sahip yetişkinlerin hem kişisel hem de durumsal özellikli yalnızlıktan en düşük puanları aldığı, her iki yalnızlık

türünden de en yüksek puanı kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip olan yetişkinlerin aldığı gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, güvensiz bağlananlar güvenli bağlananlara oranla (özellikle de kaygılı/kararsız olanlar) daha fazla kişisel yalnızlık rapor etmişlerdir. Ayrıca kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, diğer insanlara karşı mesafeli ya da soğuk olduklarını kabul etmelerine rağmen yalnız olduklarını rapor etmemişlerdir. Araştırmacılar bu durumun nedenini kaçınan bağlanma stiline sahip yetişkinlerin kendilerini savunuyor olmalarından kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir.

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise Bowlby'nin benliğe ve başkalarına ilişkin içsel çalışan modellerini temel alarak ve Hazan ve Shaver'in (1987) sınıflandırmasını genişleterek Dörtlü Bağlanma Modeli oluşturmuştur (bakınız **şekil 3**).

		BENLİK MODELİ (Bağımlılık)	
		Olumlu (Düşük)	***Olumsuz (Yüksek)***
BAŞKALARI MODELİ (Kaçınma)	***Olumlu (Düşük)***	***1. Hücre*** ***GÜVENLİ*** Rahatlıkla yakınlık kurabilme ve özerklik	***2. Hücre*** ***SAPLANTILI*** İlişkilerde saplantılı olma
	Olumsuz (Yüksek)	***4. Hücre*** ***KAYITSIZ*** Yakınlığa karşı kayıtsızlık Bağımlılığa karşı olma	***3. Hücre*** ***KORKULU*** Yakınlıktan korkma Sosyal olarak da kaçınma

Şekil 3. ***Yetişkin Bağlanma Modelleri***
(Bartholomew ve Horowitz, 1991, s. 227)

Modele göre:

Güvenli (secure) bağlanma stili: Olumlu benlik ve olumlu başkaları modelini içermektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini sevilmeye değer hissederken, genellikle başkalarının da kabul edici (onaylama) ve duyarlı (yanıtlayıcı) olduklarına ilişkin olumlu beklentilere sahiptirler. Başkaları ile kolaylıkla yakınlık kurabilir ve onlara güvenebilirler, yalnız kalmaktan ve başkalarının kendisini kabul etmeyeceğinden (onaylamayacağından) endişelenmezler. Bu stil, Hazan ve Shaver'in güvenli bağlanma stiline denk gelmektedir.

Saplantılı (preoccupied) bağlanma stili: Olumsuz benlik ve olumlu başkaları modelini içermektedir. Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini değersiz, sevilmeye değer hissetmezken, başkalarını olumlu olarak değerlendirmektedirler. Devamlı olarak değerli başkalarının kendilerini kabullenmesi (onaylaması) için uğraşmaktadırlar. Bu stil, Hazan ve Shaver'in kaygılı/kararsız bağlanma stiline denk gelmektedir.

Korkulu (fearful) bağlanma stili: Olumsuz benlik ve olumsuz başkaları modelini içermektedir. Korkulu bağlanma stiline sahip bireyler kendilerine ilişkin sevilmeye değer hissetmezken, başkalarına ilişkin beklentileri de reddedici ve güvenilmez oldukları yönünde negatif eğilimlidir. Başkaları ile yakın ilişkiler kurmaktan kaçınmaktadır böylece kendisini reddedilmekten koruduğuna inanmaktadır. Bu stil, Hazan ve Shaver'in kaçınan bağlanma stiline denk gelmektedir.

Ancak araştırmacılar, Hazan ve Shaver'in kaçınan bağlanma stilini ikiye ayırmışlardır. Onlara göre iki tür kaçınan stil vardır. Birincisi korkulu-kaçınan

bağlanma stili, ikincisi ise kayıtsız-kaçınan bağlanma stili. Bu nedenle araştırmacılar korkulu bağlanma stilini aslında korkulu-kaçınan bağlanma stili olarak adlandırmışlardır.

Kayıtsız (dismissing) bağlanma stili: Olumlu benlik ve olumsuz başkaları modelini içermektedir. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini sevilmeye değer görürken, başkalarına ilişkin negatif eğilimleri bulunmaktadır. Yakın ilişkilerden sakınarak kendilerini hayal kırıklığına uğramaktan korumaya çalışmakta, bağımsızlık ve zarar görmeme duygularını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Araştırmacılar bu stilin aslında daha çok korkulu-kaçınan bağlanma stili olarak adlandırılmasının uygun olacağını belirtmişlerdir.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Bartholomew ve Horowitz (1991), Hazan ve Shaver'in (1987) yetişkin bağlanma stillerinden yola çıkarak Dörtlü Bağlanma Modeli geliştirmişler, Hazan ve Shaver'in üçlü sınıflandırmasını genişletmişlerdir. Ancak tek farklılık bu değildir, ikinci bir farklılık olarak Bartholomew ve Horowitz bağlanma stillerinin benlik ve başkaları modeli bağlamında ele alınabileceği gibi, **'bağımlılık'** ve **'yakınlıktan kaçınma'** boyutlarında da ele alınabileceğini belirtmişlerdir (s.228). Bağımlılık, düşük ve yüksek olarak ikiye ayrılmaktadır. Düşük bağımlılık, bireyin kendisini kabul etmeye (önemseme) ilişkin pozitif içselleştirmesi demektir dışsal onaylamaya gereksinim duymamaktadır; ancak yüksek bağımlılık bunun tersine bireyin olumlu benlik değerinin sadece başkalarının kendisini onaylamasıyla gerçekleştiğini yani başkalarına bağlı olduğunu belirtmektedir. Buna göre, güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline

sahip olanların düşük bağımlılık ya da diğer bir deyişle olumlu benlik modeline sahip oldukları gözlenmektedir. Ancak saplantılı ve korkulu bağlananlar yüksek bağımlılık yani olumsuz benlik modeline sahiptirler. Diğer bir deyişle kendilerini kabul edebilmeleri için başkalarının onayına gereksinim duymaktadırlar. Yakınlıktan kaçınma ise, bireyin başkaları ile yakınlık kurmaktan kaçınma düzeyini göstermektedir. Kayıtsız ve korkulu bağlanma stiline sahip bireyler başkalarıyla yakınlıktan kaçınma yönüyle benzer olmalarına karşın (her iki stil de başkalarıyla yakınlaşmaktan kaçınmakta), benliklerini olumlu değerlendirme yönünden farklılaşmaktadırlar, kayıtsız bağlananlar kendilerini önemli görmekteyken (düşük bağımlılık), korkulu bağlananlar kendilerini değersiz görmektedirler (yüksek bağımlılık). Benzer bir biçimde, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip olanlar, benliklerini olumlu değerlendirebilmeleri için başkalarının onayına gereksinim duyarken, başkaları ile yakın ilişkiye girme isteği yönünden farklılaşmaktadırlar. Saplantılı bağlananlar başkaları ile yakınlık kurmaya ihtiyaç duyarken, korkulu bağlananlar düş kırıklığına uğramamak için başkaları ile yakınlıktan kaçınmaktadır.

Griffin ve Bartholomew (1994b) çalışmalarında, daha önce yapılan bağlanma sınıflandırmalarıyla ilgili örüntüleri kendi bulgularıyla karşılaştırmıştır. Çalışmada, Hazan ve Shaver'in (1987) üçlü sınıflandırmasında olduğu gibi, *güvenli* bağlanma stilinin hem kadınlarda hem de erkeklerde olumlu benlik modelini ve olumlu başkaları modelini pozitif olarak yordadığı, *kaçınan* bağlanma stilinin olumlu benlik ve başkaları modellerini negatif olarak yordadığı, *kaygılı/kararsız* bağlanma stilinin ise

olumlu benlik modelini negatif olarak yordadığı ancak olumlu başkaları modeli ile küçük ve negatif yönde ilişkisinin olduğu gözlenmiştir. Collins ve Read'in (1990) sınıflandırmasındaki örüntü ile ilgili olarak, *yakınlık boyutunun* kadınlarda olumlu başkaları modelini pozitif yönde yordadağı, erkeklerde hem olumlu benlik hem de olumlu başkaları modelini pozitif yönde yordadığı, *kaygı boyutunun* kadınlarda olumlu benlik ve başkaları modelini negatif yönde yordadığı, erkeklerde ise sadece olumlu benlik modelini negatif yönde yordadığı, *başkalarına güven duymada* hem kadınlarda hem de erkeklerde olumlu benlik ve başkaları modelini pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir. Simpson, Rholes ve Nelligan'ın (1992; akt., Griffin ve Bartholomew, 1994b) kaçınan ve kaygılı boyutlarına bakıldığında ise, kadınlarda *kaçınan* boyutunun olumlu başkaları modelini negatif yönde yordadığı, *kaygı* boyutunun ise olumlu benlik modelini negatif yönde yordadığı, erkeklerde ise *kaçınan* boyutunun hem olumlu benlik hem de olumlu başkaları modelini negatif yönde yordadığı, *kaygı* boyutunun ise sadece olumlu benlik modelini negatif olarak yordadığı gözlenmiştir.

Sümer ve Güngör (1999a) çalışmalarında, benlik modeli olumlu olan güvenli bağlanma stilinin hem benlik saygısı hem de benlik belirginliği ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahipken, benlik modeli olumsuz olarak tanımlanan korkulu ve saplantılı bağlanma stillerinin ise her iki değişkenle de negatif yönde ilişkili olduğunu gözlemlemişlerdir. Ayrıca, onaylanmama kaygısı ve başkalarını memnun etme isteği yönünden de benzer örüntü gözlenmiştir: Her iki değişken de güvenli bağlanma stili ile negatif yönde ilişkiliyken, korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ile pozitif yönde anlamlı

ilişkiye sahiptir. Ek olarak, yalnızlıktan hoşlanma ile güvenli, korkulu ve kayıtsız stil ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler varken, saplantılı stil ile negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Daha yeni bir çalışmada Sümer (2006) diğer çalışmalarla tutarlı olarak, benlik modeli alt boyutlarının bağlanma kaygısıyla, başkaları modeli alt boyutlarının da yakın ilişkilerden kaçınmayla yüksek düzeyde ilişki gösterdiğini gözlemiştir.

Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) çalışmalarında, kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutlarının özsaygı ve ilişki doyumu ile negatif yönde, onaylanmama kaygısı ile pozitif yönde, sadece kaçınma boyutunun ise beklenildiği gibi yalnızlıktan hoşlanma ilişkili olduğunu gözlemlemişlerdir.

Üniversite öğrencileriyle ilgili bir çalışmada (Büyükşahin, 2001), kızların romantik ilişkilerine daha kaygılı, kaçınmacı, korkulu stilde bağlandıkları; erkeklerin ise romantik ilişkilerine daha güvenli bir şekilde bağlandıkları gözlenmiştir. Özellikle de romantik ilişkisi olan üniversite öğrencilerinin, romantik ilişkisi olmayan üniversite öğrencilerine oranla romantik ilişkilerine daha korkulu bağlandıkları gözlenmiştir.

Bağlanma stilleriyle ilgili olarak yabancı ve yerli literatürde yukarıda anlatılanlar gibi birçok çalışma bulunmaktadır ve bağlanma stilleriyle ilgili sınıflandırmalar güvenli-güvensiz, kaygılı/kararsız-kaçınan, güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız şeklinde olabilmektedir. Genel olarak literatüre baktığımızda bağlanma stillerinin pek çok ilişkisel değişkenle olan bağlantısı incelenmiştir, örneğin ergenlikte bağlanma (Güngör, 2000), çocuk yetiştirme stilleri (Sümer ve Güngör, 1999b), aldatma davranışı (Fricker, 2006),

yüklemeler (Gallo ve Smith, 2001; Sweeper, 2004; Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006; Whisman ve Allan, 1996), yalnızlık (Büyükşahin, 2001; Löker, 1999; Hazan ve Shaver, 1987), aleksimitik özellikler (Batıgün ve Büyükşahin, 2008), yatırım (Büyükşahin, 2006); çatışma çözme stratejileri (Bahadır, 2006); evlilik (Davila, Karney ve Bradbury, 1999; Ertan, 2002; Işınsu, 2003), eşi algılama (Mikulincer ve Shaver, 2005), partneri idealize etme (Feeney ve Noller, 1991), stres (Büyükşahin, 2001, Fraley ve Shaver, 1998), benlik saygısı (Sümer ve Güngör, 1999a; Sümer, 2006), öfke/kızgınlık (Rholes, Simpson ve Oriña, 1999), agresif davranış (Bookwala ve Zdaniuk, 1998) gibi ve daha birçok çalışma bulunmaktadır.

1.8. ROMANTİK İLİŞKİLERDE ve EVLİLİKTE BAĞLANMA

Hazan ve Shaver'in (1987) yetişkinlikte bağlanma stillerinin romantik ilişkileri etkilemesini ele alan çalışmasının ardından, yetişkin bağlanma stillerinin romantik ilişkilerdeki nitelik ve istikrarla olan ilişkisini ele alan çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda, güvenli ve güvensiz bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde ve evlilikte **doyumu** etkilemesi üzerine odaklanılmıştır. Büyükşahin (2006) çalışmasında, yatırım modeli değişkenlerinden ilişki doyumuyla ilgili olarak literatürde birçok çalışmanın bulunmasına rağmen, yatırım modeli ve bağlanma stilleri üzerine az sayıda çalışmanın bulunduğunu belirtmiştir. Büyükşahin'le tutarlı olarak Fricker (2006) de çalışmalarda ilişki doyumu üzerine odaklanıldığını belirtmiştir. Genel olarak ilişki doyumu ve ilişki niteliğinin diğer yönleri ile güvenli

bağlanma stili pozitif yönde, güvensiz bağlanma stili negatif yönde ilişkilidir (Collins ve Read, 1990; Simpson, 1990).

Simpson (1990) 144 flört eden çiftle yaptığı boylamsal çalışmasında, güvenli bağlanan bireylerin daha fazla karşılıklı bağımlılık (aşk, bağımlılık, kendini-açma), güven, bağlanım (bağlanım ve yatırım) ve doyum puanlarının daha fazla olduğu, tam tersine kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin karşılıklı bağımlılık, güven, bağlanım ve doyumdan en az puanları aldıkları gözlenmiştir. Kaygılı bağlanmadan yüksek puan alan erkeklerin ilişkiden daha az doyum aldıkları ve partnerlerine daha az güvendikleri, kaygılı bağlanmadan yüksek puan alan kadınların ise ilişkilerine bağlanımlarının az olduğu ve partnerlerine daha az güvendikleri gözlenmiştir. Ayrıca çalışmada güvenli bağlanan kadınların eşlerinin ilişkide daha fazla bağlanım ve daha az güvensizlik gösterdikleri, kaygılı bağlanan kadınların eşlerinin daha az karşılıklı bağımlılık, bağlanım ve doyum belirttikleri, kaçınan bağlanma stiline sahip kadınların eşlerinin ise daha az bağlanım, daha az güven ve çok fazla güvensizlik belirttikleri gözlenmiştir. Erkeklerde ise güvenli bağlananların eşlerinin daha az güvensizlik belirttikleri, kaygılı bağlananların eşlerinin daha az karşılıklı bağımlılık ve bağlanım belirttikleri, kaçınan bağlanma stiline sahip olanların eşlerinin ise daha az güven ve doyum ve çok fazla güvensizlik belirttikleri gözlenmiştir. Sonuç olarak çalışmada yukarıda da belirtildiği gibi, kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerine sahip bireylerin ilişki niteliğinin (doyum, karşılıklı bağımlılık, güven ve bağlanım) daha düşük olduğu, güvenli bağlanan bireylerde ise yüksek olduğu gözlenmektedir.

Benzer bir çalışmada Collins ve Read (1990), Hazan ve Shaver'in (1987) bağlanma örüntüsü ile tutarlı olarak, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin yakınlık kurmakta rahat oldukları, başkalarına güvendikleri, terk edilmekten ve sevilmemekten korkmadıkları gözlenmiştir. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin yakınlıktan rahatsız oldukları, başkalarına güvenmedikleri ve özellikle de terk edilmekten korkmadıkları gözlenmiştir. Kaygılı bireylerin ise, yakınlık kurmakta rahat oldukları, başkalarına açıkça güvenebildikleri ancak terk edilmekten ve sevilmemekten çok fazla korktukları gözlenmiştir. Çalışmada bir başka bulgu, güvenli bağlananların yüksek yakınlık ve güven ile düşük kaygı puanlarına sahip oldukları, kaygılı bireylerin yüksek kaygı, ortalama akınlık ve düşük güven puanlarına sahip oldukları, kaçınan bireylerin ise en düşük yakınlık, güven ve kaygı puanlarına sahip oldukları gözlenmiştir. İkinci çalışmada benlik ve başkaları modellerine bakılmış, yakınlık kurabilen ve başkalarına güvenen bireylerin kendilik değeri ve sosyal güveni yüksek, kendini ifade edebilen bireyler olduğu; kaygı boyutundan yüksek puan alanların ise kendilik değeri, sosyal güveni ve enstrümentalliği düşük bireyler olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlanan bireyler, kaçınan ve kaygılı bireylere oranla kendilerini daha olumlu bir bakış açısıyla görmekte; başkaları modeline göre ise, kaçınan ve kaygılı bireylere oranla, sosyal dünyayı ve insan doğasını daha pozitif olarak değerlendirmektedirler. Kaçınan ve kaygılı bireyler ise başkalarını daha olumsuz olarak algılama eğiliminde olup, başkalarına güvenmemektedirler. Üçüncü ve son çalışmada ise araştırmacılar, partnerin bağlanma stili boyutlarını ve hem kadınların hem de erkeklerin ilişkilerini değerlendirmelerini

incelemişlerdir. Bulgulara bakıldığında, yakınlık kurmakta rahat olan partnere sahip kadınların, ilişkilerini birçok şekilde iyi değerlendirdikleri gözlenmiştir: İlişkilerinden daha fazla doyum almaktadırlar, partnerlerine kendilerini yakın hissetmektedirler ve partneri ile birlikte daha çok zaman geçirmektedir, partnerine güvenmektedir, daha az kıskanmaktadır, en önemlisi ilişkilerinde daha az çatışma algılama eğilimindedirler. Partneri ile iletişimlerinin iyi olduğunu, partnerlerinin kendilerine karşı sıcak ve yanıtlayıcı olduklarını ve partnerinin kendilerini daha çok açtığını hissetmektedirler. Yakınlık kurmakta rahat olan partnere sahip erkeklerin, partnerden hoşlanmayı ya da ilişkiden doyum almayı anlamlı olarak yordamadığı gözlenirken, güveni ve iletişimi anlamalı olarak yordadığı gözlenmiştir. Partneri yakınlık boyutundan yüksek puan alan erkeklerin partnerlerine daha fazla inandıkları ve partnerlerini güvenilir ve davranışları yordanabilir olarak algıladıkları, partnerleri ile daha iyi iletişim kurduklarını ve partnerlerini sıcak ve yanıtlayıcı olarak algıladıkları, kendilerini partnerlerine açabildikleri, partnerlerinin de kendilerine açılabildikleri gözlenmiştir. En önemlisi, partnerleri kaygılı olan erkeklerin ilişkilerini daha fazla negatif olarak değerlendirdikleri gözlenmiştir. Bu erkekler ilişkilerinden daha az doyum aldıklarını, daha fazla çatışma yaşadıklarını, kendilerini partnerlerine daha az yakın hissettiklerini, partnerlerinden daha az hoşlandıklarını, partnerlerine daha az güvendikleri, daha az inandıkları, partnerlerinin davranışlarının daha az yordanabilir olduğunu, daha az güvenilir olduğunu ve onunla evlenmeyi daha az düşündüklerini belirtmişlerdir. Son olarak, benzer bir örüntü hem kadınların hem de erkeklerin kendi bağlanma stillerine yönelik olarak da gözlenmiştir.

Kendilerini yakınlık kurmakta rahat olarak niteleyen kadınlar ilişkilerinde daha az çatışma algılamakta, partnerlerini daha güvenilir olarak algılamakta ve daha az kıskançlık hissetmektedirler. Ayrıca benliklerine ilişkin değerlendirmeleri de olumludur, kendilerini sıcak ve yanıtlayıcı olarak değerlendirmekte, iletişimlerini yüksek olarak değerlendirmekte ve daha fazla kendilerini açtıklarını belirtmektedirler. Doğal olarak, başkalarına rahatlıkla güvenebildiklerini belirten kadınlar partnerlerine de güvenmekte ve inanmaktadır. Kendilerini rahatlıkla açabildiklerini düşünmekte ve partnerlerini sıcak ve yanıtlayıcı bulmaktadırlar. Terk edilmekten ya da sevilmemekten korkan kaygılı kadınlar ise ilişkilerini daha negatif olarak değerlendirmektedirler, ilişkilerinden daha az doyum almakta ve kendilerini partnerlerine daha az yakın hissetmektedirler. Ayrıca partnerlerine daha az güvenmekte ve inanmakta olup partnerini kıskanmakta ve daha fazla kıskanç davranışlar sergilemektedir. Kaygılı kadınlar daha fazla iletişim problemleri algılamakta, iletişimlerini düşük bulmakta ve partnerinin daha az yanıtlayıcı olduğunu düşünmektedir. Partnerlerinin kendilerini daha az açtıklarını ve kendilerinin de daha az yanıtlayıcı dinleyiciler olduğunu düşünmektedirler. Erkeklere bakıldığında ise, yakınlık kurmakta rahat olanların ilişkilerini daha pozitif olarak değerlendirdikleri, en önemlisi ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları, partnerine kendini yakın hissettiği, partnerinden daha çok hoşlandığı ve onunla evlenebileceğini daha fazla hissettikleri gözlenmiştir. Partnerlerine daha fazla güvenmekte, inanmakta ve partnerlerinin daha güvenilir olduğunu hissetmektedirler. İletişimlerinin daha iyi olduğunu ve kendilerini partnerlerine daha fazla açabildiklerini düşünmektedirler. Başkalarına yönelik olarak ise,

kendilerini başkalarına açabildiklerini düşünmektedirler. Kaygılı erkekler ise partnerlerine daha az inanma eğiliminde olup, partnerini daha az güvenilir bulmaktadırlar.

Feeney (1999) heteroseksüel çiftlerle yaptığı çalışmasında, özellikle erkeklerde güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin (kayıtsız-kaçınan) sürekli olarak partneriyle ilişkilerinde mesafeyi korumaya çalıştıklarını ve bu durumun çatışmaya yol açtığını çünkü bu bağlanma stiline sahip erkeklerin bağımsız olma ve özsaygılarını abarttıklarını belirtmektedir. Ayrıca birçok kayıtsız erkeğin ilişkiyle ilgili problemlerini kendi olumsuz duygu durumlarına yüklediklerini belirtmektedir.

Karney ve Bradbury (1997) yeni evlilerin ilk başlarda evliliklerinden doyum almalarına rağmen zaman içerisinde doyumun aşamalı olarak azaldığını gözlemlediler (akt., Davila, Karney, Bradbury, 1999). Bu bulguyla tutarlı olarak Işınsu (2003) da 5 yıla kadar evli olan çiftlerin 5 yıldan uzun süre evli olan çiftlerin ilişkilerinden daha fazla doyum aldıklarını gözlemiştir. Banse (2004) yetişkin bağlanma stilleri ve evlilikte doyumla ilgili çalışmasında, 333 evli çifti incelemiş ve erkeklerin ilişki doyumlarının eşlerine oranla daha yüksek olduğu, ancak bağlanma stilleri yönünden cinsiyet farkının bulunmadığı gözlenmiştir. Ayrıca, güvenli bağlanma stilinin yüksek evlilik doyumu, güvensiz bağlanma stilinin düşük evlilik doyumu ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Benzer şekilde Ertan (2002) evli çiftlerle ilgili olarak yaptığı çalışmasında, evliliklerinde kritik ve kritik olmayan evrelerde her ikisi de güvenli bağlanma stiline sahip eşlerin, her ikisi de güvensiz ya da eşlerden birinin güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu çiftlere oranla

evliliklerinde daha doyumlu olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Davila, Karney ve Bradbury (1999) evliliğin ilk yıllarında bağlanma stili sürecinin değişip değişmediğini inceledikleri boylamsal çalışmalarında, yeni evlilerin zaman içerisinde daha çok güvenli bağlanma stiline doğru kaydıkları, bu durumun eşlerin zamanla başkalarına daha çok güvenebildikleri ve terk edilmekle ilgili kaygılarının azaldığı, evliliklerinin daha istikrarlı ve güven verici olması gibi nedenlerden dolayı olabileceği belirtilmiştir.

Keelan, Dion ve Dion (1994) tarafından yapılan boylamsal çalışmada, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin ilişkide daha yüksek doyum rapor ettikleri gözlenirken, güvensiz (kaygılı/kararsız ve kaçınan) bağlanma stiline sahip bireylerin daha düşük doyum rapor ettikleri gözlendi. Özellikle kaçınan bağlanma stiline sahip olanların en az doyum belirten grup olduğu gözlendi. Güvenli bağlananların zaman içerisinde ilişkileri için ödedikleri bedeller azalırken, güvensiz bağlananların ilişkileri için ödedikleri bedellerin zamanla arttığı gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, zaman içerisinde güvenli bağlananların ilişkiye bağlanım, doyum ve güven duyguları artarken, güvensiz bağlananların bağlanım, doyum ve güven duyguları zaman içerisinde azalmıştır. Güvenli bağlanan bireylerde yüksek doyum düzeyinin zaman içerisinde sürdürüldüğü gözlenirken, tersine güvensiz bağlanan bireylerin düşük doyum düzeyinin, özellikle de kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerde, daha da azaldığı gözlenmiştir. Ayrıca bulgular, güvenli bağlanan bireylerin ilişkilerinin güvensiz bağlanan bireylerden daha uzun sürdüğünü göstermektedir.

Senchak ve Leonard (1992) yeni evli çiftlerle yaptıkları boylamsal bir çalışmada, eşlerin her ikisinin de güvenli bağladıkları ilişkide, eşlerden her ikisinin de güvensiz ya da birisinin güvensiz bağlı olduğu ilişkiye oranla, evliliklerinde daha doyumlu olduklarını gözlemlemiştir. Ayrıca güvenli bağlananların ilişkilerinde daha fazla yakınlık bildirdikleri, daha az sözel saldırganlık ve kendini geri çekme bildirdikleri, tersine güvensiz bağlananların ise daha fazla olumsuz partner davranışı bildirdikleri gözlenmiştir. Güvensiz bağlananlar evliliğin ilk yıllarında güvenli bağlananlara oranla daha fazla evliliğin sonuçlarını tartmaktadır. Ek olarak, hem güvenli hem de güvensiz bağlanan kadınların eşlerine oranla daha fazla yakınlık bildirdikleri ve eşlerini daha olumlu (iyi niyetli) olarak değerlendirdikleri gözlenmiştir. Yazarlara göre bu bulgu sürpriz değildir ve beklenilen yöndedir çünkü kadınlar erkeklere oranla daha fazla duygularını açıklamaktadırlar. Son olarak bulgular, bireylerin bağlanma örüntülerinin bireylerin eş seçimini etkilediğini ve bu durumun rastgele olmadığını göstermektedir.

Kirkpatrick ve Davis (1994) bağlanma stili, toplumsal cinsiyet ve ilişki istikrarı ile ilgili yaptıkları boylamsal bir çalışmada, güvenli bağlanma stiline sahip olanların büyük bir çoğunluğu oluşturduğunu ve çiftlerin kaçınan-kaçınan ya da kaygılı-kaygılı yerine daha çok kaçınan-kaygılı ya da tam tersi örüntüyü sergileyen bireyleri partner olarak seçtikleri gözlemişlerdir. Kaçınan bağlanma stiline sahip erkeklerin olumlu özelliklerden en az puanı alan grup olduğu ve güvenli bağlanan erkeklere oranla bağlanımı, doyumu, yakınlığı, bakımı, yaşabilirliği daha az olan grup olduğu, üstelik tutku ve bağlanımın kaygılı erkeklerden bile daha az olduğu gözlenmiştir. Kaçınan bağlanma

stilinde partnerle birlikte olan kadınların ise kaygılı bağlanma stilinde partnerle birlikte olanlara oranla daha yüksek tutku bildirdikleri, ayrıca kaygılı bağlanma stilinde partnerle birlikte olan kadınların, kaçınan ya da güvenli bağlanan partnerle birlikte olanlara oranla daha çok çatışma-çelişik duyguları olma yaşadıkları gözlenmiştir. Kadınların bağlanma stillerine bakıldığında, kaygılı kadınların güvenli bağlananlara oranla daha düşük doyum, yaşayabilirlik, bakım ve daha fazla çatışma-çelişik duyguları olma yaşadıkları; kaçınan kadınların güvenli bağlananlara oranla daha düşük yaşayabilirlik ve daha fazla çatışma-çelişik duyguları olma yaşadıkları gözlenmiştir. Kaygılı bağlanma stili olan kadınla birlikte olan erkekler, güveni bağlanan kadınla birlikte olan erkeklere oranla daha fazla çatışma-çelişik duyguları olma ve daha düşük bağlanım, doyum, yaşabilirlik ve yakınlık bildirmişlerdir. Yatırım modeline göre doyumu, bağlanımı ve önceki süreçle ilişkisini inceleyen ikinci çalışmada ise, daha fazla ilişki istikrarı ve ilişkinin durumu daha uzun önceki süreçle ve her iki partner için de bağlanım ve doyumla ilişkili bulunmuştur. Çalışmada, önceki süreç ile bağlanımın ilişkide istikrarı yordamasına rağmen, ilişkiden alınan doyumu yordamadığı gözlenmiştir. Ancak doyum ile bağlanımın hem kadınlar hem de erkekler için pozitif yönde birbiriye güçlü korelasyonları olmasına rağmen, yatırım modeli bağlamında ilişkide istikrarı bağlanımın yordadığı gözlenmiştir. Bağlanma stilleri açısından, erkeklerde kaygılı bağlanma stilinin en düşük ilişki istikrarına sahip olduğu (% 43), en yüksek ilişki istikrarına ise sürpriz bir şekilde kaçınan (% 66) ve doğal olarak güvenli bağlanan erkeklerin (% 66) sahip olduğu gözlenmiştir. Kadınlarda ise en yüksek ilişki istikrarına kaygılı bağlananların (% 70), ikinci olarak güvenli

bağlananların (% 51) ve en düşük ilişki istikrarına ise kaçınan bağlananların (% 35) sahip oldukları gözlenmiştir.

Alman evli kadın ve erkeklerle yaptığı çalışmalarında Gerlsma, Buunk ve Mutsaers (1996), erkeklerde güvensiz bağlananların (kaçınan, kaygılı/kararsız) güvenli bağlananlara oranla yakın ilişkilerinden daha az doyum aldıklarını ancak kadınlarda bir fark gözlenemediğini belirtmişlerdir.

Bir başka çalışmada, Bradbury ve Fincham'ın (1988) gerçekçi olmayan ilişki inançları ile doyum arasında negatif ilişki bulunduğu ve düşük evlilik doyumunun yüksek mantıksız ilişki inanışları ile ilişkili olduğu belirtilmiş (akt., Stackert ve Bursik, 2003) ve yapılan çalışma sonucunda bu bulguları destekler sonuçlar elde edilmiştir. Stackert ve Bursik'in (2003) yetişkin bağlanma stilleri, irrasyonel ilişki inanışları ve romantik ilişki doyumu arasındaki ilişkiye bakılmış ve güvensiz bağlanma stiline (kaçınan, kaygılı/kararsız) sahip olanların güvenli bağlanma stiline sahip olanlara oranla daha fazla irrasyonel ilişki inanışları olduğu, kadınların erkelere oranla fikir uyuşmazlığının yıkıcı olduğu ve partnerlerin değişmediği gibi irrasyonel inanışlara erkeklerden, erkeklerin ise cinsel mükemmeliyetçilikten kadınlara oranla daha fazla puan aldıkları, cinsel irrasyonel ilişki inanışlarının hem kadınlarda hem de erkeklerde ilişkiden alınan doyumu azalttığı, erkekler için cinsel mükemmeliyetçiliğin ilişki doyumunu azalttığı, kadınlarda ise yıkıcı fikir uyuşmazlığının ilişki doyumunu azalttığı gözlenmiştir. Son olarak, güvensiz bağlananların güvenli bağlananlara oranla ilişkiden aldıkları doyumun daha az olduğu gözlenmiştir.

Whisman ve Allan (1996) çalışmalarında, ilişkide gerçekçi olmayan inanışların ve fonksiyonel olmayan ilişki yüklemelerinin kadınlarda reddedilmekten/terk edilmekten korkma ile pozitif yönde, başkalarına güvenebilme inanışları ve yakınlıkta rahat olma ile negatif yönde ilişkili olduğunu, ayrıca Stackert ve Bursik'in çalışmasıyla tutarlı olarak kadınlarda, fikir uyuşmazlığının ilişki için yıkıcı olduğu ve (yine aynı çalışma ile tutarsız olarak) mükemmel cinsel partner olmaya inanmanın *başkalarına güvenebilme* ile negatif yönde, ilişkide *kaygılı* olma ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Kadınların 'cinsiyetler farklıdır' fonksiyonel olmayan inanışları ile başkalarına yakın olmayı hissetme ile negatif yönde ilişkili olduğu ancak sorumluluk yüklemeleri {partnerlerinin olumsuz davranışlarını suçlayıcı, niyetli (kasıtlı) ve bencil güdülü olarak görme} ile ilişkide kaygılı hissetmenin pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Özellikle erkeklerde, fikir uyuşmazlığının ilişki için yıkıcı olduğu yanlış inanışı ile nedensel yükleme (partnerin olumsuz davranışını istikrarlı, genel ve partnerden kaynaklı olduğunu düşünme) eğiliminin ilişkide daha fazla *kaygılı* olma ile pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Hem kadınların hem de erkeklerin bağlanma stilleri, ilişki inanışları ve ilişki yüklemeleri, ilişki doyumuyla ilişkili bulunmuştur. Son olarak, ilişkide çözülmeyi kadınların partnerlerine yaptıkları sorumluluk yüklemelerinin {partnerlerinin olumsuz davranışlarını suçlayıcı, niyetli (kasıtlı) ve bencil güdülü olarak görme} anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir. Yazarlara göre bu durumun iki açıklaması olabilirdi; ya kadınlar partnerlerinin olumsuz davranışlarından dolayı onları çok fazla sorumlu tutmuşlar ve bu da ilişkide çözülmeye yol açmıştı ya da erkeklerin gerçekten

de kadınların yükledikleri gibi olumsuz davranışları niyetli (kasıtlı) ve bencilce idi ve ilişkinin bitmesinde pasif rolü üstlenmişlerdi. Ancak bu durumu test edebilecek yeterli bilgi toplayamadıklarını ve de alternatif hipotezleri olmadığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak sorumluluk yüklemeleri, ilişkide doyum ve ilişkide çözülme ile ilişkili bulunmuştur.

Daha yeni bir çalışma Gallo ve Smith (2001) tarafından yapılmıştır. Kocaların kaygılı bağlanma stili, hem kendi raporlarındaki evlilikte çatışma ve negatif yüklemeler ile pozitif yönde ilişkili hem de eşlerinin raporlarındaki evlilikte çatışma ve negatif yüklemeler ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ek olarak, kocalarına daha kaygılı bağlanan kadınların evliliklerinde desteği daha az algıladıkları gözlenmiştir. Kadınların kaygılı bağlanma stili hem kendilerinin raporları hem de kocalarının raporları evlilikte destek ile negatif yönde ilişkili bulunmuş, kadınların kendi raporlarındaki evlilikte çatışma ile pozitif yönde ilişki bulunmuş, kocalarının negatif yüklemeleri ile de pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Kocaların kaçınan bağlanma stili ile karılarının davranışlarına olumsuz yüklemede bulunma pozitif yönde, kendi raporlarındaki evlilik desteği negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Kadınların kaçınan bağlanma stili ile kendi raporlarındaki evlilik desteği olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Kaçınan bağlanma stili eşler içinde ya da eşler arasında evlilikte çatışma ile ilişkili bulunmamıştır. Sonuç olarak bağlanma stili, evlilikte doyum ve yükleme stili ile ilişkili bulunmuş ve kaygılı bağlanma stilinin kaçınan bağlanma stiline göre daha güçlü bir yordayıcı olduğu gözlenmiştir. Karıların ve kocaların bağlanma stilleri arasındaki etkileşimlerin, evliliğin işlevselliğini yordadığı gözlenmiştir.

Son olarak, Mikulincer ve Shaver'in (2007) yetişkin bağlanma stilleri ile ilgili olarak yapılan araştırmaları derledikleri çalışmalarında, güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin partnerlerinin stresli davranışlarını görmezden geldiklerini ve destek olmak yerine partnerlerini ihmal ettiklerini, tersine güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin ise partnerlerinin stresli davranışlarına karşı yanıtlayıcı olduklarını, duygusal ve sözel ifadelerle partnerlerini rahatlatmaya çalıştıklarını; bebeklikte oluşan güvensiz ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, yetişkinlikte romantik ilişkileri ya da evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkileyerek ikili ilişkilerde problemlere yol açtığını belirtmişlerdir (s. 339-341) .

1.9. Yatırım Modeli, Bağlanma ve Doyum İle İlgili Yabancı ve Yerli Literatürdeki Diğer Çalışmalar

Fricker'in (2006) aldatma davranışını bağlanma stilleri, aşk stilleri ve yatırım modeli bağlamında incelediği çalışmasında, kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin ilişkide daha sadakatsiz olduklarını ve cinsiyet farkının bulunmadığını; ayrıca çalışmada kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma stilleri ile yatırım modeli değişkenlerinin ilişkisine bakıldığında, kaçınan bağlanma stilinin ilişkide doyum, yatırım ve bağlanımla negatif yönde ilişkisinin bulunduğu ancak alternatifler (seçeneklerin niteliği) ile pozitif yönde ilişkisinin bulunduğu, kaygılı/kararsız bağlanma stilinin ilişkide doyum ve bağlanım ile negatif yönde ilişkili olduğu ancak yatırım ile pozitif yönde ilişkisinin bulunduğu ve alternatifler ile anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığı gözlenmiştir.

Çalışmada yapılan çoklu regresyon analizi ile yatırım modeli değişkenlerini hangi değişkenlerin yordadığına bakılmış ve kaygılı/kararsız bağlanma stilinin yatırım modeli değişkenlerini yordamadığı ancak kaçınan bağlanma stilinin yatırım modeli değişkenlerinin tümünü anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Buna göre, kaçınan bağlanma stili ilişkiden alınan doyumu, ilişkiye yapılan yatırımı ve ilişkide bağlanımı negatif yönde yordadığı, tersine alternatifleri pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir. Son olarak, aldatma eğiliminin kaçınan bağlanma stili ile pozitif yönde ilişkili olduğu, ancak kaygılı/kararsız stil ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı; aldatma eğiliminin ilişkiden alınan doyum ve ilişki bağlanımı ile negatif yönde ilişkili olduğu, alternatifler ile pozitif yönde ilişkili olduğu ve yatırımlar ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir.

Büyükşahin'in (2006) yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelendiği çalışmasında, **ilişki doyumundan** güvenli ve saplantılı stilde olanların daha yüksek puan aldıkları, **seçeneklerin niteliğini değerlendirmeden** korkulu ve kayıtsız bağlanma stiline sahip olanların yüksek puan aldıkları, **ilişki yatırımından** saplantılı bağlanma stiline sahip olanların yüksek puan aldıkları gözlenmiştir. Araştırmada ayrıca, **korkulu** bir stille ilişkilerine bağlı olanların ilişkide en fazla **kendilerini onaylamayan** ve ilişkiye başlamaktan **korkan** ve **kaygılanan** grup olduğu, saplantılı bağlananlardan sonra ilişkilerine en fazla bağımlı olan grup oldukları, ve bu bireylerin ilişkilerinde en fazla **izlenim ayarlamacılığına** başvuran ve **dışsal kontrollü** grup oldukları gözlenmiştir.

Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu (2006) çalışmalarında, evlilik doyumundan en yüksek puanı alanların güvenli bağlanma stiline sahip bireyler olduğunu,

en düşük puanı alanların ise korkulu bağlanma stiline sahip bireyler olduğunu ve bu durumun, bireylerin karşıt yöndeki bağlanma stillerine sahip olmalarından dolayı literatürle tutarlı olduğu, ayrıca bu grubun Hazan ve Shaver'in (1987) kaçınan bağlanma stiline denk geldiği ve literatürle tutarlı olarak eşleriyle ilişkilerinden doyum almadıkları gözlenmiştir. Literatürle tutarsız olarak cinsiyet farkı bulunamamıştır. Bağlanma ve yüklemeler arasında anlamlı ilişkiler gözlenememiştir.

Işınsu'nun (2003) çalışmasında ise, kadınların erkeklere oranla daha fazla kaçınan ve korkulu stilde bağlandıkları, erkeklerin ise daha güvenli stilde bağlandıkları, ayrıca 5 yıldan uzun süre evli olan çiftlerin ikili ilişkilerinde daha güvenli bir biçimde bağlandıkları gözlenmiştir. Evlilik doyumuyla ilişkili olarak ise flört eden çiftlerin, nişanlı olan çiftlerden ve 5 yıldan uzun süre evli olan çiftlerden ilişkilerinde daha doyumlu oldukları, nişanlı çiftlerin ise 5 yıldan uzun süre evli olan çiftlerden daha doyumlu oldukları ve son olarak 5 yıla kadar evli olan çiftlerin 5 yıldan uzun süre evli olanların ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları gözlenmiştir. Kısacası, ilişkide zaman geçtikçe ve türü değiştikçe doyumun azalmakta olduğu gözlenmiştir.

Özetlemek gerekirse, bağlanma bebeklikte oluşan ve yaşam boyu devam eden bir bağdır. Bağlanma kuramı birçok araştırmacı tarafından araştırılmaya değer bulunmuş ve çok sayıda araştırmaya kaynak olmuştur. Bağlanma ölçeğinin Türk toplumuna uyarlanması Sümer ve Güngör (1999a) tarafından yapılmış ve hemen ardından birçok çalışmada kullanılmıştır. Ülkemizde bağlanma kuramı son yıllarda yatırım modeli (Büyükşahin, 2006)

ve yüklemeler (Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006) bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. Sonuç olarak, bu araştırmanın amacı doğrultusunda bağlanma kuramı yatırım modeli değişkenleri bağlamında incelenmiş olup, bir sonraki bölümde yine araştırmanın amacı doğrultusunda sosyal ve duygusal yönden yalnızlık konusu ele alınmıştır.

1.10. SOSYAL ve DUYGUSAL YALNIZLIK

'Yalnızlık paylaşılmaz, paylaşılınca yalnızlık olmaz' şair.

Bütün insanlar yaşamları boyunca yaşamlarının her hangi bir döneminde yalnızlık deneyimini yaşamışlardır. Son yıllarda psikologlar giderek artan bir şekilde yalnızlıkla daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır. Literatürde yalnızlık duygusu ile psiko-sosyal değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında yalnızlığın, kültür (Rokach ve Bauer, 2004; Rokarch, Orzeck ve Neto, 2004), sosyal destek (Russell, Cutrona, Rose ve Yurko, 1984), sosyal ağ (Hoza, Bukowski ve Beery, 2000; Stokes ve Levin, 1986; Stokes, 1985) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca McWhirter (1990) yalnızlığın depresyon, intihar, düşmanlık, alkolizm, düşük benlik kavramı ve psikosomatik hastalıklarla ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Ülkemizde de yapılan çalışmalarda yalnızlığın yakın ilişkisi olmama (Büyükşahin, 2001; Güngör, 1996; Selçukoğlu, 2001), psikolojik yardım aramaya yönelme (Azizoğlu, 1993), depresyon düzeyi ve kendine saygı düzeyi (Doğan, 1998), intihar olasılığı (Batıgün, 2008), akademik başarısızlık ve sosyal destekten yoksun olma (Demir, 1990), yabancılaşma (Duru, 1995), dışsal denetimli olma (Yüksel, 1991), düşük kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyi (Bilgen, 1989), sosyal destek ve sosyal bağlılık (Duru, 2008), sosyal beceri (Hamarta, 2000), ergenlikte yaş farkları (orta yaş ergen ve erken yaş ergen) (Löker, 1999), akranlarla ilişkiler (karşı ve aynı cinsle olan ilişkilerden alınan doyum, yakınlık, akran etkisi, akran baskısı) ve ailede iletişim (Uruk,

2001) ile yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Bütün bu çalışmalar bize yalnızlığın psikolojik olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Peplau ve Perlman (1982) ***yalnızlığı***, bireyin kendisini 'doyum verici sosyal ilişkilerden yoksun olması ya da yoksun olarak algılaması' ve 'kişilerin sosyal ilişkiler ağında bireysel algılayışlarındaki nicel (yeterli sayıda arkadaşının olmaması) ya da niteliksel (başkaları ile yakınlıktan yoksun olma) yetersizlikler' olarak tanımlamaktadır (akt., Russell ve ark., 1984; Sweeper, 2004). Genel olarak yalnızlık, sosyal ilişkilerdeki problemlerle ilgili olarak hissedilen olumsuz duygulardır (de Jong–Gierveld, 1987).

Yalnızlıkla ilgili bir ayırım ise 'tek başına olmak' ve 'yalnız olmak' ile ilgilidir ve bu iki kavram birbirinden ayrılmaktadır. İnsanlar kendilerini "yalnız, fakat tek başına değil" ya da "tek başına, fakat yalnız değil" olarak tanımlayabilmektedirler (akt., de Jong–Gierveld, 1987, s.119). Örneğin; kalabalık içerisinde yaşayan ancak kendini yalnız hisseden kişi birinci tanıma girmekte, evde tek başına yaşayan ancak pek çok arkadaşı olan bir kişi ise ikinci tanıma girmektedir.

Weiss (1973, 1974) yalnızlığın iki türünden söz etmektedir; duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık. ***Duygusal yalnızlık***, bir bireyin başka bir kişiyle bir yakınlık ya da bir bağlanma (attachment) ilişkisinin olmayışından kaynaklanmaktadır. ***Sosyal yalnızlık*** ise, bir bireyin sosyal ilişki ağından yoksun olması ile oluşan bir yalnızlık türüdür. Örneğin ölüm, boşanma ya da bir ilişkinin sona ermesi gibi durumlar bir bireyin duygusal olarak kendisini yalnız hissetmesine yol açabilirken, yeni bir şehre taşınmak, üniversiteye başlamak, yeni bir işe girmek gibi durumlarda da birey kendisini sosyal olarak

yalnız hissedebilmektedir çünkü birey ortak ilgi alanlarını paylaşabileceği, yeni aktivitelere katılabileceği sosyal bir ilişki ağından yoksundur (Russell ve ark., 1984; Sweeper, 2004).

Weiss'e (1974) göre, farklı tarzda ilişkiler farklı tarzda sosyal gerekliliğe (social provisions) yol açmaktadır, bunlar da bireyleri bazı koşulların altına sokmaktadır. Weiss'e göre, altı tane sosyal gereklilik bulunmaktadır, bunlar; 1) *bağlanma*, bireye ilişkilerinde korunma ve güvenlik duygularını sağlamaktadır, örnek vermek gerekirse, *bağlanma* romantik eş/partner tarafından sağlanmaktadır; 2) *sosyal bütünleşme*, bireye ilgi ve meraklarını paylaşmak için bir ilişki ağı sağlamaktadır, örneğin *sosyal bütünleşme* bireyin kurduğu arkadaşlıklar tarafından sağlanmaktadır; 3) *güvenilir bağlılıklar*, bireyin herhangi bir koşulda güvenilir ilişkilere sahip olmasını sağlamaktadır, örneğin *güvenilir bağlılıklar* yakın aile üyeleri tarafından sağlanmaktadır; 4) *rehberlik etmek*, bireye ilişkilerinde güvenilir ve otoriter kişilerin tavsiye vermesi ve yardım etmesini sağlamaktadır, örneğin *rehberlik etme*, öğretmenler, ailedeki önemli kişiler, danışmanlar ya da akıl hocaları tarafından sağlanmaktadır; 5) *büyütme fırsatı*, bireye ilişkilerinde başkalarının iyiliğini sağlama sorumluluğunu sağlamaktadır, örneğin *büyütme fırsatı* çocuklar tarafından sağlanmaktadır; 6) *değerine ilişkin güven verme*, bireyin ilişkilerinde kendi yetenek ve becerilerinin başkaları tarafından kabul edildiğine ilişkin güven sağlamaktadır, örneğin *kendi değerine güvenme,* bireyin çalışma arkadaşları tarafından sağlanmaktadır (Di Tommaso ve Spinner,1997; Russell ve ark., 1984).

Weiss'e göre (1974) bireylerin ihtiyaç duyduğu en önemli sosyal gereklilikler, bağlanma ve sosyal bütünleşmedir çünkü sosyal gerekliliklerin herhangi birindeki bir yetersizlik farklı türde strese yol açmaktadır. Örneğin, bağlanmadaki yetersizlikler duygusal yalnızlığa yol açmakta ve sosyal bütünleşmedeki yetersizlikler de sosyal yalnızlığa yol açmaktadır. Ayrıca yine Weiss'e (1973) göre duygusal yalnızlık bireylerde kaygı, izolasyon, en küçük imalara karşı bile aşırı duyarlılık gösterme, sabit fikirlilik ve anlamsız korku gibi duygulara yol açarken, sosyal yalnızlık ise bireylerde sıkıntı, amaçsızlık, depresyon, alkolizm ve marjinalliğe yol açmaktadır (DiTommaso ve Spinner, 1997; Russell ve ark., 1984).

Weiss'e (1973) göre sosyal ve duygusal yalnızlık birbirinden farklı iyileştiricilere gereksinim duymaya yol açmaktadır. Örneğin sosyal yalnızlık bireyi motive ederek kişinin dışarıya yönelik aktiviteleri aramasına olanak sağlamaktadır; duygusal yalnızlık ise bireyi bire bir yakın duygusal ilişki aramaya motive etmektedir. Weiss'e göre, birisindeki artış diğerinin eksikliğini ya da diğer bir deyişle yerini dolduramamaktadır (Russell ve ark., 1984). Örneğin bireyin duygusal yalnızlığını başka bir bireye bağlanarak gidermesi, sosyalleşmesinin yerini tutamaz ya da tam tersi durumunda, bireyin yeterince sosyalleşmesi birisine bağlanmasının yerini tutamaz.

De Jong-Gierveld (1987) bilişsel süreçlerin, sosyal ağın özelliklerine ve yalnızlık deneyimlerine arabuluculuk etmesini vurguladığı çalışmasında, sosyal ağın ve yalnızlığın gelişmesindeki tanımlayıcı özellikler, sosyal ağa ve yalnızlığa ilişkin öznel değerlendirmeler, yalnızlıkla ilgili ardalan değişkenleri ve yalnızlıkla ilgili kişilik özelliklerini incelemiştir. 554

bekar, evli, dul ve boşanmış yaşları 25–75 arasında değişen kadın ve erkek katılımcılarla yaptığı çalışmanın bulgularına bakıldığında, yaşam şekli ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani, partneri ile birlikte yaşayan bireylerin kendilerini daha az yalnız hissettiği bunun tersine tek başına yaşayanlar ya da bekar olanlar ve tek ebeveyn olanlar bireylerin kendilerini diğer bireylere oranla daha fazla yalnız hissetmektedirler. Yalnızlıkla ilgili diğer güçlü yordayıcılar bireyin sosyal ağından doyum almaması ve yeni ilişkiler kurmaya yönelik arzusu olarak bulunmuştur. Ilımlı yordayıcılar olarak benlik kavramı, komşularla görüşme sıklığı, cinsiyet ve yaş; zayıf yordayıcılar olarak da yakın ilişkilerden örneğin arkadaşlardan, akrabalardan, komşulardan bahsetme sıklığı ve bu kişilerle olan yakınlık bağı bulunmuştur. Çalışmanın en önemli bulgusu yaşam şeklinin (birlikte, bekar ya da tek ebeveyn) yalnızlığın en önemli belirleyicisi olması ve bu değişkenin yalnızlığı doğrudan ve dolaylı olarak da etkilemekte olduğunun bulunmasıdır. De Jong Gierveld'in bu bulgusu Weiss'in (1973) görüşleri ve Rubenstein ve Shaver'in (1982) bulguları ile de tutarlıdır. Rubenstein ve Shaver'e göre yalnız olmak birisine *bağlı olmamak* demek olup, bu durum, eşin olmaması, cinsel partnerin olmaması, eşten ya da sevgiliden ayrılmayı içermektedir (akt, de Jong Gierveld, 1987, s. 127).

Russell ve arkadaşlarının (1984) üniversite 1., 2., 3., 4. sınıf ve üniversite mezunu bireylerin sosyal ve duygusal yalnızlık duygularıyla ilgili çalışmasında; ilk olarak sosyal ve duygusal yalnızlıkla öznel deneyimler arasındaki farklılığa, ikinci olarak bireyin sosyal ilişkilerinin sosyal ve duygusal yalnızlığı yordayıp yordamadığına ve üçüncü olarak da sosyal ve

duygusal yalnızlığın kişinin duygusal durumu ve başa çıkma davranışları açısından nasıl sonuçlara sahip olduğuna bakılmıştır. İlk olarak, sosyal ve duygusal yalnızlığın birbiri ile olumlu yönde ilişkili olduğu ancak, Weiss'in (1973) sınıflandırmasına uygun olarak bu iki yalnızlık biçiminin birbirinden oldukça bağımsız olduğu diğer bir deyişle sosyal ve duygusal yalnızlığın birbirinden yapısal olarak farklı oldukları gözlenmiştir. Sosyal ve duygusal yalnızlıktaki öznel deneyimin sonuçlarına bakıldığında, sosyal yalnızlığın güçlü bir şekilde, bireyin kendisini diğer insanlarla uyum içerisinde hissetmemesi, bir arkadaşlık grubunda kendisini o grubun bir parçası olarak hissetmemesi ve diğer insanlarla ortak noktalara sahip olmadığını hissetmesi ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Tersine, duygusal yalnızlığın ise güçlü bir şekilde bireyin, kimsenin iyi olup olmadığına aldırmadığını hissetmesi, artık kendisini kimseye yakın hissetmemesi ve sığınabileceği birisinin olmadığını hissetmesi ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bunlar sosyal ve duygusal yalnızlığın öznel deneyimlerle ilişkili olduğunu gösteren bazı farklılıklardır.

İkinci olarak, Weiss'in (1974) hipotez ettiği sosyal ilişkilerde iki temel gereklilik olan bağlanma ve sosyal bütünleşme ihtiyaçlarının sosyal ve duygusal yalnızlığı ne derece yordadığına bakılmıştır. Araştırmacıların bulgularına göre, duygusal yalnızlığı bağlanmanın çok güçlü bir şekilde yordadığı, sosyal yalnızlığı ise sosyal bütünleşmenin zayıf bir şekilde yordadığı ancak bunun yerine, kendi değerine güvenmenin sosyal yalnızlığı güçlü bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinden yoksun olmanın sosyal yalnızlığı, romantik ilişkilerden yoksun olmanın duygusal yalnızlığı yordadığı gözlenmiştir. Üstelik önceki araştırmacıların

bulguları ile tutarlı olarak, her iki yalnızlık türünü de ilişkilerdeki doyumla ilgili nitelik (ör., diğerleriyle yakınlıktan yoksunluk) ölçümlerinin, sosyal ağ ölçümlerinden daha fazla yordadığı görülmüştür.

Üçüncü olarak sosyal ve duygusal yalnızlığın sonuçlarına bakıldığına, Weiss (1973)'in hipotezine göre, sosyal ve duygusal yalnızlığın öznel deneyimleri niteliksel olarak farklıdır; sosyal yönden yalnız kişi sıkıntılı ve depresif duygular hissetmekte, duygusal yönden yalnız kişi ise kaygı ve izolasyon duyguları hissetmektedir. Russell ve arkadaşlarının (1984) bulgularına göre ise, Weiss'in bulgularının tersine depresyonun duygusal yalnızlığı güçlü bir şekilde yordadığı ve kaygının anlamlı olmadığı; sosyal yalnızlığı ise depresyon ve kaygının yordadığı bulunmuştur. Özellikle de depresyonun duygusal yalnızlığı açıklayan en iyi yordayıcı olduğu görülmüştür. Weiss'e (1973) göre sosyal yalnızlık bireyleri dışarıda aktivite aramaya ya da bir gruba dahil olmaya yönlendirirken, duygusal yalnızlık ise bireyi birebir yakın ilişkiye girmeye yönlendirir. Russell ve arkadaşlarının (1984) yapmış olduğu çalışmada ise, duygusal yalnızlığın hem davranışsal olarak problem çözme ile hem de bilişsel olarak problem çözme ile anlamlı olduğu, sosyal yalnızlığın ise sadece bilişsel problem çözme ile anlamlı olduğu, duygusal olarak yalnız olan bireylerin yalnızlıkları ile başa çıkmak için hem motive oldukları ve hem de yeni ilişkiler kurmak için çaba gösterdikleri oysa sosyal olarak yalnız bireylerin daha pasif göründükleri ve yalnızlıkları ile nasıl başa çıkacakları üzerine bilişsel olarak düşünmelerine rağmen bu durumun sadece bilişsellikle sınırlı kaldığı, davranışsal olarak problem çözmeye yönelmedikleri bulunmuştur.

Yine Weiss'in (1973) sosyal ve duygusal yalnızlık sınıflandırmasıyla ilgili olarak Di Tommaso ve Spinner'in (1997) yapmış oldukları bir çalışmada, sosyal ve duygusal yalnızlığın Weiss'in yordamalarıyla tutarlı olarak birbirinden ayrı iki örüntü oluşturdukları bulunmuştur. Bu bulgular aynı zamanda Russell ve arkadaşlarının (1984) çalışmasıyla da tutarlıdır. Buna ek olarak çalışmada duygusal yalnızlığın, *romantik* duygusal yalnızlık ve *ailesel* duygusal yalnızlık olarak ikiye ayrıldığı ve sosyal gerekliliklerin hem sosyal hem de duygusal yalnızlık ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Örneğin *sosyal bütünleşme* sosyal yalnızlık ile olumsuz yönde ilişkili, *rehberlik etme* hem ailesel hem de sosyal yalnızlık ile olumsuz yönde ilişkili, *bağlanma* ise hem romantik hem de sosyal yalnızlık ile olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Diğer bir deyişle, birey sosyal olarak ilgi ve meraklarını daha az paylaştığında, daha az rehberlik algıladığına ve daha az bağlandığında kendisini sosyal olarak daha yalnız hissetmektedir. Bireyler kendilerine daha fazla rehberlik edildiğini algıladıklarında daha az algılayanlara oranla daha az ailesel yalnızlık hissetmektedir. Ayrıca daha az bağlanan bireylerin romantik yalnızlığı çok daha fazla hissettikleri gözlenmiştir. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet, sosyal gereklilik ve yalnızlığın akıl sağlığını ne derece yordadığına bakılmış ve sosyal yalnızlığın depresyon, kaygı ve akıl sağlığı problemlerini yordadığı bulunmuştur. Başka bir deyişle, sosyal olarak yalnız bireylerin daha az yalnız bireylere oranla daha fazla depresyon ve kaygı rapor ettikleri, ayrıca sosyal olarak daha yalnız olan bireylerin, sosyal olarak daha az yalnız olanlara oranla, daha fazla şiddetli akıl sağlığı problemleri rapor ettikleri bulunmuştur. Bu çalışmada da Weiss'in (1973) modeli ile tutarsız olarak

kaygının duygusal yalnızlık ile değil, sosyal yalnızlık ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ancak bu bulgu Russell ve arkadaşlarının (1984) yapmış olduğu çalışma ile tutarlıdır.

1.11. EVLİLİKTE YALNIZLIK

Birçok çalışmada evliliğin, kadınlar ve erkekler üzerinde zihinsel ve fiziksel olarak koruyucu bir etkisi olduğu bulunmuştur. Evli bireylerin, ortalama olarak, evli olmayan insanlardan hem daha mutlu hem de daha az yalnız oldukları görülmüştür (Coleman, 1976; de Jong–Gierveld, 1971, 1978; Kessler ve Essex, 1982; Knupfer, Clark ve Room, 1966; Kobrin ve Hendershot, 1977; Lopata, 1979; Sermat, 1978; akt., de Jong-Gierveld, 1987, s. 121). Evlilikteki 'koruma' bağları, yakınlık, doyum, kimlik ve bakım duygularına yol açmakta ve bu nedenle evli bireyler evli olmayan bireylere göre kendilerini daha az yalnız hissetmektedirler (de Jong-Gierveld, 1987). Evli bireylerin, evde eşi ile iletişim kurarak doyum sağladıkları (Walker ve Maltby, 1997), ev işleri ile ilgilenerek yalnızlıkla başa çıkabildikleri ve evlilik ilişkisini yalnızlıktan korumak ya da yalnızlıklarını azaltmak için kullandıkları (Elbing, 1991) gözlenmiştir (akt. Pinquart, 2003, s.35).

Literatürde yapılan çalışmalara baktığımızda, Pinquart'ın (2003) evli, boşanmış, dul kalmış ve hiç evlenmemiş yaşlı (53–79 yaş grubu) yetişkinlerde yalnızlık ile ilgili yaptığı çalışmasında, evli yetişkinlerin diğer gruplara oranla kendilerini daha az yalnız hissettikleri ancak cinsiyet farkının bulunmadığı; dul yetişkinlerin boşanmış yetişkinle oranla daha az yalnızlık hissettikleri; en fazla yalnızlık hissedenlerin ise boşanmış erkekler ile hiç

evlenmemiş erkekler olduğu; boşanmış, dul kalmış ve hiç evlenmemiş gruplarda erkeklerin kadınlara oranla daha fazla yalnızlık hissettikleri, evli kadın ve erkeklerde bu farkın çok az olduğu gözlenmiştir. Ancak evli bireylerin diğer gruplara oranla en az arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerine yani sosyal ağa sahip oldukları bulunmuştur. En önemli bulgu, işlevsel toplumsal statünün boşanmış, dul kalmış ve hiç evlenmemiş bireylerde daha az yalnızlıkla ilişkili olduğu ancak evli bireylerde bir farklılığa yol açmadığı, boş zaman etkinliklerinin ise hiç evlenmemiş yetişkinlerde evli yetişkinlere oranla daha güçlü bir şekilde daha az yalnızlıkla ilişkili olduğu bulunmuştur.

West, Kellner ve Moore–West'in (1986) yalnızlığın etkileriyle ilgili literatür taramasında, birçok çalışmada kadınların erkeklere oranla ve evli olmayanların bağlanmış olanlara oranla daha yalnız oldukları, ayrıca hiç evlenmemiş yaşlı erkeklerin hiç evlenmemiş yaşlı kadınlara oranla kendilerini daha yalnız hissettikleri belirtilmiştir.

Cinsiyet farklılıkları ile ilgili olarak çok farklı araştırma bulguları bulunmasına rağmen, Tornstam'ın (1992) 15-80 yaş arası 2795 İsveçli bireyin katıldığı ve evlilikte yalnızlığın enlemesine kesitsel olarak incelendiği çalışmasında, yalnızlıkta kesinlikle bir cinsiyet farkının bulunduğu ancak bu farklılığın 20-49 yaş arası **evli bireylerle** sınırlı olduğu belirtilmiştir. **Evli olmayan** kadın ve erkeklerin daha yüksek yalnızlık bildirmelerine rağmen yalnızlıktaki cinsiyetle ilgili olarak ise, anlamlı bir fark bulunamamıştır. Evli kadınlarda yalnızlığın yaşla birlikte azaldığı, evli olmayan kadın ve erkeklerde ise yalnızlığın 30-39 yaş arası en üst seviyeye çıktığını sonra azaldığı ancak 70-80 yaş arası tekrar hafif bir yükselmenin yaşandığı bulunmuştur.

Tornstam, genç evli kadınların yalnızlık hislerinden dolayı daha incinebilir olduklarını, yaş ilerledikçe yaşama olan bakış açısının değiştiği ve başa çıkma becerilerinin geliştiği böylece olumsuz etkilerin dengelenmiş olabileceği belirtmiştir. Çalışmada, daha genç kadınların, erkeklere oranla daha yüksek yakınlaşma beklentileri olduğunu ancak yaşla birlikte bu beklentilerin azaldığı gözlenmiş, bu durumun da zaman içerisinde gerçek yaşam deneyimlerine sahip oldukça kadınların bu beklentilerinin azaldığı yönünde açıklanmıştır. Evli erkeklerle evli kadınlar (20-49 yaş grubu) arasında yalnızlıkla ilişkili olarak öz saygı açısından cinsiyet farkının bulunduğu (kadınlar bir şeyleri yönetmekten korkmakta, erkekler ise başkalarının sözlerine inanmaktan çekinmektedirler), üstelik öz saygı ile yalnızlık arasında güçlü korelasyonlar bulunduğu, bir şeyleri yönetmekten korkmak ile gelecek hakkında cesareti kırılmış olarak hissetmenin yalnızlıkla ilişkili olduğu bulunmuştur. 20-49 yaş grubu evli kadınların evli erkeklerden daha fazla yakın arkadaşı bulunmaktadır, ayrıca erkekler eşlerinin en yakın arkadaşının ismini, kadınların eşlerinin en yakın arkadaşının ismini vermelerine oranla, daha fazla verdikleri gözlenmiştir. Yalnızlığın nedenlerine ilişkin yüklemelere bakıldığı zaman, kadınların 'yanlış anlaşılma', 'ihtiyaç duyulmama', 'sıkıcı bir insan olma' gibi **ilişkisel** durumlara, erkeklerin ise 'sık seyahat etme' ve 'evden uzak olma' gibi **durumsal** nedenlere yüklemelerde bulundukları, ancak farklı bir durum olarak, kadınların **durumsal** faktörlerden 'yeni bir iş'e erkeklerden daha fazla yüklemede bulundukları gözlenmiştir. Başa çıkma davranışlarına bakıldığı zaman, yalnızlıkla başa çıkmak için televizyon izleme davranışının, yaygın bir davranış şekli olduğu bulunmuştur.

Son beş yıldır arada sırada da olsa yalnızlık deneyimi yaşadığını belirten bireylerin % 46'sı sadece televizyon izlediklerini belirtmişlerdir. Diğer ortak aktiviteler arasında birileriyle konuşmak, düşünmek, okumak, müzik dinlemek gelmektedir. Kadınların erkeklere oranla daha fazla diğer insanlarla temas kurdukları ve daha fazla ağladıkları, erkeklerin ise kadınlara oranla daha fazla televizyon izledikleri, film izledikleri, çalıştıkları, spor yaptıkları ve alkol aldıkları bulunmuştur. Bir diğer farklılık ise eşinin yakın arkadaşının ismini verenlere oranla vermeyen evli kadınların başkalarını daha çok ziyaret ettikleri, evli erkeklerde ise eşinin yakın arkadaşının ismini verenlere oranla vermeyenlerin daha çok düşündükleri ve alkol aldıkları bulunmuştur. Ayrıca yalnızlıkla başa çıkmada eşinin yakın arkadaşının ismini vermeyen erkeklerin daha pasif, içsel ve kaçma yönelimli oldukları, eşinin yakın arkadaşının ismini vermeyen kadınların ise daha aktif ve dışsal yönelimli oldukları bulunmuştur.

1.12. Yalnızlıkla İlgili Yapılan Diğer Çalışmalar

Rokach (2004) yalnızlıkla ilgili çalışmasında, yalnızlığın bireylerin hayatına zarar verdiğini, bireyin enerjisini yok ederek, bireyi olumsuz aktivitelere yönlendirdiğini, özellikle de yalnızlığın, aşk (sevgi) ve yakınlık duygularını kıskançlık ve sahiplenme duyguları ile tahrip ederek ilişkiye zarar verdiğini belirtmiştir. Rotenberg, Shewchuk ve Kimberley'in (2001) çalışması da Rokach'la tutarlı olarak, yalnızlık ve güçsüzlüğün romantik kıskançlıkla pozitif yönde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Rokach (2004) yalnız bireylerin umutsuzca sevgiye ihtiyaç duyduklarını ve sevgiyi bulduklarında ise

umutsuzca yapıştıklarını, sevdiklerini kısıtlamaya çalışarak ona boş zaman ve alan bırakmadıklarını, sonuç olarak ilişkinin büyüyüp gelişmesine izin vermedikleri için bir süre sonra ilişkinin bittiğini belirtmiştir. Rokach (1998; akt., Rokach, 2004) bir diğer çalışmasında, birçok evliliğin bireylerin evliliği yalnızlıklarına çare olarak görmelerinden dolayı kaynaklandığını, ancak düğünü takip eden sürenin sonunda bireylerin aslında hala daha yalnız olduklarını keşfettiklerini, üstelik de öncekinden daha da yalnız olduklarının farkına vardıklarını belirtmiştir. Ayrıca yalnızlık nedeniyle başlayan evliliklerin yine yalnızlıktan dolayı sona erdiğini ve sefer de boşanma sürecinin bireyin daha çok acı çekmesine yol açtığını belirtmiştir. Ayrıca yalnızlığın bağlanmayı önlediğini, günübirlik ilişkilere ve sağlam olmayan evliliklere yol açtığını belirtmiştir. Rokach sonuç olarak, yalnızlığın, tek başına olmanın deneyiminden bireyleri yoksun bıraktığını, kendi içlerine yolculuk etmelerini önlediğini, bireylerin yalnızlıkla başa çıkmayı öğrenmeleri gerektiğini; böylece bireylerin yaşamlarının daha anlamlı hale gelerek daha uygun bir şekilde sevebileceklerini ve daha yaratıcı işler yapabileceklerini belirtmiştir (Andre, 1991; akt., Rokach, 2004).

Rokach (2000) bir başka çalışmasında, kadınların daha fazla yalnızlık bildirdiklerini belirtmiştir.

Flora ve Segrin'in (2000) flört eden çiftlerde ilişki doyumu ve yalnızlık açısından ilişki gelişiminin incelendiği çalışmada, ilişkide düş kırıklığına uğramak ile ilişki doyumunun pozitif yönde ilişkili olduğu, ilişki doyumu ile yalnızlığın negatif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca ilişkilerinin daha iyi

geliştiğini (ayrılığın tersine) düşünenlerin ve daha az ilişkisel hayal kırıklığı bildirenlerin ilişkilerinden daha fazla doyum aldıkları gözlenmiştir.

DiTommaso, Brannen ve Best (2004) çalışmasında, romantik, ailesel ve sosyal yalnızlık alt ölçeklerinden düşük puan alan bireylerin bağlanma puanları ile ilişkili olarak daha güvenli bağlandıkları bulunmuştur. Yalnızlık ile kişilerarası ilişkilerde yeterlik arasında da ilişki bulunmuştur; sosyal beceri envanterinden yüksek puan alanların daha düşük sosyal, ailesel ve romantik yalnızlık puanlarına sahip oldukları gözlenmiştir. İş ve ilişkisel stresle başa çıkma ile yalnızlık arasında da ilişki bulunmuştur; sosyal yönden yalnızlık puanları yüksek olan bireylerin düşük sosyal destek arama puanları ve yüksek duygusal odaklı başa çıkma (kaçınma, hüsnükuruntu ve kendini suçlama) puanları olduğu hem iş hem de ilişkisel stres koşullarında gözlenmiştir. Ayrıca, yüksek duygusal odaklı başa çıkma puanına sahip bireylerin hem ailesel hem de romantik yalnızlık puanlarının da yüksek olduğu gözlenmiştir. Kişilik ve ilişkinin niteliğine bakıldığında, yüksek sosyal, duygusal ve ailesel yalnızlık puanına sahip bireylerin daha düşük benlik saygısı ve diğer insanlardan hoşlanma puanına sahip oldukları gözlenmiştir. Üstelik ailesel ve sosyal yalnızlık puanları yüksek olan bireylerin, daha düşük kişilerarası güven puanına sahip oldukları da gözlenmiştir. Bu bulgu Rotenberg'in (1994) yalnız bireylerin yakın arkadaşlarına güvenmek konusunda sorun yaşadıkları, diğer bir deyişle düşük kişilerarası güvene sahip oldukları bulgusu ile de tutarlıdır. Çalışmada beklendik yönde, yüksek sosyal yakınlık puanının romantik yalnızlık ölçeğinden düşük puan ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, yakın ilişkilerde kaçınma ve kaygı (ör., romantik)

deneyiminin ve düşük sosyal yakınlığın, romantik yalnızlıkla yüksek korelasyona ve sosyal ve ailesel yalnızlıkla düşük korelasyona sahip olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada yine daha önceki çalışmalarla tutarlı olarak (ör., Cutrona, 1982; Hazan ve Shaver, 1987; akt., DiTommaso ve ark., 2004) daha yüksek yalnızlık rapor etmenin ilişkilerde güvensiz bağlanma ile yüksek ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, yaşamlarından doyum alan bireylerin, daha düşük ailesel, duygusal ve sosyal yalnızlık puanına sahip oldukları gözlenmiştir. Bir başka önemli bulgu, ailesel yalnızlıktan yüksek puan alan bireylerin daha fazla fiziksel ve akıl sağlığı semptomlarına sahip oldukları, özellikle de yüksek ailesel yalnızlık puanının yüksek akıl sağlığı semptomları ile ilişkili olduğu ve diğer çalışmalarla tutarlı olduğu (DiTommaso ve Spinner, 1997; McWhirter, 1990) gözlenmiştir. Romantik ve sosyal yalnızlık puanları akıl sağlığı semptomlarının düşük yönde pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar daha önceki çalışmalarla (DiTommaso ve Spinner, 1997; Russell ve arkadaşları, 1984) tutarlı olarak, duygusal (romantik) yalnızlığın flört ve romantik ilişkilerindeki yoksunlukları yordadığı, ancak ailesel ve sosyal ilişkilerdeki yoksunluğu yordamadığı bulunmuştur. Son olarak, romantik yalnızlığın kayıtsız, korkulu, saplantılı bağlanma ile olumlu yönde, güvenli bağlanmanın olumsuz yönde; sosyal yalnızlığın, kayıtsız ve korkulu ile olumlu yönde, güvenli bağlanma ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ülkemizde yapılan çalışmalara baktığımızda, yalnızlık ile çeşitli psiko-sosyal değişkenler arasında bağlantılar bulunmuştur. Büyükşahin'in (2001) yakın ilişki kuran ve kurmayan üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada

romantik beraberliği olmayan öğrencilerin, romantik beraberliği olan öğrencilere oranla daha fazla duygusal yalnızlık hissettikleri, ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla genel yalnızlık düzeylerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Bağlanma stilleri ile duygusal ve sosyal yalnızlık arasındaki korelasyonlara bakıldığı zaman, üniversite öğrencilerinin duygusal yalnızlık hissetmeleriyle, romantik ilişkilerine kaygılı, korkulu ve saplantılı bağlanmaları ile olumlu yönde; güvenli bağlanma stili ile bağlanmaları yönünde olumsuz yönde ilişki olduğu gözlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin sosyal yalnızlık hissetmeleri ile romantik ilişkilerine kaygılı, korkulu ve saplantılı stiller ile bağlı olmaları arasında olumlu yönde bir ilişki görülürken, sosyal yalnızlık hissetmeleri ile romantik ilişkilerine güvenli bağlanmaları arasında ise olumsuz yönde bir ilişki bulunmuştur. Büyükşahin (2001) bu bulguların Weiss'in (1973) bireylerin, diğer insanlarla yakın ilişkilerde bağlanma eksikliklerinin olması, duygusal yalnızlık hissetmelerine neden olur görüşü ile tutarlı olduğunu; ayrıca Hazan ve Shaver'in (1987) ilişkilerine güvensiz bağlananların güvenli bağlananlara oranla ilişkilerinden daha az doyum almalarından dolayı daha yalnız hissettikleri görüşü ile de tutarlı olduğunu belirtmiştir.

Doğan'ın (1998) evli ve boşanmışlarda yalnızlık, depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı inancına yönelik yaptığı çalışmasında; evli kadın ve erkeklerde ve boşanmış kadınlarda yalnızlık düzeyi ile depresyon düzeyi arasında olumlu yönde korelasyonlar; evli ve boşanmış kadın ve erkeklerde yalnızlık, depresyon ve kendine saygı düzeyi ile olumsuz yönde

korelasyonlar bulunmuştur. Ancak yalnızlık ile cinsiyet arasında ve yalnızlık ile evli ya da boşanmış olma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Batıgün'ün (2008) kadın ve erkeklerdeki intihar olasılığının yordanmasında, kişilerarası ilişki tarzları, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk değişkenlerini ele aldığı çalışmasında, yalnızlık, umutsuzluk ve hayata bağlılık değişkenlerinin her iki cinsiyet için de ortak yordayıcılar olduğu bulunmuştur.

Azizoğlu'nun (1993) psikolojik yardım aramaya yönelen ve yönelmeyen bireylerde stres, kontrol odağı inancı, yalnızlık algısı ve psikolojik belirti gösterme düzeyine yönelik yaptığı çalışmasında, kriz grubu ile karşılaştırma grubunun yalnızlık algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamasına rağmen, kriz grubunun yalnızlık algısında artış olduğu gözlenmiş, ülkemizdeki insanların iş, aile ve arkadaşlık örüntülerine rağmen kendilerini yalnız hissettikleri, yani diğer bir deyişle litertürle tutarlı olarak yalnız kalmayan insanların da kendilerini yalnız hissettikleri belirtilmiştir.

Selçukoğlu'nun (2001) araştırma görevlilerinde tükenmişlik düzeyi ile yalnızlık düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesine yönelik çalışmasında, yalnızlık duygusunu bekar araştırma görevlilerinin evli olanlara oranla daha fazla yalnızlık hissettikleri, ayrıca kadınların duygusal tükenmişlik hissini erkeklere oranla daha fazla yaşadıkları bulunmuştur. Bu bulguların yabancı ülkelerde yapılan araştırma sonuçları ile tutarlı olduğu belirtilmiştir.

Özetlemek gerekirse bu araştırmada yukarıda anlatılan bütün bu değişkenler ele alınarak, evli çiftlerin yani eşlerin ilişkilerine yaptıkları yatırım,

eşlerin birbirlerinin davranışlarına yaptıkları karşılıklı yüklemeler, eşlerin bağlanma stilleri ve eşlerin hissettikleri yalnızlık düzeyleri arasındaki bağlantılar ele alınmak istenmektedir.

1.13. Araştırmanın Amacı

Buraya kadar özetlenen araştırmalardan da anlaşılacağı gibi, bu çalışmanın temelini oluşturan Rusbult'un (1980, 1983) yatırım modeli, kaynağını Thibaut ve Kelley'nin (1959) karşılıklı bağımlılık kuramından almaktadır. Yatırım modeli, karşılıklı bağımlılık kuramını bir adım ileri götürerek yakın ilişkilerde ilişki istikrarını ya da ilişki bağlanımını açıklayan en önemli modellerden birisidir. Evlilik de ilişkide istikrarı gerektiren ve tüm toplumlarda önemli olan kurumlardan biridir. Giderek artan boşanma oranlarına rağmen insanlar yine de evlenmektedir. Bu nedenle evlilik kurumu araştırılmayı hak eden bir konudur. Giriş bölümünde de ayrıntılı olarak bahsedildiği gibi, birçok çalışmada ilişki doyumu ile yatırım düzeyi yüksek, seçeneklerin niteliği düşük olduğunda, ilişki bağlanımının arttığı gözlenmiştir (ör., Impett, Beals ve Peplau, 2001; Rusbult, 1980, 1983; Rusbult ve Buunk, 1993). Ayrıca yapılan çalışmalarda, nedensel ve sorumluluk yüklemelerinin ikili ilişkilerde uyumu ya da diğer bir deyişle doyumu azalttığı gözlenmiştir (ör., Bradbury ve Fincham, 1990; Curun, 2006; Fincham ve Bradbury, 1992; Günay, 2007; Johnson ve arkadaşları, 2001; Karney ve Bradbury, 2000; Tutarel-Kışlak, 1995, 1997). Ek olarak, bağlanma kuramı açısından bakıldığında, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin ikili ilişkilerde mutlu ve doyumlu oldukları, kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma stillerine sahip olan bireylerin ise ikili ilişkilerinde sorun yaşadıkları ve ilişkilerinin daha kısa sürdüğü, ilişki niteliğinin ve ilişki doyumunun negatif yönde etkilendiği gözlenmiştir (ör., Collins ve Read. 1990; Hazan ve Shaver, 1987; Simpson,

1990). Yalnızlık düzeylerine bakıldığında ise, evli bireylerin evli olmayan bireylere oranla kendilerini daha az yalnız hissettikleri yönde araştırma bulguları mevcut olmasına rağmen (ör., de Jong- Gierveld, 1987), son yıllarda bireylerin evli olmalarına rağmen kendilerini yalnız hissettikleri (ör., Tornstam, 1992) ve yalnızlığın ikili ilişkilerine zarar vermelerine yol açtığı (ör., Rokach, 2004; Rotenberg, Shewchuk ve Kimberley, 2001) yönünde araştırma bulguları olduğu da gözlenmiştir. Son olarak giriş bölümünde bahsedildiği gibi, bazı araştırmacılar ilişki bağlanımını yordayan değişkenlerin ya da bu değişkenlerin yordama gücünün kadınlar ve erkekler için farklı olabileceğini (ör., Büyükşahin, 2006; Büyükşahin ve Hovardaoğlu, 2007; Sakallı-Uğurlu, 2002; Sprecher, 1988) belirtmektedir. Ayrıca evli çiftlerin birbirlerinin davranışlarına yaptıkları karşılıklı yüklemelerde (ör.,Karney ve Bradbury, 2000; Tutarel-Kışlak, 1995, 1997); bağlanma stillerinde (ör., Büyükşahin, 2001; Feeney, 1999; Gallo ve Smith, 2001; Işınsu, 2003) ve yalnızlık düzeylerinde (ör., Büyükşahin, 2001) de cinsiyet farklılıkları gözlenebileceği belirlenmiştir.

Yukarıda bahsedilenler ışığında bu çalışmada, eşlerin ilişkilerine yaptıkları yatırım, eşlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları karşılıklı yüklemeler, eşlerin bağlanma stilleri ve çiftlerin hissettikleri yalnızlık düzeyleri arasındaki bağlantılar ele alınmak istenmektedir. Bu nedenle öncelikle Rusbult'un yatırım modelinin temel değişkenleri olan ilişki yatırımı, seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi ya da diğer bir deyişle alternatiflerin niteliğini ve ilişki doyumunu yordayan değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle hem ülkemizdeki hem de yabancı literatür temel

alınarak, bu araştırmada, evli çiftlerin yüklemeleri {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların da alt boyutları olan [odak, istikrarlılık, genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama yüklemeleri] ve yükleme toplam}, bağlanma stilleri (alt boyutları olan güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri) ve yalnızlık (duygusal, sosyal, genel) düzeyleri ele alınarak bu değişkenlerin, evli çiftlerde ilişki istikrarını ya da diğer bir deyişle ilişki bağlanımını yordayıp yordamadığı ya da ne derece yordadığı belirlenmek istenmiştir. Ayrıca bu araştırmada, evli çiftlerde ilişki istikrarının ya da ilişki bağlanımının, kadınlar ve erkekler için sözü edilen değişkenler açısından farklı olup olmadığı ve bu değişkenlerin hangilerinin kadınlarda ve erkeklerde ilişki istikrarını yordadığı incelenmek istenmiştir.

Son olarak, bu araştırmanın diğer bir amacı da, evli çiftlerde yukarıda bahsedilen tüm değişkenler açısından cinsiyet farklılıklarının bulunup bulunmadığının incelenmesidir.

Bu amaçlar doğrultusunda, bu araştırmanın beklentileri aşağıdaki gibidir:

1.14. Araştırmanın Denenceleri

***I-İlişki İstikrarı Ölçeği alt ölçekleri puanlarını yordaması beklenen değişkenler açısından bakıldığında*;**

***İlişkiye yapılan yatırımı,** *yüklemelerin* {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların alt boyutları olan [odak, istikrarlılık,

genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama) ve yükleme toplam} negatif olarak; *bağlanma* stillerinden güvenli bağlanma stilinin pozitif olarak, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin negatif olarak; genel, sosyal ve duygusal *yalnızlığın* ise negatif olarak yordamaları beklenmektedir.

***Seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi,** *yüklemelerin* {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların alt boyutları olan [odak, istikrarlılık, genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama] ve yükleme toplam} pozitif olarak; *bağlanma* stillerinden güvenli bağlanma stilinin negatif olarak, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin pozitif olarak; genel, sosyal ve duygusal *yalnızlığın* ise pozitif olarak yordamaları beklenmektedir.

***İlişki doyumunu,** *yüklemelerin* {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların alt boyutları olan [odak, istikrarlılık, genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama] ve yükleme toplam} negatif olarak; *bağlanma* stillerinden güvenli bağlanma stilinin pozitif olarak, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin negatif olarak; genel, sosyal ve duygusal *yalnızlığın* ise negatif olarak yordamaları beklenmektedir.

II-Cinsiyete Göre Beklenen Farklılaşmalar;

*Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların, ilişkiye yapılan yatırım ve ilişki doyumundan alınan puanlarının yüksek olması beklenmektedir.

*Kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin, seçeneklerin niteliğini değerlendirmeden alınan puanının yüksek olması beklenmektedir.

*Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların, ilişkiye yapılan yüklemelerden {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların alt boyutları olan [odak, istikrarlılık, genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama] ve yükleme toplam} alınan puanlarının yüksek olması beklenmektedir.

*Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların, korkulu bağlanma stilinden alınan puanının yüksek olması beklenmektedir.

*Kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin, güvenli, kayıtsız, saplantılı bağlanma stillerinden alınan puanlarının yüksek olması beklenmektedir.

*Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların, genel ve duygusal yalnızlıktan alınan puanlarının yüksek olması beklenmektedir.

*Kadınlarla karşılaştırıldığında erkeklerin, sosyal yalnızlıktan alınan puanının yüksek olması beklenmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Örneklem

Ölçümlerin toplandığı dönemde evli olan 131 çift (131 kadın, 131 erkek) araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Kadınların yaş ortalaması 38 (S=9,01), erkeklerin yaş ortalaması ise 42' dir (S=11,00). Katılımcıların 12'si (% 3,8 kadın, % 5,3 erkek) ilkokul mezunu, 14'ü (% 6,1 kadın, % 4,6 erkek) ortaokul mezunu, 72'si (% 33,6 kadın, % 21,4 erkek) lise mezunu, 137'si (% 48,1 kadın, % 56,5 erkek) üniversite mezunudur ve 27'si de (% 8,4 kadın, % 12,2 erkek) lisansüstü eğitim görmüştür.

Erkeğin ev işlerine ne derece yardımcı olduğuna ilişkin frekans ve yüzdeler EK-1a'da; eşlerin mesleklerine ilişkin frekans ve yüzdeler EK-1b'de; eşlerin gelir düzeylerine ilişkin frekans ve yüzdeler EK-1c'de; eşlerin evlilik sürelerine ilişkin frekans ve yüzdeler EK-1d'de; eşlerin çocuk sayılarına ilişkin frekans ve yüzdeler EK-1e'de; eşlerin İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)'nin bağlanma stillerine ilişkin frekans ve yüzdelerine göre dağılımları EK-1f'de, eşlerin karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için yapılan korelasyon analizleri EK-9'da gösterilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, İlişki İstikrarı Ölçeği, İlişkilerde Yükleme Ölçeği, İlişki Ölçeği Anketi, UCLA Duygusal Yalnızlık Ölçeği, UCLA Sosyal Yalnızlık Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeği uygulanmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu formda, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular bulunmaktadır. Katılımcılardan yaş, cinsiyet, erkeğin ev işlerine yardımcı olup olmadığı, eğitim durumu, eşinin eğitim durumu, mesleği, ailenin gelir düzeyi, eşi ile ne kadar süredir evli oldukları, kaç tane çocuk sahibi oldukları gibi soruları cevaplandırmaları istenmiştir.

2.2.2. İlişki İstikrarı Ölçeği

İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ- Relationship Stability Scale), Rusbult, Martz ve Agnew (1998) tarafından ilişkiye yapılan yatırımı, bir başkasıyla beraber olmayı değerlendirmeyi, ilişki doyumunu ve bağlanımını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, *ilişki doyumu, ilişki yatırımı* ve *seçeneklerin niteliğini değerlendirme* olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Orijinal ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini belirlemek amacıyla birbirini izleyen üç ayrı

çalışma yapılmış ve faktör analizi sonucunda ölçeğin *ilişki doyumu, ilişki yatırımı* ve *seçeneklerin niteliğini değerlendirme* olmak üzere üç alt ölçekten oluştuğu gözlenmiştir. Her bir alt ölçeğin üç ayrı çalışmadan elde edilen Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları, ilişki doyumu için .92 ile .95 arasında, ilişki yatırımı için .82 ile .84 arasında ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme için .82 ile .88 arasında değiştiği gözlenmiştir (Rusbult, Martz ve Agnew,1998).

Ölçeğin Türkiye'ye uyarlanması Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu (2005) tarafından romantik birlikteliği olan 325 kişiye uygulanarak yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe versiyonunun orijinal ölçekle tutarlı olarak üç faktörlü bir yapı gösterdiği bulunmuştur (ilişki doyumu, ilişki yatırımı ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt ölçekleri). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı, ilişki doyumu için .90, ilişki yatırımı için .84 ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme için .84 olarak bulunmuştur. Ayrıca her bir alt ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve ilişki doyumu için .84, ilişki yatırımı için .78 ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme için .71 olarak bulunmuştur.

Toplam 30 maddeden oluşan ölçeğin, her bir alt ölçeğinde 10 madde bulunmaktadır. Her bir alt ölçeğin ilk beş maddesi dört basamaklı Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilirken (1= tamamen yanlış, 2= oldukça yanlış, 3= oldukça doğru, 4= tamamen doğru), alt ölçeklerin diğer maddeleri dokuz basamaklı Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir (1= tamamen yanlış, 9= tamamıyla doğru). Puanların artması ilgili boyutun arttığı anlamına

gelmektedir. Bu ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır (Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu, 2005).

2.2.3. İlişkilerde Yükleme Ölçeği

İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ-The Relationship Attribution Measure), Fincham ve Bradbury (1992) tarafından eşlerin, davranışlarına yaptıkları yüklemeleri belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte yüklemeler dört olumsuz hipotetik eş davranışıyla değerlendirilmekte (örn., 1-''Eşiniz söylediğiniz bir şeyi eleştiriyor.'' 2-''Eşiniz sizinle daha az zaman geçirmeye başlıyor.'' 3-''Eşiniz söylediğiniz şeye dikkat etmiyor.'' 4-''Eşiniz soğuk ve uzak davranıyor.'') ve her bir davranış altı farklı ifade içermektedir (toplam 24 ifade). İfadelerin üçü odak, istikrarlılık ve genelliği içeren nedensel yükleme boyutlarını değerlendirmekte olup (örn. ''Eşimin bu davranışı kendi ile ilgili bir nedene bağlıydı''-*odak*; ''Eşimin beni eleştirme nedeni muhtemelen değişmez ''-*istikrar*; ''Eşimin beni eleştirme nedeni evliliğimizin diğer yönleri için de geçerlidir''-*genellik*), kalan diğer üç ifade niyet/kasıt, güdü ve suçlamayı içeren sorumluluk boyutlarını içermektedir (örn. '' Eşim beni istemeden değil, kasıtlı olarak eleştirdi''-*niyet (kasıt)*; ''Eşimin bu davranışı bencilce nedenlerden kaynaklanmaktadır''- *güdü*; '' Eşim beni eleştirdiği için suçlanmayı hak etmiştir''-*suçlama*). Her bir davranışla ilişkili alt ifadelerin her biri, altı basamaklı Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir (1= tamamen yanlış, 2= yanlış, 3= kısmen yanlış, 4= kısmen doğru, 5= doğru ve 6= tamamen doğru).

Farklı yükleme boyutlarını değerlendiren ifadelere verilen puanlar ayrı ayrı toplanarak, yükleme alt boyutlarına ait puanlar elde edilmektedir. Elde edilen bu puanlarla nedensellik yüklemesi toplam, sorumluluk yüklemesi toplam ve yükleme toplam puanlarına ulaşılmaktadır. Ölçeğin Türk toplumuna uyarlanması Tutarel-Kışlak (1999) tarafından yapılmış olup yükleme boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .71 ile .91; test-tekrar test güvenirlik değerlerinin ise .56 ile .82 arasında değiştiği gözlenmiştir (Tutarel-Kışlak, 1997, 1999).

2.2.4. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) Griffin ve Bartholomew (1994a) tarafından bağlanma stillerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Orijinal ölçek, 1-7 arası basamaklardan oluşan Likert tipi 30 maddelik bir ölçektir. İÖA'nin Türkçe'ye uyarlanması Sümer ve Güngör (1999a) tarafından yapılmıştır. Uyarlanan ölçek 17 maddeden ve yakın ilişkilerdeki bağlanma stilini ölçmeyi amaçlayan dört alt ölçekten (güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı) oluşmaktadır. Ölçeğin 5., 7. ve 17. maddesi ters puanlanmaktadır. Ölçeğin 5. maddesinin hem orijinal hem de ters puanlanmış hali kullanılır.

Güvenli bağlanma stilini ölçeğin 3., 7., 8., 10. ve 17. maddeleri; korkulu bağlanma stilini ölçeğin 1., 4., 9. ve 14. maddeleri; saplantılı bağlanma stilini ölçeğin 5. (ters puanlanmış), 6., 11. ve 15. maddeleri; kayıtsız bağlanma stilini ise ölçeğin 2., 5. (orjinal), 12., 13. ve 16. maddeleri

oluşturmaktadır. Katılımcılar her bir maddenin kendilerini ve ilişkilerini ne derece tanımladığını 4 basamaklı bir ölçek üzerinde değerlendirmekte (1= hiç katılmıyorum, 2= katılmıyorum, 3= katılıyorum, 4= tamamen katılıyorum) ve en yüksek ortalamaya sahip oldukları dört bağlanma stilinden birinde sınıflandırılmaktadırlar.

İÖA'nin alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları alfa .27 ile .61 arasında değişmektedir. Ölçeğin yeterli düzeyde test tekrar test güvenirliği ve yüksek yapı geçerliği bulunmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999a).

2.2.5. UCLA Duygusal Yalnızlık ve UCLA Sosyal Yalnızlık

Russell, Cutrona, Rose ve Yurko (1984) yaptıkları çalışmada, Weiss'in (1973) duygusal ve sosyal yalnızlık tanımından yola çıkarak duygusal yalnızlığı (UCLA-EL) ve sosyal yalnızlığı (UCLA-SL) ölçmek amacıyla iki madde tanımlamıştır (s.1315).

Bu iki madde Güngör (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Ölçekler, 5 basamaklı Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmekte olup (1= hiçbir zaman, 2= nadiren, 3= bazen, 4= sık sık, 5= her zaman) ve yalnızlığın her iki türünün (duygusal ve sosyal) ne kadar sıklıkta hissedildiğini ölçmektedir. Puanların artması ilgili boyutun arttığı anlamına gelmektedir.

2.2.6. UCLA Yalnızlık Ölçeği

UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA-LS), bireyin genel yalnızlık derecesini belirlemek amacıyla Russell, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından geliştirilen bir ölçektir. Toplam 20 maddeden oluşan ölçekte, maddeler 4 basamaklı Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 80'dir. Ölçek maddelerinin 10'u düz 10'u ters yönde kodlanmıştır. Olumlu yöndeki ifadeleri içeren maddeler (1, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 19, 20) 4= hiç yaşamam, 3= nadiren yaşarım, 2= bazen yaşarım, 1= sık sık yaşarım şeklinde puanlanmakta; olumsuz yöndeki ifadeleri içeren maddeler (2, 3, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 18) bunun tersi olarak 1= hiç yaşamam, 2= nadiren yaşarım, 3= bazen yaşarım, 4= sık sık yaşarım şeklinde puanlanmaktadır. Bireylerin ölçekten aldıkları tüm puanlar toplanarak her birey için ''Genel Yalnızlık'' puanı elde edilmektedir (Demir, 1990).

Güngör (1996) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında, UCLA Yalnızlık Ölçeği'ne ''5= her zaman yaşarım'' maddesini ekleyerek ölçeğin daha avantajlı bir şekilde kullanılmasını sağlamaya çalışmıştır. 5 basamaklı ölçekte, her iki yanda birbiriyle paralellik gösteren yanıtlar elde edilmiştir. Yani ölçek iki eşit kısıma bölünmüş ve ölçekten elde edilecek sonuçlar daha iyi kıyaslanabilir olmuştur. Puanlama ise (1= hiç yaşamam, 2= nadiren yaşarım, 3= bazen yaşarım, 4= sık sık yaşarım, 5= her zaman yaşarım) şekline dönüşmüş olup ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan

100 olmuştur. Puanların artması yalnızlığın daha yoğun olarak yaşandığını göstermektedir. Bu ölçeğin Türkçe uyarlaması Demir (1989) tarafından yapılmıştır. Orijinal ölçekte yüksek güvenirlik (içsel tutarlık, alfa= .94; test tekrar test güvenirliği, Pearson r= .73) ve geçerlik bulunmuştur. Demir (1989) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin yüksek içsel tutarlılığı (cronbach alfa = .96) ve test tekrar test güvenirliği (Pearson r= .94) olarak bulunmuştur.

2.3. İşlem

Demografik özelliklere ilişkin Kişisel Bilgi Formu, İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ), İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ), İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA), UCLA Duygusal Yalnızlık Ölçeği (UCLA-EL) ve UCLA Sosyal Yalnızlık Ölçeği (UCLA-SL) ve UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA-LS) evli çiftler arasından seçkisiz olarak belirlenen ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 131 evli çifte (131 kadın, 131 erkek) uygulanmıştır. Katılımcılar formları eşlerinden ayrı olarak doldurmuşlardır. Ölçekler kapalı bir zarf içerisinde katılımcılara iletilmiştir. Katılımcılardan formun üzerine isim yazmamaları ve ölçeğin yanıtlanmasını bittiğinde de zarfa koyup kapatarak formu geri iletmeleri istenmiştir. Doğru bilgi alma olasılığını arttırmak amacıyla, eşlerin yanıtlarını birbirlerine göstermemeleri ve işaretleme üzerine tartışmamaları gerektiği belirtilmiştir.

Eşler ölçekleri evde yanıtlayıp birkaç gün içinde kapalı zarf içerisinde formları araştırmacıya ulaştırmışlardır. Katılımcılara kimlik bilgileri sorulmamıştır. Ölçeklerin cevaplandırılması ortalama 30-40 dk. sürmüştür.

Araştırmanın verileri Eylül 2006 – Mayıs 2007 tarihleri arasında toplanmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistik analizi sonuçlarına yer verilmektedir. Bulguların sunumu sırasında öncelikle iki farklı örneklem grubu olarak ele alınan kadın ve erkek eşlerin, grup ortalamalarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular aktarılacaktır. Bu amaçla yapılan bağımsız örneklem grupları için T-Testi analizi sonuçlarına yer verilecektir. Ardından, evli çiftlerin ilişki bağlanımlarını (ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve yatırım miktarı) yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla yapılan aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizi sonuçlarına yer verilecektir. Son olarak, kadın ve erkek eşler için ayrı ayrı gerçekleştirilen regresyon analizi sonuçlarına yer verilecektir.

3.1. T-Testi Analizi Sonuçları

Araştırmanın değişkenleri olan çiftlerin ilişki istikrarı ve alt ölçekleri, çiftlerin yüklemeleri ve alt ölçekleri, çiftlerin bağlanma stilleri ve alt ölçekleri ile duygusal yalnızlık, sosyal yalnızlık ve genel yalnızlık ölçeklerinden alınan puanlarda, eşler arasında cinsiyet farklılıkları olup olmadığını belirlemek amacıyla T-Testi analizi uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları **Tablo 1**.'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Kadınlara ve Erkeklere İlişkin Ortalamalar ve T-Testi Sonuçları.

Değişkenler	Kadın		Erkek		t
	Ortalama	*S.S.*	*Ortalama*	*S.S.*	
İlişki İstikrarı Ölçeği					
İlişki Doyumu	56.11	8.74	57.50	7.53	1.38
Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme	25.40	10.99	28.98	11.66	**2.56***
İlişki Yatırımı	47.04	11.81	47.90	10.89	0.62
İlişki Yükleme Ölçeği					
Nedensel Yüklemeler					
Odak	14.88	4.77	14.52	4.58	0.63
İstikrar	12.63	4.86	12.04	4.65	1.00
Genellik	11.10	4.54	11.29	3.99	0.36
Nedensel Y. Toplam	38.61	11.35	37.85	10.97	0.55
Sorumluluk Yüklemeleri					
Niyet (Kasıt)	9.37	4.59	9.34	4.43	0.07
Güdü	10.53	5.52	9.36	4.61	1.87
Suçlama	10.64	4.59	10.01	4.98	1.07
Sorumluluk Y. Toplam	30.55	12.79	28.70	12.59	1.18
Yükleme Toplam	69.16	22.54	66.55	22.05	0.95
İlişki Ölçekleri Anketi					
Güvenli	2.51	0.38	2.58	0.44	1.46
Korkulu	2.55	0.54	2.37	0.54	**2.68***
Saplantılı	2.35	0.41	2.28	0.40	1.43
Kayıtsız	2.83	0.43	2.80	0.45	0.50
Yalnızlık Ölçekleri					
Duygusal Yalnızlık	2.02	0.92	1.56	0.80	**4.30***
Sosyal Yalnızlık	2.19	0.97	1.77	0.93	**3.57***
Genel Yalnızlık	41.75	11.81	39.69	12.90	1.35

***p<.05; N = 131 çift (131 kadın, 131 erkek)**

Tablo 1.'de görüldüğü gibi, Yatırım kuramı bağlamında elde edilen analiz sonuçlarına bakıldığında, evli çiftlerin İlişki İstikrarı Ölçeğindeki ilişki doyumu ve ilişki yatırımı alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Kadınların ortalaması ile erkeklerin ortalaması arasında ilişkiden alınan doyum ve ilişkiye yapılan yatırım yönünden anlamlı farklar bulunmamaktadır. Diğer yandan, eşlerin seçeneklerin niteliğini değerlendirmeden aldıkları puanlar cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(260)}$=-2.56, p<.05]. Erkeklerin ortalamasının 28.9 (s.s.=11.66), kadınların ortalamasının 25.4 (s.s.=10.99) olması, erkeklerin ilişkilerinde seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirdiklerini göstermektedir.

Yükleme kuramı bağlamında elde edilen analiz sonuçlarına bakıldığında, evli çiftlerin İlişki Yükleme Ölçeğindeki nedensel yüklemeler {odak, istikrar ve genellik} ve sorumluluk yüklemeleri {niyet (kasıt), güdü ve suçlama} ve toplam puan alt ölçeklerinden elde ettikleri puanlar yönünden kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır.

Bağlanma kuramı bağlamında elde edilen analiz sonuçlarına bakıldığında, evli çiftlerin güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma ve kayıtsız bağlanma alt ölçeklerinden aldıkları puanlar yönünden kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır. Ancak eşlerin, korkulu bağlanma alt ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(260)}$=2.68, p<.05]. Kadınların ortalamasının 2.55 (s.s.=0.54), erkeklerin ortalamasının 2.37 (s.s.=0.54)

olması, kadınların ilişkilerine daha fazla korkulu stilde bağlandıklarını göstermektedir.

Yalnızlık ölçekleri bağlamında elde edilen analiz sonuçlarına bakıldığında, evli çiftlerin duygusal yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyete göre anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(260)}$=4.30, p<.05]. Kadın katılımcıların elde ettiği duygusal yalnızlık puanlarının ortalamasının 2.02 (s.s.=0.92) olması, erkek katılımcıların elde ettiği duygusal yalnızlık puanlarının ortalamasının ise 1.56 (s.s.=0.80) olması, kadınların daha fazla duygusal yalnızlık hissettiklerini göstermektedir. Evli çiftlerin sosyal yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlara bakıldığında yine eşlerin sosyal yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyete göre anlamlı olduğu görülmektedir [$t_{(260)}$=3.57, p<.05]. Kadınların elde ettiği sosyal yalnızlık puanlarının ortalamasının 2.19 (s.s.=0.97) olması, erkeklerin elde ettiği sosyal yalnızlık puanlarının ortalamasının ise 1.77 (s.s.=0.93) olması, kadınların daha fazla sosyal yalnızlık hissettiklerini göstermektedir. Ancak evli çiftlerin genel yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlarda görüldüğü gibi, eşlerin genel yalnızlık ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Diğer bir deyişle, kadın katılımcıların ortalaması ile erkek katılımcıların ortalaması arasında genel yalnızlık düzeyi yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

3.2. Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

İlişki doyumu, ilişkiye yapılan yatırım ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğilimini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Aşağıda öncelikle tüm grup için daha sonra ise kadın ve erkek grupları için ayrı ayrı ilişkiyi sürdürme nedenlerini en uygun yordayan değişkenleri saptamak için İlişki İstikrarı Ölçeği Alt Ölçeklerine yapılan çoklu regresyon analizlerinin sonuçları verilmektedir.

Evli çiftlere genel olarak uygulanan çoklu regresyon analizinin ardından, kadın ve erkek katılımcılara ayrı ayrı çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Çoklu regresyon analizi, aşamalı (stepwise) çözüm yöntemiyle yapılmıştır, böylece hangi değişkenlerin yordayıcı gücü olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Analiz sonucunda regresyon denklemine giren değişkenlerin katsayıları çizelgelerde verilmiştir.

Tüm çizelgelerde gösterilen R^2 ve uyarlanmış R^2 değerleri, her bir değişken regresyon denklemine girdiği zamanki korelasyon değerlerini ifade etmektedir. B ve beta değerleri ise, bütün değişkenler regresyon denkleminde iken, ham madde ve standart puanlar için katsayıları göstermektedir. Aşağıdaki çizelgelerde her bir bloktaki değişkenler denkleme giriş sırasına göre verilmiştir. Bu değişkenlerin her birinin öncelikle birlikte açıkladıkları varyanslar R^2 değişimi olarak gösterilmiştir.

3.2.1. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanması

İlişkiye yapılan yatırımı yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla evli çiftlerin ilişki yatırımı puanlarına aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bağımlı değişken üzerinde yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon analizinin dışında kalmıştır. Analiz sonuçları **Çizelge 1.**'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftler İçin Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Srası	Değişken	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Korkulu Bağlanma	3.77	.18	.03*	.03	124.90 (1-260)	8.91
2	Sorumluluk Güdü Yüklemesi	-.46	-.20	.07*	.07	120.08 (2-259)	10.35

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 1.'de görüleceği üzere, ilk bloktaki İÖA'nin alt ölçeklerinden olan **''korkulu bağlanma''** ilişki yatırımını yordamada regresyon denklemine giren ilk değişkendir. Bu değişken toplam varyansın % 3'ünü açıklamaktadır ve bu anlamlı bir değerdir. Bu değişkene ikinci ve son blok olarak İYÖ'nin alt ölçeklerinden biri olan **''sorumluluk güdü yüklemesi''** eklenmiştir. Analiz

sonuçları, bu iki alt ölçeğin ilişki yatırımı eğilimini yordamadaki toplam katkılarının % 7 olduğunu işaret etmektedir ve bu anlamlı bir değerdir.

3.2.2. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması

Seçeneklerin niteliğini değerlendirme puanını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla yukarıda bahsedilen benzer işlemler seçeneklerin niteliğini değerlendirme alt ölçeği için de uygulanmıştır. Aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları **Çizelge 2.**'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftler için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Nedensellik Yüklemesi Toplam	.33	.32	.10*	.10	118.30 (1-260)	29.19
2	Sosyal Yalnızlık	-1.46	-.12	.12*	.11	116.75 (2-259)	17.01

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 2.'deki görüldüğü gibi, ilk bloktaki İYÖ'nin alt ölçeklerinden biri olan **''nedensellik yüklemesi toplam''** seçeneklerin niteliğini değerlendirme

puanını yordamada regresyon denklemine giren ilk değişkendir. Bu bloktaki değişkenin açıkladığı toplam varyans % 10'dur ve bu anlamlı bir değerdir. İkinci ve son blok olarak UCLA-SL **''sosyal yalnızlık''** ölçeği regresyon denklemine alınmıştır. Analiz sonucuna göre, seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğiliminin yordanmasına, **''sosyal yalnızlık''** ölçeğinin anlamlı katkısı olmuştur. İkinci bloktaki bu değişkenlerin toplam varyansdaki sorumluluk oranı % 12'dir ve bu anlamlı bir değerdir. Bağımlı değişken üzerinde yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon analizinin dışında kalmıştır.

3.2.3. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması

İlişki doyumunu yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla evli çiftlerin ilişki doyumu puanlarına aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Bağımlı değişken üzerinde yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon analizinin dışında kalmıştır. Analiz sonuçları **Çizelge 3.**'de gösterilmiştir.

Çizelge 3. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftler için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Yükleme Toplam	-.14	-.39	.15*	.15	56.74 (1-260)	47.49
2	Duygusal Yalnızlık	-1.84	-.20	.19*	.18	54.50 (2-259)	30.56
3	Sorumluluk Suçlama Yüklemesi	.39	.23	.21*	.20	53.59 (3-258)	22.52

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 3.'de görüldüğü üzere, ilişki doyumunu yordayan ilk değişken İYÖ'nin alt ölçeği olan **''yükleme toplamı''**dır. Bu değişkenin açıkladığı toplam varyans % 15'tir ve bu anlamlı bir değerdir. Daha sonra ikinci blok olarak UCLA-EL **''duygusal yalnızlık''** ölçeğinin yordayıcı gücü olduğu bulunmuştur. Böylelikle birinci ve ikinci bloktaki değişkenlerin açıkladığı toplam varyans % 19'a ulaşmıştır ve bu anlamlı bir değerdir. Regresyon denklemine üçüncü ve son blok olarak İYÖ'nin alt ölçeklerinden biri olan **''sorumluluk suçlama yüklemesi''** puanı eklenmiştir. Denklemdeki ilk iki bloğa **''sorumluluk suçlama yüklemesi''** puanının eklenmesiyle, üç bloktaki

değişkenlerin açıkladığı toplam varyans % 21'e ulaşmıştır ve bu da anlamlı bir değerdir.

3.2.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizleri

Evli çiftlerde ilişki bağlanımını ya da ilişkiyi sürdürme nedenlerini yordayan değişkenler açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılık olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla, ilişki doyumu, ilişki yatırımı ve seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğiliminin yordanmasında aşamalı çoklu regresyon analizleri iki grup için ayrı ayrı uygulanmıştır. Aşağıdaki çizelgelerde her bir bloktaki değişkenler denkleme giriş sırasına göre verilmiştir. Bu değişkenlerin her birinin öncekilerle birlikte açıkladıkları varyanslar R^2 değişimi olarak gösterilmiştir. Bağımlı değişken üzerinde yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon analizinin dışında kalmıştır. Kadınlar ve erkekler için ilişki doyumunun yordanması amacıyla uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları **Çizelge 4.** ve **Çizelge 5.**'de, seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğiliminin yordanması amacıyla uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi sonuçları **Çizelge 6.** ve **Çizelge 7.**'de, ilişki yatırımının yordanması amacıyla uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizleri **Çizelge 8.** ve **Çizelge 9.**'da gösterilmiştir.

3.2.4.a. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması

İlişki doyumunu yordayan değişkenleri saptamak amacıyla, yukarıda bahsedilen benzer işlemler kadın ve erkek eşler için ayrı ayrı yapılmıştır. **Çizelge 4.**'de ilişki doyumu puanlarını yordama amacıyla kadın katılımcılar için uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi verilmiştir.

Çizelge 4. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Kadın Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	Cinsiyet	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Yükleme Toplam	Kadın	-.15	-.40	.16*	.15	64.82 (1-129)	24.32
2	Duygusal Yalnızlık	Kadın	-2.01	-.21	.20*	.18	62.38 (2-128)	15.66

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 4.'de görüldüğü gibi, evli çiftlerde kadın katılımcılar için ilk blokta ilişki doyumunu yordamada, İYÖ'nin alt ölçeklerinden biri olan **''yükleme toplamı''** değişkeninin anlamı bir katkısı olduğu gözlenmiştir. Yükleme toplamı değişkeni, ilişki doyumunu yordamada kadınlar için toplam varyansın % 16'sını açıklamaktadır. İkinci ve son blok olarak regresyon denkleminde, UCLA-EL **''duygusal yalnızlık''** değişkeni anlamlı bulunmuştur. Bu değişkenin öncekiyle birlikte açıkladığı toplam varyans anlamlı düzeyde artmış ve % 20'ye çıkmıştır.

Çizelge 5.'de ilişki doyumu puanlarını yordama amacıyla erkek katılımcılar için uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi verilmiştir.

Çizelge 5. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Erkek Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	Cinsiyet	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Sorumluluk Niyet (Kasıt) Yüklemesi	Erkek	-.67	-.39	.16*	.15	48.32 (1-129)	23.73

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 5.'de görüldüğü üzere erkek katılımcılar için ilişki doyumunu yordamada, tek bir blokta yer alan İYÖ'nin alt ölçeklerinden **''sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesi''** değişkeninin yordayıcı gücü olduğu gözlenmiştir. Sorumluluk kasıt yüklemesi değişkeni, ilişki doyumunu yordamada erkekler için de toplam varyansın % 16'sını açıklamaktadır ve bu da anlamlıdır.

3.2.4.b. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması

Kadın ve erkek eşlerde seçeneklerin niteliğini değerlendirme eğilimini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla, aşamalı çoklu regresyon analizleri kadın ve erkek eşler için ayrı ayrı yapılmıştır. **Çizelge 6.**'da seçeneklerin niteliğini değerlendirme puanlarını yordama amacıyla kadın katılımcılar için uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi verilmiştir.

Çizelge 6. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Kadın Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	Cinsiyet	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Yükleme Toplam	Kadın	.16	.34	.12*	.11	107.64 (1-129)	16.78

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 6.'da görüldüğü gibi kadınlarda tek bir blokta yer alan İYÖ'nin alt ölçeklerinden **''yükleme toplam''** puanı anlamlıdır. Kadınlar için sözü edilen bu değişken toplam varyansın %12'sini açıklamaktadır ve bu da anlamlıdır.

Çizelge 7.'de seçeneklerin niteliğini değerlendirme puanlarını yordama amacıyla erkek katılımcılar için uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi verilmiştir.

Çizelge 7. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Erkek Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	Cinsiyet	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Nedensellik Yüklemesi Toplam	Erkek	.34	.32	.10*	.09	123.13 (1-129)	14.55

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 7.'de görüldüğü gibi, erkeklerde tek bir blokta yer alan İYÖ'nin alt ölçeklerinden **''nedensellik yüklemesi toplam''** puanı anlamlıdır. Erkekler için sözü edilen nedensellik yüklemesi değişkeni toplam varyansın %10'unu açıklamaktadır ve bu da anlamlıdır.

3.2.4.c. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanması

İlişkiye yapılan yatırımı yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla kadın ve erkek eşlerin ilişki yatırımı puanlarına ayrı ayrı aşamalı çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Kadın katılımcıların analiz sonuçları **Çizelge 8.**'de gösterilmiştir.

Çizelge 8. İlişkiye Yapılan Yatırım'dan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Kadın Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	Cinsiyet	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Duygusal Yalnızlık	Kadın	-2.73	-.21	.04*	.04	134.24 (1-129)	6.04
2	Korkulu Bağlanma	Kadın	5.71	.26	.11*	.10	126.01 (2-128)	7.93

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 8.'de görüldüğü gibi kadınlarda ilk blokta yer alan UCLA-EL **''duygusal yalnızlık''** puanı ilişki yatırımını yordamaktadır. Kadınlar için sözü edilen bu değişken toplam varyansın % 4'ünü açıklamaktadır ve bu anlamlı bir değerdir. Bu değişkene son ve ikinci blok olarak İÖA'nin alt ölçeklerinden **''korkulu bağlanma''** değişkeni eklenmiş ve bu değişkenin de ilişki yatırımını

yordayıcı gücü olduğu bulunmuştur. Bu değişkenin eklenmesiyle kadınlar için açıklanan toplam varyans %11'e yükselmiştir ve bu da anlamlı bir değerdir.

Çizelge 9.'da ilişkiye yapılan yatırım puanlarını yordama amacıyla erkek katılımcılar için uygulanan aşamalı çoklu regresyon analizi verilmiştir.

Çizelge 9. İlişkiye Yapılan Yatırım'dan Alınan Puanların Yordanması İçin Evli Çiftlerde Erkek Katılımcılar için Uygulanan Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	Cinsiyet	B	Beta	R^2 değ	Uyarlanmış R^2	Hata Varyansı (s.d.)	F
1	Korkulu Bağlanma	Erkek	3.66	.18	.03*	.02	115.56 (1-129)	4.36

***(Değişkenler Aşamalı Çözüm Sonucuna Göre Denkleme Giriş Sırasıyla Verilmiştir. Tüm F değerleri için *p<.05).**

Çizelge 9.'da görüldüğü gibi erkeklerde tek bir blokta yer alan İÖA'nin alt ölçeklerinden **''korkulu bağlanma''** puanı anlamlıdır. Erkekler için bu değişken toplam varyansın % 3'ünü açıklamaktadır ve bu da anlamlıdır.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışmanın temel amacı, evli çiftlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları karşılıklı yüklemelerin {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların alt boyutları olan [odak, istikrar, genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama] ve yükleme toplam}, bağlanma stillerinin (güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız) ve yalnızlık düzeylerinin (duygusal, sosyal, genel), bu çalışmanın temel kuramı olan Yatırım Modeli bağlamında ilişki bağlanımlarını (ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve yatırım miktarını) ne derece yordadığını saptamaktır. Ayrıca bu çalışmanın diğer bir amacı da, kadın ve erkek katılımcılar arasında, araştırmada sözü edilen değişkenler yönünden, cinsiyet farklılıklarının bulunup bulunmadığını incelemektir. Sözü edilen bu amaçlar, bulgular bölümünde analiz edilmiştir. Bu bölümde bulgular bölümündeki alt baslıklar temelinde elde edilen sonuçlar ilgili literatür temelinde ele alınacak ve tartışılacaktır.

4.1. T-Testi Analizinden Elde Edilen Sonuçların Tartışılması.

Yakın ilişkilerle ilgili literatür gözden geçirildiğinde birtakım çalışmalarda kadınlarla ve erkeklerin cinsiyet yönünden farklılaştığına (Büyükşahin, 2001; Işınsu, 2003; Tutarel-Kışlak, 1997) bir takım çalışmalarda ise çok fazla farklılaşmadığına ilişkin bulgular mevcuttur (Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996; Curun, 2006; Günay, 2007; Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006).

Bu çalışmada ise araştırmanın amacı doğrultusunda kadın ve erkek katılımcıların yukarıda sözü edilen değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için T-Testi analizleri yapılmıştır. Analizlerin sonucunda kadın ve erkekler arasında birtakım cinsiyet farklılıklarının gözlenmesine rağmen çok az boyutta farklılıklar bulunmuştur. Sadece İlişki İstikrarı Ölçeği'nin alt boyutlarından olan seçeneklerin niteliğini değerlendirmede, İlişki Ölçekleri Anketi'nin alt boyutu olan korkulu bağlanma stilinde ve Yalnızlık Ölçeklerine bakıldığında duygusal ve sosyal yalnızlık ölçeklerinde kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur.

İlişki istikrarı yani ilişkide bağlanım ele alındığında, literatürle tutarlı olarak erkeklerin kadınlara oranla **seçeneklerin niteliğini** daha olumlu değerlendirdikleri gözlenmektedir. Daha önce de aktarıldığı gibi bu bulgu yerli ve yabancı literatürle, örneğin Sprecher (1988), Büyükşahin, Hasta ve

Hovardaoğlu (2005), Büyükşahin ve Hovardaoğlu (2007) ile tutarlıdır. Fricker (2006) ise sadakatsiz bireylerde kadınlara oranla erkeklerin seçeneklerin niteliğini ya da diğer bir deyişle alternatifleri daha olumlu değerlendirdikleri gözlenmiştir. Hasta ve Büyükşahin (2006) çalışmalarında, hem erkeklerin kadınlara oranla seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirdiklerini hem de evli olmayanların evli olanlara oranla seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirdiklerini belirtmektedir. Büyükşahin (2006) kendi çalışmasında, evli kadınlarla evli erkeklerin karşılaştırıldığında, erkeklerin kadınlara oranla seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirdiklerini belirtmektedir. Bu durumda, kadınlarla erkekler arasında seçeneklerin niteliğini değerlendirme yönünden fark olduğunu söyleyebiliriz.

Yüklemeler ele alındığında, nedensel ve sorumluluk yükleme alt boyutları ve onların da alt boyutları olan odak, istikrar, genellik, niyet (kasıt), güdü ve suçlama alt boyutlarından da alınan puanlar yönünden kadın ve erkek katılımcılar arasında cinsiyet farkı gözlenmemiştir. Literatüre bakıldığında yüklemeler konusunda çok çeşitli araştırma bulguları mevcuttur ve bir kısım araştırmalar cinsiyet farkının gözlendiğini belirtirken (ör., Tutarel-Kışlak, 1995, 1997; Fincham ve Bradbury, 1992), bir kısım araştırma da cinsiyet farkının gözlenmediğini belirtmektedir (ör., Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006). Bu çalışmada ise, cinsiyet farkı gözlenmemiştir. Curun (2006), yüklemeler konusunda yurt dışındaki araştırmaların eşler arasında farklılıktan çok benzerlikleri ortaya koyduğunu (ör., Bradbury, Beach, Fincham ve Nelson,1996; Doherty, 1982; akt., Curun, 2006) ve ülkemizde

gözlenen farklılıkların kültürel farklılıklardan dolayı olabileceğini belirtmektedir. Ancak ülkemizde de evli çiftlerle yapılan araştırmalarda (Günay, 2007; Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006) yüklemeler yönünden kadın ve erkek katılımcılar arasında cinsiyet farkının gözlenmediği görülmüştür. Bulgulardaki bu farklılıklar, yüklemelerle ilgili olarak evli çiftlerle ülkemizde yeni çalışmaların yapılması gerektiğine işaret ediyor olabilir.

Bağlanma stilleri ele alındığında, güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinden sadece **korkulu** bağlanma stilinde kadınların ortalamalarının erkeklerin ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, evli kadınlar ilişkilerine evli erkeklerden yani eşlerinden daha korkulu bir biçimde bağlanmaktadırlar. Bu bulgu literatürle de tutarlıdır. Büyükşahin (2001) ve Işınsu (2003) Türk kültüründe yaptıkları çalışmalarında kadınların erkelere oranla ilişkilerine daha korkulu stilde bağlandıklarını gözlemlemiştir. Yabancı literatürde bireylerin hem romantik hem de evlilik ilişkilerine daha çok güvenli tarzda bağlandıkları (Hazan ve Shaver, 1987; Kirkpatrick ve Davis, 1994) gözlenmesine rağmen ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında yabancı literatürden farklı olarak kadınların ilişkilerine erkeklerde oranla daha kaygılı (Büyükşahin, 2001), kaçınan ve korkulu (Büyükşahin, 2001; Işınsu, 2003) tarzda bağlandıkları gözlenmektedir. Bu bağlamda bu durum kültürel faktörlerle açıklanabilir.

Yalnızlık ele alındığında, duygusal ve sosyal yalnızlık ölçeklerinden elde edilen edilen puanlarda kadın katılımcıların ortalamalarının erkek

katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, genel yalnızlık düzeyi yönünden cinsiyet farkı bulunmadığı gözlenmiştir. Literatüre bakıldığında evli olanların evli olmayanlara oranla daha az yalnızlık hissettikleri (de Jong- Gierveld, 1987; Pinquart, 2003; West, Kellner ve Moore-West, 1986); cinsiyet farkının bulunmadığı (Doğan, 1998; Pinquart, 2003) ya da kadınların erkeklere oranla daha fazla yalnızlık hissettiklerini belirten (Rokach, 2000; Tornstam, 1992; West, Kellner ve Moore-West, 1986) çalışmalar olduğu gözlenmektedir. Rokach (1998) çalışmasında bireylerin, yalnızlık hissetmemek için evlendiklerini ancak düğünden sonra yine yalnız olduklarını üstelik de öncekinden daha yalnız olduklarını fark ettiklerini belirtmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi, ülkemizde Büyükşahin'in (2001) yaptığı çalışmada, romantik beraberliği olmayan öğrencilerin, romantik beraberliği olan öğrencilere oranla daha fazla duygusal yalnızlık hissettiklerinin, ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla genel yalnızlık düzeylerinin daha fazla olduğunun gözlendiği belirtilmişti. Bu çalışmada ise Tornstam'ın (1992) çalışması ile tutarlı olarak evli çiftlerin de evliliklerinde yalnızlık hissettikleri ve Rokach (2000), Tornstam (1992) ve West, Kellner ve Moore-West'in (1986) çalışmaları ile tutarlı olarak kadınların erkeklere oranla daha fazla yalnızlık hissettikleri gözlenmektedir. Bu araştırmanın bulguları Büyükşahin'in (2001) çalışması ile kısmen tutarlıdır çünkü Büyükşahin'in çalışmasında kadınların erkeklere oranla daha fazla yalnızlık hissettikleri gözlenmesine rağmen, bu durumun duygusal ve sosyal yalnızlıkta değil genel yalnızlıkta gözlendiği ve duygusal yalnızlığı sadece sevgilisi olmayan bireylerin daha fazla hissettikleri, bu araştırmada ise genel

yalnızlık düzeyinin değil duygusal ve sosyal yalnızlığın kadınlarda daha fazla olduğu gözlenmektedir. Bu durum, bu araştırmanın evli çiftlerle yapılmış olmasından ve ülkemizde daha fazla sayıda araştırmaya gereksinim olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Başlangıçta da bahsedildiği gibi, bu çalışmada kadın ve erkekler arasında birtakım cinsiyet farklılıkları gözlenmesine rağmen bu farklılıkların çok az boyutta oldukları gözlenmiştir. Curun (2006) da çalışmasında kadınlar ve erkekler arasında çok az boyutta farklılıkların bulunduğuna dikkat çekerek, kadın ve erkeklerin evlilik yaşantıları açısından çok büyük farklılıklarının olmadığını ve çiftler arasında daha çok benzerliklerin olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda bu çalışmada, kadınlar ve erkeklerin evlilik yaşantılarında farklı olmaktan ziyade benzer oldukları düşünülmektedir.

4.2. Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması.

Daha önce de belirtildiği gibi, bu araştırmada evli çiftlerin ilişkilerini sürdürme nedenlerini ya da diğer bir deyişle ilişki istikrarını yordayan değişkenleri saptamak amacıyla önce tüm evli katılımcılara sonra da kadın ve erkeklere ayrı ayrı aşamalı (stepwise) çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Aşağıda, ilişki istikrarının alt ölçekleri olan ilişki yatırımı, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişki doyumu puanlarını yordayan değişkenlerle ilgili bulguların tartışılmasına yer verilmektedir.

4.2.1. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.

İlişkinin sürdürülmesinde ya da diğer bir deyişle ilişkiye bağlanımda İlişki İstikrarı Ölçeğinin en önemli alt ölçeklerinden biri olan ilişkiye yapılan yatırımı yordayan değişkenleri saptamak amacıyla aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Çizelge 1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 1.'de görüldüğü üzere ilişki yatırımını yordayan değişkenler; korkulu bağlanma stili ile sorumluluk güdü yüklemesidir. Korkulu bağlanma değişkeni ilişki yatırımını pozitif olarak yordarken, sorumluluk güdü yüklemesi ilişki yatırımını negatif olarak yordamakta ve ilişkiye yapılan yatırımı artırmaktadır.

Korkulu bağlanma stilinin ilişkiye yapılan yatırımı pozitif yönde yordaması beklentilerle tutarlı değildir. Ancak giriş bölümünden hatırlanacağı üzere ülkemizde kadınların ilişkilerine erkeklere oranla daha korkulu stilde bağlandıklarını gösteren araştırma bulguları mevcuttur (Büyükşahin, 2001; Işınsu, 2003). Büyükşahin (2006) diğer bir çalışmasında, korkulu bir stille ilişkilerine bağlı olanların, saplantılı bağlananlardan sonra ilişkilerine en fazla *bağımlı* olan grup olduklarını gözlemiştir. Hatırlanacağı üzere yatırım modelinde, bireylerin ilişkilerine yaptıkları içsel ve dışsal yatırımlar bireylerin ilişkiyi sonlandırma bedellerini arttırmakta ve ilişkiye bağlanımlarını arttırmaktadır (Rusbult, 1980, 1983; Rusbult, Martz ve Agnew, 1998). Evliliğe ilişkin yatırımlara bakıldığında bunlar paylaşılan anılar, sahip olunan

çocuklar, ortak mali hesaplar, ortak arkadaşlar, müşterek alınmış ev gibi şeyleri içermektedir (Impett, Beals ve Peplau, 2001; Sprecher, 1988). Ayrıca bağlanım, ilişkiye uzun vadeli yönelimi ve psikolojik bağlanmayı yani 'biz'lik duygusunu da içermektedir (Agnew ve ark., 1998; Fletcher ve ark., 1987). Bu çalışmada korkulu bağlanma stilinin ilişkiye yapılan yatırımı pozitif yönde yordaması, kültürümüzde evli kadın ve erkeklerin ilişkilerine daha bağımlı, biz'lik duygusu yüksek, ilişkilerine çok fazla yatırım yapmış bu nedenle ilişkinin sonlanmasının bedeli yüksek olarak algıladıklarını, dolayısıyla ilişkilerini kaybetmemek için daha korkulu stilde bağlandıklarını gösteriyor ve bu durum da ilişkilerine yaptıkları yatırımlarını diğer bir deyişle ilişkiye olan bağlanımlarını arttırıyor olabilir.

Sorumluluk güdü yüklemesinin ilişkiye yapılan yatırımı negatif olarak yordaması beklentilerle tutarlıdır. Giriş bölümünde evlilikte yapılan yüklemelerin ilişkide doyumu azalttığı belirtilmişti (Bradbury ve Fincham,1990; Fincham ve Bradbury, 1992; Karney ve Bradbury, 2000; Johnson ve ark., 2001; Tutarel-Kışlak, 1995, 1997). Hatırlanacağı üzere sorumluluk yüklemeleri belli bir suçtan ya da kabahatten ötürü bir bireyin başka bir bireye hesap vermesini ve bireyin kasıtlı olarak ve bencil bir güdüyle hareket edip etmediği yargılarına dayanırlar. Bradbury ve Fincham (1990) sorumluluk yüklemelerinin nedensellik yüklemelerine oranla evliliği daha iyi yordadığını, stresli eşlerin partnerlerinin davranışlarını daha bencil güdülü ve daha kötü niyetli yani kasıtlı olarak algıladıklarını belirtmişlerdi. Fincham ve Bradbury (1992) sorumluluk yüklemelerinin öfkeye aracılık ettiği ve kadınların problem çözmeye yönelik etkileşimleri sırasında gösterdikleri

öfkeyle ilişkili olduğunu bulmuştur. Ülkemizdeki çalışmalara bakıldığında Tutarel-Kışlak (1997) sorumluluk yüklemelerinin, evlilik uyumunu nedensel yüklemelere oranla daha iyi yordadığını belirtmişti. Curun (2006) evlilikteki çatışmayı kadınlarda sorumluluk güdü yüklemesinin pozitif yönde yordadığını belirtmiş, Günay (2007) ise evli çiftlerle yaptığı çalışmasında, olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyi ile sorumluluk yüklemeleri arasında negatif yönde korelasyonlar gözlemişti. Bu bulgularla tutarlı olarak bu araştırmada yatırım modeli değişkenlerinden en önemlisi olan ilişkiye yapılan yatırım boyutunu sorumluluk güdü yüklemesinin negatif yönde yordaması beklenilen yöndedir. Yatırım modeli bağlamında eşlerin partnerlerinin olumsuz davranışlarını bencil güdülü olarak değerlendirmesi, ilişkiye yapılan doyumu azaltıyor, çatışma ve stresi arttırıyor dolayısıyla da ilişkinin istikrarını olumsuz yönde etkiliyor ve eşlerin bağlanımlarının azalmasına yol açıyor olabilir.

4.2.2. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.

Bulgular bölümünde Çizelge 2.'de görüldüğü üzere seçeneklerin niteliğini değerlendirme boyutunu, nedensellik yüklemesi toplamı pozitif olarak yordarken, sosyal yalnızlık negatif olarak yordamakta ve seçeneklerin niteliğini düşürmektedir. Nedensellik yüklemesi toplamı boyutunun seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi pozitif olarak yordaması beklentilerle tutarlıdır. Giriş bölümünden de hatırlanacağı üzere yüklemeler eşleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftleri ayırmaktadır (Bradbury ve Fincham, 1990;

Tutarel- Kışlak, 1995, 1997). Stresli evlilikleri olan eşlerin olumsuz olaylara daha fazla yüklemelerde bulundukları ve tersine stressiz olan eşlerin dışsal yüklemelerde daha fazla bulunarak olumsuz olayların etkilerini azalttıkları (Fincham ve Bradbury, 1992) gözlenmektedir. Ayrıca Karney ve Bradbury (2000) de evliliklerinden doyum alan eşlerin partnerlerinin olumlu davranışlarını istikrarlı ve içsel nedenlere, olumsuz davranışlarını ise dışsal nedenlere yüklediklerini, evliliklerinden doyum almayan eşlerin ise tam tersi bir örüntüye sahip olduklarını belirtmişti. Nedensel yüklemeler, eşin bir olayla ya da bir davranışla ilgili açıklamalarını içermektedir. Ülkemizde Günay'ın (2007) yaptığı bir çalışmada olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyini nedensellik yüklemeleri toplam boyutunun negatif yönde yordadığı gözlenmişti. Curun (2006) ise çalışmasında kadınların nedensel yüklemelerde daha fazla bulunduklarını belirtmişti. Bu çalışmada da hem kadınların hem de erkeklerin evliliklerinde eşlerinin olumsuz davranışlarına yaptıkları nedensel yüklemeler, eşlerin ilişkilerinde strese girerek, ilişkilerindeki doyumun azalmasına, dolayısıyla da ilişkide bağlanımın zayıflamasına yol açıyor ve bu nedenle de seçeneklerin niteliğini daha olumlu olarak değerlendirmelerine yol açıyor olabilir.

Sosyal yalnızlığın seçeneklerin niteliğini negatif olarak yordaması ve seçeneklerin niteliğini düşürmesi beklentilerle tutarlı değildir. Hatırlanacağı gibi sosyal yalnızlık, bireyin sosyal ilişki ağından yoksun olmasıdır (Weiss, 1973, 1974). Yeni bir şehre taşınmak ve yeni bir işe girmek gibi durumlarda da bireyler kendilerini sosyal olarak yalnız hissedebilmektedir çünkü birey yeni aktivitelere katılabileceği, ortak ilgi alanlarını paylaşabileceği ilişki

ağından yoksundur. Sosyal gereklilikler bireylerin hayatlarında önemlidir çünkü birey sosyal bütünleşmede yetersizlikler hissettiğinde bu durum bireylerde strese, sıkıntı, amaçsızlık, depresyon, alkolizm ve marjinalliğe yol açmaktadır (Weiss, 1973, 1974). Russell ve arkadaşları (1984) çalışmalarında sosyal olarak yalnız bireylerin daha pasif oldukları ve yalnızlıkla nasıl başa çıkacakları üzerine bilişsel olarak düşünmelerine rağmen bu durumun düşüncede kaldığı ve davranışsal olarak problem çözmeye yönelmedikleri bulunmuştur. Pinquart'ın (2003) da boş zaman etkinliklerinin hiç evlenmemiş yetişkinlerde evli yetişkinlere oranla daha güçlü bir şekilde daha az yalnızlıkla ilişkili olduğunu ve evli bireylerin diğer gruplara oranla en az arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerine yani sosyal ağa sahip olduklarını bulmuştur. Hatırlanacağı üzere Tornstam (1992) da evli çiftlerde yalnızlıkla başa çıkmak için televizyon izleme davranışının, yaygın bir davranış şekli olduğu bulunmuştur. Ayrıca çalışmasında, kadınların erkeklere oranla daha fazla diğer insanlarla temas kurdukları ve daha fazla ağladıkları, erkeklerin ise kadınlara oranla daha fazla televizyon izledikleri, film izledikleri, çalıştıkları, spor yaptıkları ve alkol aldıklarını bulmuştur. Bu çalışmada beklentilerle tutarsız olarak sosyal yönden yalnız evli kadın ve erkeklerin seçeneklerin niteliğini hem negatif olarak yordamakta hem de seçeneklerin niteliğini düşürmektedir. Yatırım modeli bağlamında sosyal yönden yalnızlık hisseden evli çiftlerin pasif oldukları ve yalnızlıkla nasıl başa çıkacakları üzerine bilişsel olarak düşünmelerine rağmen, davranışsal olarak problem çözmeye yönelmedikleri, dışarıdaki aktivitelere yönelmediklerinden dolayı ve

yalnızlıklarını daha içsel bir şekilde yaşıyor olabileceklerinden dolayı seçeneklerin niteliğini olumlu olarak değerlendiremiyor olabilirler.

4.2.3. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.

İlişkinin sürdürülmesinde en önemli değişkenlerden biri olan ilişki doyumunu bulgular bölümünde Çizelge 3.'de görüldüğü üzere hem kadınlarda hem de erkeklerde yükleme toplam ve duygusal yalnızlık değişkenleri negatif olarak yordarken, sorumluluk suçlama yüklemesi pozitif olarak yordamaktadır. Evli çiftlerin ilişki doyumunu yordayan ilk değişken İlişki Yükleme Ölçeğinin alt boyutu olan ve tüm yüklemeleri yansıtan yükleme toplam olmuştur ve ilişki doyumunu negatif olarak yordamaktadır yani yükleme toplam değişkeni ilişki doyumunu düşürmektedir. Giriş bölümünde detaylı bir şekilde aktarıldığı üzere, evlilik ilişkileri kuramcıları, evliliğin niteliğini, eşlerin evlilik ilişkileri ile ilgili olarak yaptıkları açıklamalar ya da yüklemeler ile değerlendirmektedir (Thompson ve Snyder, 1986; akt. Tutarel-Kışlak, 1997). Yüklemeler eşleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftleri ayıran davranış örüntülerinin temelinde bulunmaktadır (Bradbury ve Fincham, 1990). Karney ve Bradbury'ye (2000) göre, evliliklerinden doyum alan eşler, partnerlerinin olumlu davranışlarını istikrarlı ve içsel nedenlerin sonucu olarak, olumsuz davranışları ise geçici ve dışsal nedenlerin sonucu olarak görme yani yükleme eğilimindedirler. Literatür incelendiğinde yüklemeler ile evlilik doyumu arasında (Fincham ve Bradbury, 1992; Karney ve Bradbury,

2000) güçlü bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir. Bradbury ve Fincham (1990) ise evlilik doyumu ve yüklemeler arasındaki ilişkinin negatif olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada da, evlilikte yapılan yüklemelerin ilişki doyumunu negatif olarak yordaması literatürle tutarlıdır. Bu bulgudan hareketle evlilik ilişkilerine yapılan yüklemelerin ilişkiden alınan doyumu azaltmakta olduğu söylenebilir. Baucom, Sayers ve Duhe (1989) olumlu olaylar ile yüklemeler ve evlilik uyumu arasında negatif ilişkinin bulunduğunu belirtmektedir. Bu noktadan hareketle, bu araştırmada da katılımcılar eşlerinin davranışlarına ne kadar çok yüklemede bulunurlarsa o kadar çok kadar olumsuz davranış içine giriyor ve buna bağlı olarak evlilik doyumları azalıyor olabilir. Ülkemizde yapılan çalışmalara baktığımızda Tutarel-Kışlak (1995, 1997) evlilik uyumu ve yüklemeler arasında negatif yönde ilişkinin olduğunu ve evliliklerinde uyumsuz olan bireylerin daha çok yüklemelerde bulunduklarını, bunun da evlilikte doyumu azaltabileceğini belirtmektedir. Bu araştırmada da ülkemizde yapılan çalışmalarla tutarlı olarak yüklemelerin doyumu negatif yönde yordadığı gözlenmiştir. Ayrıca yatırım modeline (Rusbult, 1980, 1983) göre, doyumun bağlanım üzerinde güçlü bir etkisi vardır ve bireylerin ilişkilerinden algıladıkları ödüller (kazançlar) yüksekse ve bedeller düşükse ilişkilerinden doyum almaktadırlar. Evlilikteki bedeller, sık sık yaşanan çatışmalar ve mali külfetler olabilmektedir. Bu çalışmada da bireylerin evliliklerinde yaşadıkları sorunlar olumsuz yüklemelere neden olmuş ve ilişkinin bedellerini artırarak doyumda azalmaya yol açmış olabilir.

İlişki doyumunu duygusal yalnızlık da negatif olarak yordamaktadır ve ilişkiden alınan doyumun azalmasına yol açmaktadır. Bu sonuç da

beklentilerle tutarlıdır. Giriş bölümünde de bahsedildiği gibi, duygusal yalnızlık bir bireyin başka bir kişiyle bir yakınlık ya da bir bağlanma (attachment) ilişkisinin olmayışından kaynaklanmaktadır (Weiss, 1973, 1974). Evli çiftler birbirlerine bağlı olsalar da eşlerlerine yeteri kadar yakınlık duymuyor ve bu da ilişkilerindeki doyumu azaltıyor olabilir. Russell ve arkadaşlarının (1984) yaptığı çalışmada, duygusal yalnızlığın bireyin, kimsenin iyi olup olmadığına aldırmadığını hissetmesi, artık kendisini kimseye yakın hissetmemesi ve sığınabileceği birisinin olmadığını hissetmesi ile ilişkili olduğunu ve doyumla da ilişkili olduğunu yani doyumu yordadığını gözlemlemişlerdir. Ayrıca Weiss'e (1973) göre duygusal yönden yalnız birey kaygı ve izolasyon duyguları hissetmektedir. Hatırlanacağı üzere Russell ve arkadaşları (1984) da duygusal yalnızlığın romantik ve ailesel olarak ikiye ayrıldığını belirtmiştir. Pinquart (2003) ise evli bireylerin, boşanmış, dul kalmış ve hiç evlenmemiş gruplara oranla en az arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerine sahip olduklarını yani diğer bir deyişle en zayıf sosyal ağa sahip olduklarını belirtmektedir. Bu çalışmadaki evli bireylerin de yukarıda anlatılarla tutarlı olarak evlilik ilişkilerinden dolayı, daha az komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerine sahip olabilecekleri, bu nedenle kendilerini izole edilmiş olarak hissedebilecekleri ve bu durumun kaygıya yol açarak kendilerini duygusal yönden yalnız hissedebilecekleri, dolayısıyla bu durum evli çiftlerde ilişkiden alınan doyumun azalmasına yol açmış olabilir.

Araştırmada ilişkiden alınan doyumu yordayan son değişken ise sorumluluk yüklemelerinin alt boyutlarından biri olan suçlama yüklemesidir. Beklentilerden farklı olarak bu çalışmada suçlama yüklemesinin ilişki

doyumunu pozitif yönde yordadığı gözlenmiştir. Bu bulgu yabancı literatürle tutarsızdır. Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere sorumluluk yüklemeleri bir olayın ya da bir davranışın sorumluluğuyla ilgilidir ve bireyin belli bir suçtan ötürü başka bir bireye hesap verebilirliğini kapsar yani bireyin suç konusundaki yükümlülüğü değerlendirilir. Yabancı literatürde yapılan pek çok çalışma (ör., Bradbury ve Fincham, 1990; Fincham ve Bradbury, 1992, 1993; Karney ve Bradbury, 2000) evlilik doyumu ile yüklemeler arasında ters yönlü bir ilişkinin bulunduğunu belirtmektedir. Ancak yabancı literatürün tersine bu bulgu ülkemizdeki çalışmalarla kısmen tutarlıdır. Tutarel-Kışlak'ın (1995, 1997) çalışmalarında sorumluluk suçlama boyutunda cinsiyet farkı bulunmadığı ancak evlilikte yaşanan uyumsuzlukla sorumluluk yüklemelerinin ilişkili olduğunu gözlemlediği çalışmalarına rağmen daha sonra yapılan çalışmalarda evli çiftlerde evlilik uyumu, bağlanma ve yüklemeler arasında anlamlı ilişkiler bulunmadığı (Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006), bir diğer çalışmada evli kadın ve evli erkekler arasında cinsiyet yönünden, evlilik doyumu ve yüklemeler arasında fark bulunmadığı, sadece yüklemeler ile olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu (Günay, 2007), evli çiftlerde sorumluluk suçlama boyutunda hem cinsiyet farkının hem de evlilik doyumu ile ilişkinin bulunmadığı (Curun, 2006) çalışmalar olduğu gözlenmektedir. Bulgulardaki bu farklılıklar ülkemizdeki kültürel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Günay (2007) da çalışmasında nedensellik-sorumluluk yüklemelerinin olumsuz sonuçlar için karşılaştırma düzeyini pozitif olarak yordaması beklenirken beklentilerin doğrulanmadığını ve bu durumun bireylerin evliliklerinden hoşnut

olmalarından kaynaklanıyor olabileceğini belirtmektedir. Bu görüş bu çalışmadan elde edilen sonuçla tutarlıdır çünkü bu araştırmada da yüklemelerin ilişkinden alınan doyumu azaltacağı beklenirken artırdığı gözlenmiştir. Yatırım modeli bağlamında bu bulgu, evlilik ilişkisinden alınan doyum ve evlilikte yapılan yüklemelerle ilgili olarak ülkemizde daha fazla sayıda araştırmaya gereksinim olduğunu düşündürmektedir.

4.2.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizlerinin Tartışılması.

Daha önce de bahsedildiği gibi, evli çiftlerde ilişki bağlanımını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hem kadın katılımcılar hem de erkek katılımcılar için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır. Aşağıda, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı, ilişki istikrarının alt ölçekleri olan ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişki yatırımı puanlarını yordayan değişkenlerle ilgili bulguların tartışılmasına yer verilmektedir.

4.2.4.a. İlişki Doyumu'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.

İlişki doyumunu kadın ve erkekler için ayrı ayrı yordamak amacıyla Tablo 1.'deki değişkenler temel alınarak kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmış ve Çizelge 4.'de ve Çizelge 5.'de gösterilmiştir.

Bulgular bölümünde Çizelge 4.'de ve Çizelge 5.'de görüldüğü üzere ilişkiden alınan doyumu **kadınlarda**, yükleme toplam ve duygusal yalnızlık negatif olarak yordarken ve duygusal yalnızlık ilişki doyumunda azalmaya yol açarken, **erkeklerde** sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesi negatif olarak yordamaktadır. Bu bulgular literatürle tutarlıdır. Giriş bölümünde daha önce bahsedildiği gibi, yüklemeler eşleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftleri ayıran davranış örüntülerinin temelinde bulunmakta (Bradbury ve Fincham, 1990) ve evlilik doyumunu azaltmaktadır (ör., Fincham ve Bradbury, 1992; Karney ve Bradbury, 2000; Tutarel-Kışlak, 1997, 1999). **Kadınlarla** erkekler arasındaki farklara bakıldığında kadınların olumsuz yüklemeleri erkeklerden daha fazla yaptıkları (Tutarel-Kışlak, 1995) ve kadınların uyumsuz yüklemeler nedeniyle daha az etkin problem çözücü davranışları olduğu ve uyumsuz yüklemeler nedeniyle eşin olumsuz davranışına karşılık verme eğilimlerinin bulunduğu (Bradbury ve Fincham, 1992) gözlenmiştir. Ayrıca Tutarel-Kışlak (1997) çalışmasında kadınların yükleme toplamdan erkeklere oranla daha fazla puan aldıklarını belirtmiştir. Bu çalışmanın bulguları da bu araştırmalarla tutarlıdır. Bu bulgu kültürümüzde, kadınların genel olarak yüklemeleri erkeklerden daha fazla kullandıklarına işaret ediyor ve yatırım modeli bağlamında da evliliklerindeki doyumun azalmasına yol açıyor olabilir.

Duygusal yalnızlık ise evli kadınlarda ilişki doyumunu hem negatif olarak yordamakta hem de doyumda azalmaya yol açmaktadır. Bu bulgu da daha önce bahsedildiği gibi literatürle tutarlıdır (ör., Rokach, 2000; Tornstam, 1992; West, Kellner ve Moore-West, 1986). Hatırlanacağı gibi Flora ve Segrin (2000) de çalışmalarında ilişkiden alınan doyum ile yalnızlığın negatif

yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Tornstam (1992) ise yalnızlığın nedenlerine ilişkin yüklemelere bakıldığı zaman, kadınların 'yanlış anlaşılma', 'ihtiyaç duyulmama', 'sıkıcı bir insan olma' gibi **ilişkisel** durumlara, erkeklerin ise 'sık seyahat etme' ve 'evden uzak olma' gibi **durumsal** nedenlere yüklemelerde bulunduklarını belirtmişti. Ülkemizde de Büyükşahin (2001) kızların erkeklere oranla daha fazla yalnızlık hissettiklerini bulmuştu. Yukarıda anlatılan çalışmalarla tutarlı olarak ülkemizde de kadınların erkeklere oranla daha yalnız oldukları söylenebilir. Ayrıca kadınların ilişkilerine yaptıkları olumsuz yüklemeler (örneğin, ihtiyaç duyulmadığını hissetme gibi) nedeniyle kendilerini duygusal olarak daha yalnız hissediyor bu durum da ilişkilerinden aldıkları doyumu azaltıyor olabilir.

Erkeklerin ilişki doyumunu yordayan yüklemeleri kadınlardan farklı bulunmuştur. Kadınlarda ilişki doyumunu yükleme toplamı yordarken, erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesinin yordadığı gözlenmiştir. Niyet (kasıt) sorumluluk yüklemelerinin temelidir (Bradbury ve Fincham, 1990) ve bu çalışmada da evlilik doyumunun yordanmasında gözlenmesi literatürle tutarlıdır. Literatüre bakıldığında Holtzworth-Munroe ve Jacobson (1985) olumsuz etkileri olan davranışların (ör., olumsuz niyet gibi) daha fazla yüklemeye yol açtığı, doyum verici ilişkisi olmayan kocaların ise mutlu evliliği olan kocalara göre daha fazla yüklemelerde bulundukları, evliliklerinde uyumlu olanların ise olumsuz olayların nedenlerini dışarıdaki koşullara daha fazla yükledikleri (Baucom, Sayers ve Duhe, 1989), stresli eşlerin partnerlerinin olumsuz davranışını daha kötü niyetli ya da kasıtlı olarak algılamakta olduğu (Bradbury ve Fincham, 1990) gözlenmiştir. Curun (2006)

da erkeklerde niyet (kasıt) yüklemesinin evlilikteki doyumu olumsuz yönde yordadığını bulmuştur. Bu çalışmanın sonucu da bu bulgularla tutarlıdır ve erkeklerin, eşlerinin olumsuz davranışlarını ne kadar çok niyetli ya da kasıtlı olduğunu düşünürlerse evlilik doyumları da o kadar azalıyor olabilir. Hatırlanacağı üzere erkeklerin kadınlara oranla ilişkideki doyumu belirleyen 'barometreler' olduğu belirtilmişti (Floyd ve Markman, 1983; akt. Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985). Yatırım kuramı bağlamında ise erkeklerin eşlerinin davranışlarını kötü niyetli ya da kasıtlı olarak algılıyor olmaları, ilişkideki bedelleri arttırıp ödülleri (kazançları) azaltıyor ve ilişkinin istikrarını yani bağlanımı olumsuz yönde etkiliyor olabilir. Hatırlanacağı üzere Impett, Beals ve Peplau (2001) da çalışmalarında, ilişkiden alınan **doyumun** bağlanımın en güçlü yordayıcısı olduğunu bulmuşlardı.

4.2.4.b. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme'den Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.

Seçeneklerin niteliğini değerlendirme boyutunu kadın ve erkekler için ayrı ayrı yordamak amacıyla Tablo 1.'deki değişkenler temel alınarak kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmış ve Çizelge 6.'da ve Çizelge 7.'de gösterilmiştir.

Bulgular bölümünde Çizelge 6.'da ve Çizelge 7.'de görüldüğü üzere seçeneklerin niteliğini **kadınlarda**, yükleme toplam boyutu pozitif olarak yordarken, **erkeklerde** nedensellik yüklemesi toplam boyutu pozitif olarak yordamaktadır. Bu sonuçların beklentilerle tutarlı olduğu görülmektedir. Giriş

bölümünde daha önce de bahsedildiği gibi yüklemeler evlilikten alınan doyumu azaltmaktadır (ör., Bradbury ve Fincham, 1990; Fincham ve Bradbury, 1992; Karney ve Bradbury, 2000; Tutarel-Kışlak, 1999). Ayrıca kadınların olumsuz yüklemeleri erkeklerden daha fazla yaptıkları (Tutarel-Kışlak, 1995) , yükleme toplam puanlarda ortalamalarının erkeklerden fazla olduğu (Tutarel-Kışlak, 1997) gözlenmişti. Karney ve Bradbury (2000) hem nedensellik hem de sorumluluk yüklemelerinin doyumda azalmayı yordadığını gözlemişti ancak ülkemizde kadınların erkeklere oranla nedensellik yüklemesini daha fazla yaptıkları gözlenmiştir (Curun, 2006; Tutarel-Kışlak, 1995, 1997). Günay (2007) ise cinsiyet farkı gözlememiş ancak olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyini nedensellik yüklemesi toplamının negatif yönde yordadığını bulmuştu. Yatırım modeli bağlamında bakıldığında, ilişkide hem kadınlar hem de erkekler için yüklemeler arttıkça, ilişkide bedellerin arttığı, doyumun ve bağlanımın azaldığı, bu nedenle de çiftlerin seçeneklerin niteliğini daha olumlu olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

4.2.4.c. İlişki Yatırımı'ndan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.

İlişki yatırımını kadın ve erkekler için ayrı ayrı yordamak amacıyla Tablo 1.'deki değişkenler temel alınarak kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmış ve Çizelge 8.'de ve Çizelge 9.'da gösterilmiştir.

Bulgular bölümünde Çizelge 8.'de ve Çizelge 9.'da görüldüğü üzere ilişkiye yapılan yatırımı **kadınlarda**, duygusal yalnızlık negatif olarak yordamakta, korkulu bağlanma ise hem pozitif olarak yordamakta hem de yatırımı artırmaktadır. **Erkeklerde** ise korkulu bağlanma ilişkiye yapılan yatırımı pozitif olarak yordamaktadır.

Kadınlarda duygusal yalnızlığın ilişkiye yapılan yatırımı negatif olarak yordaması beklentilerle tutarlıdır. Daha önce de bahsedildiği üzere kadınların erkeklere oranla daha fazla yalnızlık hissettikleri (ör., Rokach, 2000; Tornstam, 1992; West, Kellner, Moore-West, 1986), duygusal yalnızlığın romantik ilişkilerdeki yoksunlukları yordadığı, yaşamlarından doyum alan bireylerin daha az duygusal yalnızlık puanına sahip oldukları (DiTommaso, Brannen ve Best, 2004) gözlenmiştir. Hatırlanacağı üzere Büyükşahin (2001) de çalışmasında kızların yalnızlık düzeylerinin erkeklerden fazla olduğunu bulmuştu. Yatırım modeli açısından bakıldığında ilişki istikrarını ya da ilişki bağlanımını yordayan en önemli değişken olan ilişkiye yapılan yatırımı, kadınlarda duygusal yalnızlığın negatif yönde yordaması beklentilerle tutarlıdır. Kadınların evliliklerinde kendilerini duygusal açıdan yalnız hissetmeleri, ilişkilerindeki duygusal yoksunlukları ve ilişkilerindeki doyumun azalmasını gösteriyor olabilir. Bu durum da kadınların ilişki bağlanımlarını ya da diğer bir deyişle ilişkilerine yaptıkları yatırımı azaltıyor olabilir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu olan hem kadınlarda hem de erkeklerde ilişkiye yapılan yatırımı korkulu bağlanma stilinin pozitif yönde yordamasıdır. Bu bulgu beklentilerle tutarlı değildir. Ancak, ülkemizde yapılan çalışmalara baktığımızda kadınların ilişkilerine erkeklere oranla daha korkulu stilde

bağlandıklarını gösteren araştırma bulguları mevcuttur (Büyükşahin, 2001; Işınsu, 2003). Bu araştırmanın bulgusu da ülkemizde yapılan çalışmalarla tutarlı olarak, kadınların ilişkilerini kaybetmemek için daha korkulu stilde bağlandıklarını gösteriyor ve ilişkilerine yaptıkları yatırımları arttırıyor olabilir.

Erkeklerde ilişkiye yapılan yatırımı korkulu bağlanma stilinin pozitif yönde yordaması sürpriz olmuştur. Ülkemizde Büyükşahin'in (2006) çalışmasında erkeklerde ilişkide kaygılı olma ya da ilişkide korkmanın ilişki doyumunu arttırdığını bulmuştur. Bu araştırmanın bulgusu da ülkemizde kültürel farklılıklardan dolayı evli erkeklerin de ilişkilerini kaybetmemek için daha korkulu stilde bağlandıklarını gösteriyor ve ilişkilerine yaptıkları yatırımları arttırıyor olabilir. Hatırlanacağı üzere evliliğe ilişkin yatırımlar paylaşılan anılar, çocuklar, ortak mali hesaplar, ortak arkadaşlar, müşterek alınmış ev gibi şeyleri içermektedir (Impett, Beals ve Peplau, 2001; Sprecher, 1988) ve evli kadınlar kadar evli erkeklerin de bu yatırımlardan vazgeçmeleri zor olabilir. Bu nedenle de evli erkekler de ilişkilerine korkulu bir şekilde bağlanıyor olabilirler, dolayısıyla bu durum da ilişkiye olan bağlanımlarını arttırıyor olabilir.

GENEL TARTIŞMA

Bu araştırmada, evli çiftlerin ilişki istikrarını yani ilişkiye bağlanımlarını belirleyen ilişkiye yapılan yatırım, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve ilişkiden alınan doyum incelenmiştir. Evli çiftlerin nedensel ve sorumluluk yüklemeleri, bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerinin ilişkiye yapılan yatırımı ne derece yordadığı ve bu değişkenlerin hangilerinin kadınlarda ve erkeklerde ilişki istikrarını yordadığı incelenmiştir. Son olarak, bu araştırmada, evli çiftlerde yukarıda bahsedilen tüm değişkenler açısından cinsiyet farklılıklarının bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

Bulgular incelendiğinde, araştırmanın sonuçları beklentileri doğrular niteliktedir ancak evli çiftlerin farklı olmaktan çok benzer oldukları gözlenmektedir.

Cinsiyet açısından evli kadın ve erkeklerin İlişki İstikrarı Ölçeği alt boyutlarından (ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme ve ilişki yatırımı), İlişki Yükleme Ölçeği {alt boyutları olan nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile onların da alt boyutları olan [odak, istikrarlılık, genellik, niyet (kasıt), güdü, suçlama] ve yükleme toplam}, İlişki Ölçekleri Anketi alt boyutlarından (güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stili), genel yalnızlık, sosyal ve duygusal yalnızlıktan istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunup bulunmadığı incelemek üzere T-Testi analizleri yapılmıştır. Bulgulara bakıldığında elde edilen istatistiksel sonuçlar beklenildiği şekildedir. Ancak analizlerin sonucunda evli kadın ve erkekler arasında çok az boyutta farklılıklar gözlenmiştir. Araştırmada yatırım modeli sayıtlılarıyla tutarlı olarak

evli erkeklerin kadınlara oranla seçeneklerin niteliğini daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur. Kadınların erkeklere oranla daha fazla korkulu stilde bağlanmaları ve duygusal olarak kendilerini erkelere oranla yalnız hissetmeleri literatürle tutarlı iken, kadınların sosyal yalnızlığı erkeklere oranla daha fazla hissediyor oluşları literatürle tutarlı değildir. Ancak araştırmaya katılan kadınların evli oluşu ve ülkemizde bulunan kültürel farklılıklardan dolayı, ülkemizdeki evli kadınların kendilerini sosyal olarak da yalnız hissetmeleri mümkün gözükmektedir.

İlişki istikrarını belirleyen değişkenlerden ilişkiye yapılan yatırımı korkulu bağlanma stili pozitif olarak sorumluluk güdü yüklemesi negatif olarak yordamıştır. Ayrıca kadınlarda ilişkiye yapılan yatırımı duygusal yalnızlık negatif yönde, hem kadınlarda hem de erkeklerde ilişkiye yapılan yatırımı korkulu bağlanma stili pozitif yönde yordamıştır. Yabancı çalışmalarla tutarsız olarak korkulu bağlanma stilinin hem kadınlarda hem de erkeklerde ilişkiye yapılan yatırımı pozitif olarak yordaması ülkemizdeki kültürel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi nedensellik yüklemesi toplamı beklendik yönde pozitif olarak yordarken sosyal yalnızlık ise negatif olarak yordamıştır. Kadınlarda seçeneklerin niteliğini değerlendirmeyi yükleme toplamı pozitif olarak yordarken, erkeklerde nedensellik yüklemesi toplamı pozitif olarak yordamıştır. Yüklemelerin seçeneklerin niteliğini pozitif olarak yordaması beklentilerle tutarlıdır. Ancak sosyal yalnızlığın seçeneklerin niteliğini değerlendirmesini negatif olarak yordaması beklentilerle tutarlı değildir. Bu durum örneklemin evli çiftlerle sınırlı olmasından ve kültürel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Son olarak

ilişki istikrarını yani bağlanımı belirlemede çok önemli olan ilişkiden alınan doyum boyutuna bakıldığında evli çiftlerde ilişkiden alınan doyumu beklendik yönde yükleme toplamı ve duygusal yalnızlık negatif olarak yordarken, sorumluluk suçlama yüklemesi pozitif olarak yordamıştır ve bu beklenmedik yönde bir sonuçtur, bu bulgu literatürle tutarsızdır. Kadınlarda ilişkiden alınan doyumu yükleme toplamı ve duygusal yalnızlık negatif olarak yordarken, erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesi negatif yönde yordamıştır ve bu sonuçlar da beklendik yöndedir.

Sonuç olarak, bulgular incelendiğinde yatırım modeli sayıltılarının desteklendiği gözlenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son çeyrek yüzyıldır araştırmacılar romantik ilişkilerle ve evlilik ilişkileriyle ilgilenmeye başlamışlar, yakın ilişkilerin başlaması, sürdürülmesi ve sonlandırılmasına ilişkin çeşitli değişkenleri inceleyerek yeni kuramlar ve modeller geliştirmeye çalışmışlardır. Araştırmacılar, 'ölüm bizi ayırana dek' gibi bağlılık yemini ederek mutlu bir şekilde evlenen, ancak kısa bir süre sonra boşanmayla sonuçlanan ya da uzun yıllar geçtikten sonra bile 'anlaşamıyoruz' denilip sonlandırılan evlilikleri ve bağlanım süreçlerini mercek altına almışlardır. Ülkemizde de son yıllarda yakın ilişkiler konusuna olan ilgi artmış, bağlanımla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Ancak, yeni bir alan olmasından dolayı ülkemizde, bağlanım ve yatırım modeli üzerine olan çalışmalar çok kısıtlıdır. İlişki İstikrarı Ölçeği ülkemizde Türk kültürüne, çok yakın bir tarihte uyarlanmıştır, bu nedenle bu çalışmanın az sayıda mevcut olan çalışmalara eklenerek literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma, evlilikte yatırım modeli, yüklemeler, bağlanma kuramı ve yalnızlığın birlikte ölçüldüğü ilk çalışmadır.

Bu çalışma, ilişkide bağlanımı ya da diğer bir deyişle ilişkinin istikrarını belirlemeye çalışan Yatırım Modeli'nin, kuramsal yapısının ve evli çiftlerin ilişkilerine bağlanımlarını belirleyen değişkenlerin incelenmesini içermektedir. Evli çiftlerin ilişki bağlanımlarında korkulu bağlanma stili, yüklemeler ve sosyal ve duygusal yalnızlığın önemli olduğu gözlenmiştir. Ayrıca araştırmada az da olsa cinsiyet farklılıkları da gözlenmiştir. Bu bulgular evlilik

ilişkileri kuramcılarının evliliğin niteliğini değerlendirmesine ve evlilik terapisi çalışmalarına destek olabilir.

Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı, bu çalışmanın sadece evli çiftlerle yapılmış olmasıdır. Gelecekte daha geniş bir örneklemle flört eden, nişanlı olan, yeni evli olan ya da boşanmış, genç ve yaşlı, farklı sosyo-ekonomik düzeylerde olan gruplar ele alınabilir. Yabancı literatür incelendiğinde evli çiftlerle laboratuar ortamında çalışmalar yapılmasının tercih edildiği gözlenmektedir. Ayrıca boylamsal çalışmaların yapılmasının da yaygın olduğu gözlenmektedir. Ancak bu çalışmada zaman sınırlaması olması, çiftlere ulaşılmada ve anketlerin doldurulmasında yaşanan zorluklar ve fiziksel yetersizliklerden dolayı böyle bir yöntem izlenememiştir. Gelecekte hem laboratuar ortamında çalışmalar yapılabilir hem de yeni evliler boylamsal bir çalışmayla izlenerek evlilikte bağlanım, ilişki doyumu, eşlerin birbirlerinin davranışlarına yaptıkları karşılıklı yüklemeler, yalnızlık düzeyleri ve çiftlerin bağlanma stillerinin zaman içerisinde değişip değişmediği daha derinlemesine incelebilir.

Yatırım modeli ilişkide istikrarı yani bağlanımı yordayan en önemli modellerden birisidir. Ancak ülkemizde bu konuda sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Gelecekte yapılacak çalışmalarda yatırım modelini yordayan farklı değişkenlerin etkileşimlerinin ele alınması ve kültürel farklar açısından karşılaştırılması literatüre büyük katkı sağlayacaktır.

ÖZET

Yatırım Modeli, ilişki bağlanımını ve ilişki istikrarını açıklamada en önemli kuramlardan biridir ve son yıllarda ülkemizde de bu kurama önem verilmeye başlanmıştır. Yatırım modeline göre, ilişki doyumu, seçeneklerin niteliğini değerlendirme düzeyi ve ilişkiye yapılan yatırım, ilişki bağlanımını ve ilişki istikrarını belirlemektedir.

Bu araştırmanın amacı da, evli çiftlerin nedensel ve sorumluluk yüklemeleri, bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerini yatırım modeli bağlamında incelemektir. Bu araştırmanın diğer bir amacı da, evli kadın ve erkeklerin incelenen bu değişkenler açısından cinsiyet farklılıklarının bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Bu amaçları incelemek için, 131 evli çift (131 kadın, 131 erkek), Kişisel Bilgi Formu, İlişki İstikrarı Ölçeği, İlişkilerde Yükleme Ölçeği, İlişki Ölçekleri Anketi, UCLA Duygusal Yalnızlık ve UCLA Sosyal Yalnızlık Ölçeği, son olarak UCLA Yalnızlık Ölçeği formlarını doldurmuşlardır.

Araştırmanın sonuçlarına göre evli çiftler, farklılıktan ziyade benzer bulunmuşlar, çok az alt boyutlarda farklılaşmışlardır. İlişki İstikrarı Ölçeği alt boyutlarından seçeneklerin niteliğini değerlendirmede, İlişki Ölçekleri Anketinde korkulu bağlanma boyutunda ve duygusal ve sosyal yalnızlık boyutlarında kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı

farklar bulunmuş ancak nedensel ve sorumluluk yüklemeleri açısından cinsiyet farklılıkları bulunamamıştır.

Ayrıca araştırma sonucunda *ilişki yatırımını*, korkulu bağlanma pozitif yönde, sorumluluk güdü yüklemesi negatif yönde; *seçeneklerin niteliğini* nedensellik yüklemesi toplamı pozitif yönde, sosyal yalnızlık negatif yönde; *ilişki doyumunu* yükleme toplam ve duygusal yalnızlık negatif yönde, sorumluluk suçlama yüklemesi pozitif yönde anlamlı olarak yordamıştır.

Kadın ve erkekler katılımcılar için ayrı ayrı yapılan regresyon analizleri sonucunda kadınlarda *ilişkiden alınan doyumu* yükleme toplamı ve duygusal yalnızlık negatif yönde yordarken, erkeklerde sorumluluk niyet (kasıt) yüklemesi negatif yönde yordamıştır. *Seçeneklerin niteliğini* kadınlarda yükleme toplamı pozitif yönde yordarken, erkeklerde nedensellik yüklemesi toplamı pozitif yönde yordamaktadır. *İlişkiye yapılan yatırımı* kadınlarda duygusal yalnızlık negatif yönde, hem kadınlarda hem de erkeklerde korkulu bağlanma pozitif yönde yordamıştır.

Araştırmanın sonuçları, ilgili kuramsal yaklaşımlar, yabancı ve yerli literatürde bulunan çalışmalar temelinde tartışılmıştır.

ABSTRACT

Investment model is one of the most significant theories in providing an explanation for the relationship commitment and relationship stability and in the recent years people in our country have begun to attach importance to this model. According to the investment model, the relationship satisfaction, the level of the evaluation of the quality of alternatives and relationship investment are determinants for the relationship commitment and relationship stability.

The aim of this research is to study the levels of causality and responsibility attributions, attachment styles and loneliness of the married couples within the context of the investment model. Another aim of this research is investigate whether or not there are gender differences in terms of these variables examined for the married men and women. In order to examine these aims, 131 married couples (131 women, 131 men) filled in the Demographic Information Form, Relationship Stability Form, Relationship Attribution Measure Form, UCLA Emotional Loneliness Form and UCLA Social Loneliness Scale Form and finally UCLA Loneliness Scale Forms.

According to the results of the research, the married couples were found to be more similar than being different and they differentiated only in very few sub-levels. In the evaluation of the quality of alternatives, one of the sublevels of the Relationship Stability Scale, in the level of the fearful

attachment within the Relationship Scale Questionnaire and the level of emotional and social loneliness, meaningful differences were found out between the female and male participants but no gender differences were found out in terms of causality and responsibility attributions.

Also, as a result of the research, the *relationship investment* was affected positively by the fearful attachment, negatively by the responsibility motive attribution; the *quality of alternatives* was affected positively by the totality of causal attribution and negatively by the social loneliness; *relationship satisfaction* was affected negatively by the totality of attribution and positively by responsibility blaming attribution in a meaningful manner.

Regression analyses carried out separately for the women and men participants revealed that in women, *relationship satisfaction* was affected negatively by the totality of attributions and emotional loneliness, while in men, this was affected by the responsibility intention (deliberateness) attribution. In women the *quality of alternatives* was affected positively by the totality of attributions, while in men this was affected positively by the totality of causality attributions. In women, *relationship investment* was affected negatively by the emotional loneliness, while this was affected positively both in women and men by the fearful attachment.

Results of the research have been discussed by the relevant theoretical approaches and the studies in the foreign and local literature.

KAYNAKLAR

Agnew, C. R., Van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E., & Langston, C. A. (1998). Cognitive interdependence: Commitment and the mental representation of close relationships. *Journal of Personality and Social Pyschology, 74* (4), 939 - 954.

Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist, 44* (4), 709-716.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange stiuation.* Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Andre, R. (1991). Positive solitude: A practical program for mastering loneliness and achieving self-fulfillment. New York: HarperCollins.

Azizoğlu, S. (1993). *Psikolojik yardım aramaya yönelen ve yönelmeyen bireylerde stres, kontrol odağı inancı, yalnızlık algısı ve psikolojik belirti gösterme düzeyi arasındaki ilişki.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Azizoğlu-Binici, S. & Hovardaoğlu,S. (1996). Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği'nin (EKDÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Türk Psikoloji*

Dergisi, 11 (38), 66-77.

Bahadır, Ş. (2006). *Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygu durumunu düzenleme arasındaki ilişki.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Banse, R. (2004). Adult attachment and marital satisfaction: Evidence for dyadic configuration effects. *Journal of Social and Personal Relationships, 21* (2), 273 - 282.

Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships, 7,* 147-178.

Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61* (2), 226-244.

Batıgün, A. D. (2008). İntihar olasılığı ve cinsiyet: İletişim becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk açısndan bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi, 23* (62), 65-75.

Batıgün, A. D., & Büyükşahin, A. (2008). Aleksitimi: Psikolojik belirtiler ve bağlanma stilleri. *Klinik Psikiyatri, 11*: 105-114.

Baucom, D. H., Bell, W. G., & Duhe, A. (1982). *The measurement of couples' attributions for positive and negative dyadic interactions.* Paper presented at the annual meeting of the Association for the Advancement of Behavior Therapy, Los Angeles.

Baucom, D., Sayers, S., & Duhe, A. (1989). Attributional style and attributional patterns among married couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 56* (4), 596-607.

Bilecen, N. (2007). *Yakın ilişkilerde stres ve stresle başa çıkma: Yatırım modeline göre bir inceleme.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bilgen, S. (1989). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ve bazı değişkenlerin uyum düzeylerine etkisi.* Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Binici, S. A., & Hovardaoğlu, S. (1996). Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (EKDÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, 11*(38), 66-76.

Blau, P. M. (1967). *Exchange and Power in Social Life*. New York: Wiley.

Bookwala, J., & Zdaniuk, B. (1998). Adult atachment styles and agressive behavior within dating relationships. *Journal of Social and Personal Relationships, 15* (2), 175-190.

Bowlby, J. (1969) *Attachment and loss: Vol.1. Attachment***.** New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1973) *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger***.** New York: Basic Books.

Bowlby,J. (1980). *Attachment and loss: Vol.3. Loss: Sadness and depression.* England: Penguin Books.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment (2nd ed.).* New York: Basic Books.

Bradbury, T. N., Beach, S. R. H., Fincham, F. D., & Nelson, G. M. (1996). Attribution and behavior in functional and dysfunctional marriages. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,64* (3), 569-576.

Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1988). Individual difference variables in close relationships: A contextual model of marriage as an integrative framework. *Journal of Personality and Social Psychology, 54,* 713-721.

Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1990). Attributions in marriage: Review and Critique. *Psychological Bulletin, 107* (1), 3-33.

Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1992). Attributions and behavior in marital interaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 63* (4), 613-628.

Büyükşahin, A. (2001). *Yakın ilişki kuran ve kurmayan üniversite öğrencilerinin çeşitli sosyal psikolojik etkenler yönünden karşılaştırılması.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Büyükşahin, A. (2006). *Yakın ilişkilerde bağlanım: Yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi*. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Büyükşahin, A. (2007). Yakın ilişkilere bağlanım: Bilişsel ve Davranışsal olarak ilişkiyi sürdürme mekanizmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10 (19), 55-75.

Büyükşahin, A., Hasta, D., & Hovardaoğlu, S. (2005). İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, *8* (16), 25-35.

Büyükşahin, A., & Hovardaoğlu, S. (2007). Yatırım modelinin bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, *22* (59), 69-86.

Coleman, P. G. (1976). *Psychological measures of well-being and predictors of well-being: Report of the first observation in a longitudional study of relocation of the elderly* (Report No.45). Nijmegen, the Netherlands: Gerontologisch Centrum.

Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 58* (4)*,* 644-663.

Curun, F. (2006). *Yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişki.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Cutrona, C. E. (1982). Transition to college: Loneliness and the process of social adjustment. In L.A. Peplau & D. Perlman (Eds.*),* *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (pp. 291-309). New York: Wiley-Interscience.

Çimen, Ş. E. (2007). *Görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerin çeşitli sosyal psikolojik faktörler yönünden karşılaştırılması*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Davila, J., Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1999). Attachment change processes in the early years of marriage. *Journal of Personality and Social Psychology, 76* (5), 783-802.

de Jong-Gierveld, J. (1971). Social isolation and the image of the unmarried. *Sociologia Neerlandica, 7,* 1-14.

de Jong-Gierveld, J. (1978). The construct of loneliness: Components and measurement. *Essence, 2,* 221-237.

de Jong-Gierveld, J. (1987). Developing and testing a model of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology, (53),* 1, 119-128.

Demir, A. (1989). U.C.L.A. yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Psikoloji Dergisi, 7* (23), 14-18.

Demir, A. (1990). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerini etkileyen bazı etmenler.* Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

DiTommaso, E., Brannen, C., & Best, L. A. (2004). Measurement and validity characteristics of the short version of the social and emotional loneliness scale for adults. *Educational and Psychological Measurement, (64),* 1, 99-119.

DiTommaso, E., & Spinner, B. (1997). Social and emotional loneliness: A re-examination of Weiss' typology of loneliness. *Personal Individual Differences, (22),* 3, 417-427.

Doğan, E. (1998). *Evli ve boşanmışlarda yalnızlık, depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı inancı.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Doherty, W.J. (1982). Attribution style and negative problem solving in marriage. *Family Relations, 31*, 201-205.

Dökmen, Z. Y., & Tokgöz, Ö. (2002). Cinsiyet, eğitim, cinsiyet rolü ile evlilik doyumu, eşle algılanan benzerlik arasındaki ilişkiler. *XII. Ulusal Psikoloji Kongresi.* Kongre Kitabı, ODTÜ, Ankara.

Drigotas, S. M., & Rusbult, C. E. (1992). Should I stay or should I go? A dependence model of breakups. *Journal of Pesonality and Social Psychology*, *62* (1), 62-87.

Drigotas, S. M., Rusbult, C. E., Wieselquist, J., & Whitton, S. W. (1999). Close partner as sculptor of the ideal self: Behavioral affirmation and the Michelangelo Phenomenon. *Journal of Personality and Social Psychology*, *77*, 293-323.

Duck, S. (1985). Social and personal relationships. R. J. Sternberg, M. L. Barnes (Eds.) içinde, *The psychology of love* (s:293-310). New Haven. Yale University Press.

Durant, W. (1954). *Our oriental Heritage*. New York: Simon & Schuster.

Duru, E. (1995). *Üniversite öğrencilerinde yabancılaşma ve yalnızlık düzeyi ilişkisi.* İzmir: D. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Duru, E. (2008). Yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü. *Türk Psikoloji dergisi, 23* (61), 15-24.

Elbing, E. (1991). *Einsamkeit. Psychologische Konzepte, Forschungsans*ätze *und Treatmentans*ätze [Loneliness: Concepts, research, and treatment]. Göttingen: Hogrefe.

Ertan, Ö. (2002). The role of attachment styles in partner pairing and satisfaction within marriage in critical and non-critical stages. Unpublished Master Thesis, M.E.T.U, Ankara.

Feeney, J. A. (1999). Issues of closeness and distance in dating relationships: Effects of sex and attachment style. *Journal of Social and Personal Relationships, 16* (5), 571-590.

Feeney, J. A., & Noller, P. (1991). Attachment style and verbal descriptions of romantic partners. *Journal of Social and Personal Relationships, 8,* 187-215.

Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1992). Assessing attributions in marriage: The relationship attribution measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62 (3), 457-468.

Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1993). Marital satisfaction, depression, and attributions: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64 (3), 442-452.

Fincham, F. D., & Jaspars, J. M. (1980). Attribution of responsibility: From man the scientist to man as lawyer. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 13, pp. 81-138). New York: Academic Press.

Fincham, F. D., & O'leary, K. D. (1983). Causal inferences for spouse behaviour in maritally distressed and nondistressed couples. *Journal of Social and Clinical Psychology, 1,* 42-57.

Finkel, E. J., & Campbell. W. K. (2001). Self-control and accommodation in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 81* (2), 263-277.

Fletcher, G. J. O., Fincham, F. D., Cramer, L., & Heron, N. (1987). The role of attributions in the development of dating relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 53* (3), 481-489.

Flora, J., & Segrin, C. (2000). Relationship development in dating couples: Implications for relational satisfaction and loneliness. *Journal of Social and Personal Relationships, 17* (6), 811-825.

Flowers, B. J., Montel, K. H., Lyons, E., & Shake, N. (2001). Positive illusions about marriage among married and single individuals. *Journal of Family Psychology*, *15,* 95-109.

Floyd, F. J., & Markman, H. J. (1983). Observational biases in spouse observation: Toward a cognitive/behavioral model of marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 51*, 430-457.

Fraley, R. C., & Shaver, P. R. (1998). Airport separations: A Naturalistic study of adult attachment dynamics in separating couples. *Journal of Personality and Social Psychology, 75* (5), 1198-1212.

Fricker, J. (2006). *Predicting infidelity: The role of attachment styles, love styles and, the investment model.* Unpublished Doctoral Thesis. Swinburne University of Technology, Australia.

Gallo, L. C., & Smith, T. W. (2001). Attachment style in marriage: Adjustment and responses to interaction. *Journal of Social and Personal Relationships, 18* (2), 263-289.

Gerlsma, C., Buunk, B. P., & Mutsaers, W. C. M. (1996). Correlates of self-reported adult attachment stles in dutch sample of married men and women. *Journal of Social and Personal Relationships, 13* (2), 313-320.

Glick, P. C. (1984). How American families are changing. *American Demographics, 6,* 20-27.

Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994a). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. In K. Bartholomew, D. L. Perlman (Eds.), *Advances in Personal Relationships*. London: Jessica Kingsley.

Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994b). Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology, 67* (3), 430 - 445.

Günay, S. (2007). *Evlilik çatışması, nedensellik-sorumluluk yüklemeleri, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyuma ilişkin görüşleri ve evliliğe ilişkin değerlendirmeler arasındaki ilişkiler.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Güngör, D. (1996). *Turkish university students' relationships with their friends and families: Social support, satisfaction and loneliness.* Unpublished Master Thesis, M.E.T.U. Ankara.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında anababalık stillerinin rolü.* Ankara: A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Hamarta, E. (2000). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve sosyal beceri düzeylerinin öğrencilerin özlük nitelikleri açısından incelenmesi.* Konya: S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hasta, D. (2002). Romantik ilişkiler ve yatırım modeli. *Türk Psikoloji Bülteni*, 24-*25* (8), 114-119.

Hasta, D., & Büyükşahin, A. (2006). *A comparison of university students with romantic relationships and married couples for the love styles and th reasons for maintaining the relationship*. International Association for Relationship Research Conference, Crete, Greece.

Hatfield, E., & Walster, G. W. (1985). *A new look at love.* R. J. Sternberg, M. L. Barnes (Eds.) içinde, *The psychology of love* (s. 293-310). New Haven. Yale University Press.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52* (3), 511-524.

Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.

Holtzworth-Munroe, A., & Jacobson, N. S. (1985). Causal attributions of married couples: When do they searchfor causes? What do they conclude when they do? *Journal of Personality and Social Psychology, 48* (6), 1398-1412.

Homans, G. C. (1961). *Social Behaviour: Its Elementary Forms*. New York: Harcourt, Brace & World.

Hortaçsu, N. (1997). *İnsan İlişkileri.* Ankara: İmge Kitapevi.

Hovardaoğlu, S. (1996). Sosyal mübadele: Evlilikle ilgili değerlendirmelere etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 11* (36), 12-24.

Hovardaoğlu, S. (2000). Karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için korelasyon analizleri. *Türk Psikoloji Yazıları, 3* (6), 41-48.

Hoza, B., Bukowski, W. M., & Beery, S. (2000). Assessing peer network and dyadic loneliness. *Journal of Clinical Child Psychology, (29),* 1, 119-128.

Impett, E.A., Beals, K. P., & Peplau, L. A. (2001). Testing the investment model of relationship commitment and stability in a longitudinal study of married couples. *Current Psychology*, *20* (4), 312-326.

Işınsu, M. (2003). *İkili ilişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Jacobson, N. S. (1984). The modification of cognitive processes in behavioral marital therapy: Integrating cognitive and behavioral intervention strategies. In K. Hahlweg & N. S. Jacobson (Eds.). *Marital interaction: Analysis and modification* (pp.285-308). New York: Guilford Press.

Jacobson, N. S., McDonald, D. W., Follette, W. C., & Berley, R. A. (1985). Attributional processes in distressed and nondistressed married couples. *Cognitive Therapy and Research, 9,* 35-50.

Johnson, M. D., Karney, B. R., Rogge, R., & Bradbury, T. N. (2001). The role of behaviour in the longitudinal association between attributions and marital quality. V. Manusov., & J. H. Harvey (Eds*.) içinde, Attribution, Communication Behavior, and Close Relationships* (s. 173-192). Cambridge University Press.

Johnson, D.J., & Rusbult, C. E. (1989). Resisting temptation: Devaluation of alternative partners as a means of maintaining commitment in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*, 967-980.

Jones, J. T., & Cunningham, J. D. (1996). Attachment styles and other predictors of relationship satisfaction in dating couples. *Personal Relationships, 3*, 387-399.

Jones, E. E., & Davis, K. E. (1965). From acts to dispositions. In L. Berkowitz (ed.). *Advances in experimental sociopsychology*. (Vol. 2), New York: Academic Press.

Johnson, D. J., & Rusbult, C. E. (1989). Resisting temptation: Devaluation of alternative partners as a means of maintaining commitment in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 57,* 967-980.

Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1997). Neuroticism, marital interaction, and the trajectory of marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 72,* 1075-1092.

Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (2000). Attributions in marriage: State or trait? A growth curve analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, (2), 295-309.

Keelan, J. P. R., Dion, K. L., & Dion, K. K. (1994). Attachment style and heterosexual relationships among young adults: A short-term panel study. *Journal of Social and Personal Relationsips, 11,* 201-214.

Kelley, H. H. (1967). Attribution theory in social psychology. In D. Levine (Ed.), *Nebraska Symposium on motivation.* Lincoln: University of Nebraska Press.

Kelley, H. H., & Thibaut, J. W. (1978). *Interpersonal relationships: A theory of interdependence*. New York: Wiley.

Kessler, R. C., & Essex, M. (1982). Marital status and depression: The importance of coping resources. *Social Forces, 61,* 484-507.

Kirkpatrick, L. A., & Davis, K. E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 66* (3), 502-512.

Knupfer, G., Clark, W., & Room, R. (1966). The mental health of the unmarried. *American Journal of Psychiatry, 122,* 841-851.

Kobrin, F., & Hendershot, G. (1977). Do family ties reduce mortality? *Journal of Marriage and the Family, 39,* 737-747.

Kyle, S. O., & Falbo, T. (1985). Relationships between marital stress and attributional preferences for own and spouse behaviour. *Journal of Social and Clinical Psychology, 3,* 339-351.

Locke, H., & Wallace, U. (1959). Short marital adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 21, 251-255.

Lopata, H. Z. (1979). *Women as widows: Support systems.* New York: Elsevier.

Löker, Ö. (1999). *Differential effects of parent and peer attachment on social and emotional loneliness among adolescents.* Unpublished Master Thesis, M.E.T.U. Ankara.

Lund, M. (1985). The development of investment and commitment scalesfor predicting continuity of personal relationships. *Journal of Social and Personal Relationships, 2*, 3-23.

Madden, M. E., & Janoff-Bulman, R. (1981). Blame, control, and marital satisfaction: Wives' attributions for conflict in marriage. *Journal of Marriage and Family, 43,* 663-673.

Martin, T. C., & Bumpass, L. (1989). Recent trends in marital disruption. *Demography, 26*, 37-51.

McWhirter, (1990). Loneliness: A review of current literature, with implications for counseling and research. *Journal of Counseling & Development, 68,* 417-422.

Mikulincer, M., & Nachshon, O. (1991). Attachment styles and patterns of self-disclosure. *Journal of Personality and Social Psychology, 61* (2), 321-331.

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2005). Attachment theory and emotions in close relationships: Exploring the attachment-related dynamics of emotional reactions to relational events. *Personal Relationships, 12,* 149-168.

Mikulincer M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change.* New York, Guilford Press.

Murray, S. L. (2003). Seeking a sense of conviction: Motivated cognition in close relationships. In G. J . O. Fletcher & M. S. Clark (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes* (Vol. 2, pp 105-126). Oxford: Blackwell Publishers Limited.

Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Pdrem Yayınları. Ankara.

Peplau, L. A., & Perlman, D. (Eds.) (1982). *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy.* New York: Wiley-Interscience.

Pinquart, M. (2003). Loneliness in married, widowed, divorced, and never-married older adults. *Journal of Social and Personal Relationships, 20* (1), 31-53.

Rholes, W. S., Simpson, J. A., & Oriña, M. M. (1999). Attachment and anger in an anxiety-provoking situation. *Journal of Personality and Social Psychology, 76* (6), 940-957.

Rokach, A. (1998). Loneliness in singlehood and marriage. *Psychology: A Journal of Human Behavior, 35* (2), 2-17.

Rokach, A. (2000). Percieved causes of loneliness in adulthood. *Journal of Social Behavior and Personality, (15),* 1, 67-84.

Rokach, A. (2004). Loneliness then and now. Reflections on social and emotional alienation in everyday life. *Current Psychology, (23),* 1, 24-40.

Rokach, A., & Bauer, N. (2004). Age, culture, and loneliness among Czechs and Canadians. *Current Psychology, (23),* 1, 3-23.

Rokach, A., Orzeck, T., & Neto, F. (2004). Coping with loneliness in old age: A cross-cultural comparison. *Current Psychology, (23),* 2, 124-137.

Rotenberg, K. J. (1994). Loneliness and interpersonal trust. *Journal of Social and Clinical Psychology, (13),* 2, 152-173.

Rotenberg, K. J., Shewchuk, V., & Kimberley, T. (2001). Loneliness, sex, romantic jealousy, and powerlessness. *Journal of Social and Personal Relationships, 18* (1), 55-79.

Rubenstein, C. M., & Shaver, P. (1982). The experience of loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research, and therapy* (pp. 206-223). New York: Wiley-Interscience.

Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, *16*, 172-186.

Rusbult, C. E. (1983). A Longitudinal test of the investment model- the development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology, 45* (1), 101-117.

Rusbult, C. E., & Buunk, B. P. (1993). Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, *10* (2), 175-204.

Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships, 5,* 357-391.

Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G.A., Slovik, L. F., & Lipkus, I. (1991). Accomodation processes in close relationships: Theory and preliminary empirical evidence. *Journal of Personality and Social Psychology, 60,* 53-78.

Russel, D., Cutrona, C, E., Rose, J., & Yurko, K. (1984). Social and emotional loneliness: An examination of Weiss's typology of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology, (46),* 6, 1313-1321.

Russell, D., Peplau, L. A., & Cutrona, C. E. (1980). The revised U.C.L.A. loneliness scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology, 39,* 472-480.

Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Romantik ilişkilerde cinsiyet farklılığına göre memnuniyeti ve bağlanmayı yordayan değişkenler *(poster), XII. Ulusal Psikoloji Kongresi,* ODTÜ: Ankara.

Selçukoğlu, Z. (2001). *Araştırma görevlilerinde tükenmişlik düzeyi ile yalnızlık düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi.* Konya: S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Selçuk, E., Günaydın,G., Sümer, N., & Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları, 8* (16), 1-11.

Senchak, M., & Leonard, K. E. (1992). Attachment styles and marital adjustment among newlywed couples. *Journal of Social and Personal Relationships, 9,* 51-64.

Sermat, V. (1978). Sources of loneliness. *Essence, 2,* 271-276.

Simpson, J. A. (1990) Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 59* (5), 971-980.

Simpson, J. A., Rholes, W. S., & Nelligan, J. S. (1992). Support seeking and support giving within couples in an anxiety-provoking situation. *Journal of Personality and Social Psychology, 62*, 434-446.

Spainer,G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and other dyads. *Journal of Marriage and The Family*, 38(1), 15-30; cited in Jacob, T. and Tannenbaum, D. L. Family Assesstment, 1998, Plenum Press, NY.

Sprecher, S. (1988). Investment model, equity, and social suport determinants of relationship commitment. *Social Psychology Quarterly, 51* (4), 318-328.

Stackert, R. A., & Bursik, K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences, 34* (8), 1419-1429.

Stokes, J. P. (1985). The relation of social network and individual difference variables to loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology, (48),* 4, 981-990.

Stokes, J., & Levin, I. (1986). Gender differences in predicting loneliness from social network characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology, (51),* 5, 1069-1074.

Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi, 21* (57), 1-22.

Sümer, N., & Güngör, D. (1999a). Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk örneklemi üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi, 14* (43), 71-106.

Sümer, N., & Güngör, D. (1999b). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 14 (44), 35-58.

Sweeper, S. (2004). *Adult adjustment to relationship separation.* Unpublished Doctoral Thesis. Griffith University.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Aile Yapısı Araştırması (2006). ss. 29. Evlilik. WEB: http://www.aile.gov.tr/tr/?Sayfa=Detay&Id=2006122862127

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. Haber Bülteni. Evlenme ve boşanma istatistikleri 2006 yılı sonuçları. Sayı :100, 28 Haziran 2007. WEB: http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=519

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (1923-2007). İstatistik Göstergeler (Statistical Indicators), ss. 720. WEB: http://www.tuik.gov.tr/kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=158

Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The Social Psychology of Groups*. New York: Wiley.

Thompson, S. C., & Snyder, D. K. (1986). Attribution theory in intimate relationships: A methodological review. *The American Journal of Family Therapy,14,* 123-138.

Titus, S. L. (1980). A function of friendship: Social comparisons as a frame of reference for marriage. *Human Relations*, *33*: 409-431.

Tornstam, L. (1992). Loneliness in marriage. *Journal of Social and Personal Relationships, 9,* 197-217.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1995). *Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arası ilişkiler üzerine bir araştırma.* Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1997). Evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi, 12* (40), 55-64.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1999). İlişkilerde yükleme ölçeğinin (İYÖ) güvenirlik ve geçerlik çalışması. *3P Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi, 7* (3), 193-199.

Tutarel-Kışlak, Ş., & Çavuşoğlu, Ş. (2006). Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler. *Aile ve Toplum Dergisi,* yıl:8, cilt:3, sayı:9, s.61-68.

Uruk, A. (2001). *The role of peers and families in predicting the loneliness level of adolescents.* Unpublished Master Thesis, M.E.T.U. Ankara.

Walker, A., & Maltby, T. (1997). *Ageing Europe*. Buckingham: Open University Press.

Weiner, B., Frieze, I., Kukla, A., Reed, L., Rest, S., & Rosenbaum, R. M. (1972). Perceiving the causes of success and failure. E.E. Jones, D. E. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, & B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving the causes of behavior*. Morristown, NJ: General Learning Press.

Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation.* Cambridge, MA: MIT Press.

Weiss, R. S. (1974). The provisions of social relationships. In Z. Rubin (Ed.), *Doing unto others* (pp. 17-26). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

West, D. A., Kellner, R., & Moore-West, M. (1986). The effects of loneliness: A review of the literature. *Comprehensive Psychiatry, (27),* 4, 351-363.

Whisman, M. A., & Allan, L. E. (1996). Attachment and social cognition theories of romantic relationships: Convergent or complementary perspectives? *Journal of Social and Personal Relationships, 13* (2), 263-278.

Yüksel, F. (1991). *İçsel ya da dışsal denetimli olmanın ve bazı değişkenlerin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyine etkisi.* Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

EKLER

EK-1a

Erkeğin ev işlerine ne derece yardımcı olduğuna ilişkin frekans ve yüzdeler

Ev İşlerinde Eşinize Yardımcı Olur Musunuz? f (%)	Erkek (n=131)	
Evet	66	(50.4)
Bazen	51	(38.9)
Hayır	14	(10.7)
Toplam	**131**	**(100.0)**

EK-1b

Eşlerin mesleklerine ilişkin frekans ve yüzdeler

Eşlerin Meslekleri f (%)	Kadın (n=131)		Erkek (n=131)	
Memur	68	(51.9)	56	(42.7)
Serbest	24	(18.3)	61	(46.6)
Emekli	17	(13.0)	14	(10.7)
Ev Hanımı	22	(16.8)	-	-
Toplam	**131**	**(100,0)**	**131**	**(100,0)**

EK-1c

Eşlerin gelir düzeylerine ilişkin frekans ve yüzdeler

Eşlerin Gelir Düzeyi f (%)	Eşler (çift olarak) (N =131)
Düşük	0 (00.0)
Orta	118 (90.1)
Yüksek	13 (9.9)
Toplam	**131 (100.0)**

EK-1d

Eşlerin evlilik sürelerine ilişkin frekans ve yüzdeler

	N (çift olarak)	Minimum	Maksimum	$\bar{X}$	Standart Hata
Eşlerin evlilik süreleri	131	12 ay	528 ay	191,36 ay	116,51

EK-1e

Eşlerin çocuk sayılarına ilişkin frekans ve yüzdeler

Eşlerin Çocuk Sayıları f (%)	(çift olarak) (N=131)	
Hiç yok	26	(19.8)
1 çocuk	38	(29.0)
2 çocuk	59	(45.0)
3 çocuk	8	(6.1)
Toplam	**131**	**(100.0)**

EK-1f

Eşlerin İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)'nin Bağlanma Stillerine İlişkin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımları

Eşlerin Bağlanma Stilleri f (%)	Kadın (n=131)		Erkek (n=131)	
Güvenli	20	(15.3)	35	(26.7)
Korkulu	22	(16.8)	17	(13.0)
Kayıtsız	56	(42.7)	47	(35.9)
Saplantılı	11	(8.4)	9	(6.9)
Hiçbiri	22	(16,8)	23	(17,5)
Toplam	**131**	**(100,0)**	**131**	**(100,0)**

EK-2

Elinizdeki form Ankara Üniversitesi Sosyal Psikoloji DOKTORA Programını tamamlayacak her öğrenciden istenen tez çalışmasının bir bölümüdür. Bu formlardan alınacak sonuçlar yalnızca bu çalışma kapsamında kullanılacaktır, kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle kimliğinizi belirtmeden ve soruları atlamadan cevaplamaya çalışın. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

MELAHAT IŞINSU HALAT

Kişisel Bilgi Formu

1. Anket no:

2. Yaşınız:

3. Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

Cinsiyetiniz erkek ise, ev işlerinde eşinize yardımcı olur musunuz ?
Evet ( ) Bazen ( ) Hayır ( )

4. Eğitim durumunuz : İlk ( ) Orta ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ()

5. Eşinizin eğitim durumu : İlk ( ) Orta ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )

6. Gelir durumunuz : Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek ( )

7. Mesleğiniz:……..

8. Eşinizle ne kadar süredir evlisiniz?.....

9. Kaç tane çocuğunuz var?.....

EK-3

İİÖ

Bu ölçek, duygusal ilişkilerinize ilişkin duygu ve düşüncelerinizi belirlemek amacıyla uygulanmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler sadece araştırma amacına yönelik olarak kullanılacaktır.

I. İlişki Doyumu

Şu anki yakın ilişkinizi göz önüne alarak, aşağıdaki ifadelerden her birine ne derece katıldığınızı belirtiniz.

1)

	Tamamen yanlış	Oldukça yanlış	Oldukça doğru	Tamamıyla doğru
a) Birlikte olduğum kişi, kişisel düşünceleri, sırları paylaşma gibi yakınlık gereksinimlerimi karşılıyor.				
b) Birlikte olduğum kişi, beraberce birşeyler yapma, beraber olmaktan keyif alma gibi arkadaşlık gereksinimlerimi karşılıyor.				

2) İlişkimiz benim için doyum verici.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

II. Seçeneklerin Niteliğini Değerlendirme

Lütfen bir başkasıyla beraber olduğunuzu varsayın ve sizce bu kişi gereksinimlerinizi ne oranda karşılardı, tahminlerinizi göz önüne alarak aşağıdaki ifadelerin her birine ne derece katıldığınızı belirtiniz.

1)

	Tamamen yanlış	Oldukça yanlış	Oldukça doğru	Tamamıyla doğru
a) Kişisel düşünceleri, sırları paylaşma gibi yakınlık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				
b) Birlikte bir şeyler yapma, birbirinin varlığından keyif alma gibi arkadaşlık gereksinimlerim bir başkasıyla beraber olsam da karşılanabilir.				

2) Birlikte olduğum kişi dışında bana çok çekici gelen insanlar var.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

III. İlişki Yatırımı

Şu andaki ilişkinizi göz önüne alarak, aşağıdaki ifadelerin her birine ne derecede katıldığınızı belirtiniz.

1)

	Tamamen yanlış	Oldukça yanlış	Oldukça doğru	Tamamıyla doğru
a) İlişkimiz için çok fazla yatırım yaptım.				
b) Birlikte olduğum kişiye, sırlarım gibi pek çok özel şey anlatmaktayım.				

2) İlişkimize öyle çok yatırım yaptım ki, eğer bu ilişki sona erecek olursa çok şey kaybetmiş olurum.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen yanlış Tamamıyla doğru

EK-4

İYÖ

Bu anket eşinizin çeşitli davranışları hakkında bilgi toplamak için geliştirilmiştir. Anket, eşinizin yapması muhtemel olan bazı davranışları içermektedir. Lütfen, önce eşinizin belirtilen her bir davranışı yapıyor olduğunu farz ediniz ve sonra bu davranış tanımlamasını izleyen ifadeleri okuyunuz. Her bir ifadenin sizin için ne kadar doğru veya yanlış olduğunu ifadenin yanında yer alan ölçek üzerinde işaretleyiniz.

1	2	3	4	5	6
Tamamen Yanlış	Yanlış	Kısmen Yanlış	Kısmen Doğru	Doğru	Tamamen Doğru

EŞİNİZ SÖYLEDİĞİNİZ BİRŞEYİ ELEŞTİRİYOR:

1 2 3 4 5 6 -Eşimin bu davranışı kendi ile ilgili bir nedene bağlıydı (örn., kendi kişilik yapısı, içinde bulunduğu ruh hali).

EŞİNİZ SİZİNLE DAHA AZ ZAMAN GEÇİRMEYE BAŞLIYOR:

1 2 3 4 5 6 - Eşimin daha az zaman geçirme nedeni evliliğimizin diğer yönleri için de geçerlidir.

EŞİNİZ SÖYLEDİĞİNİZ ŞEYE DİKKAT ETMİYOR:

1 2 3 4 5 6 - Eşimin bu davranışı bencilce nedenlerden kaynaklanmaktadır.

EŞİNİZ SOĞUK VE UZAK DAVRANIYOR:

1 2 3 4 5 6 - Eşim bana istemeden değil, kasıtlı olarak soğuk ve uzak davrandı.

EK-5

İ Ö A

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkileriniz dahil olmak üzere yakın ilişkilerinizde (arkadaşlık, dostluk gibi) hissettiğiniz duygulara ilişkindir. Sizden, genel olarak, yakın ilişkilerinizde yaşadıklarınızı dikkate alarak aşağıdaki ifadeleri değerlendirmeniz istenmektedir. Aşağıdaki maddeleri yakın ilişki içinde olduğunuz kişileri düşünerek cevaplandırın. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını, ilgili rakam üzerine çarpı (x) koyarak gösteriniz.

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.Başkalarına kolaylıkla güvenemem	1	2	3	4
2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli	1	2	3	4
3.Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım	1	2	3	4

EK-6

UCLA – EL

Yalnızlığın bir türü, bir başka kişiyle yaşanan yoğun ve kalıcı bir ilişkiden yoksun olmaktır. Bu ilişki genellikle romantik olabileceği gibi, duygusal yakınlık ve güvenlik sağlayan karşılıklı herhangi bir ilişki de olabilir.

Siz bu yalnızlık türünü ne sıklıkla yaşıyorsunuz ?

….. Hiçbir zaman (1)

EK-7

UCLA – SL

Yalnızlığın bir türü de, birlikte sosyal etkinliklerde bulunan bir arkadaş çevresine ya da ortak ilgiler, iş ve benzeri başka etkinlikler temelinde ait olma duygusu veren harhangi bir gruba dahil olmama olarak tanımlanabilir.

Siz bu yalnızlık türünü ne sıklıkla yaşıyorsunuz ?

….. Her zaman (5)

EK-8

UCLA – LS

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenen her ifadede tanımlanan duygu ve düşünceyi ne sıklıkla hissettiğinizi ya da düşündüğünüzü her ifade için bir tek harfi daire içine alarak belirtmenizdir.

	Ben bu durumu **HİÇ** yaşamam (1)	Ben bu durumu **NADİREN** yaşarım (2)	Ben bu durumu **BAZEN** yaşarım (3)	Ben bu durumu **SIK SIK** yaşarım (4)	Ben bu durumu **HER ZAMAN** yaşarım (5)
1. Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum…	a	b	c	d	e
2. Arkadaşım yok……..	a	b	c	d	e
3. Başvuracağım kimse yok…	a	b	c	d	e

EK-9

Eşlerin Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Yapılan Korelasyon Analizleri.

Bu araştırmada yer alan denek çiftlerindeki her bireyin cinsiyetine göre hangi kategoride yer alacağı belirli olduğundan dolayı, bu tür denek çiftlerine kategorisi belli çiftler denmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada, cinsiyet etkisi sabit tutularak, karşılıklı bağımlılık içeren kısmi korelasyonlar ve bunlar için anlamlılık testleri uygulanmıştır (Hovardaoğlu, 2000). Eşlerin karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için yapılan korelasyon analizleri aşağıdaki **Çizelge 10.**'da verilmiştir.

Çizelge 10. Eşlerin Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Yapılan Korelasyon Analizleri (n=262).

	Doyum	Seçenek	Yatırım	N. Odak	N. İstikrar	N. Genellik	Nedensel Y. Toplam	S. Niyet (Kasıt)	S. Güdü	S. Suçlama	Sorumluluk Y. Toplam	Yükleme Toplam	Duygusal Yalnızlık	Sosyal Yalnızlık	Genel Yalnızlık	Güvenli Bağlanma	Korkulu Bağlanma
1	.49*	-.14*	.23*	-.30*	-.22*	-.29*	-.33*	-.28*	-.32*	-.25*	-.32*	-.35*	-.15*	-	-.15*	-	-
2	-.14*	.47*	-	.29*	.31*	.21*	.33*	.17*	.27*	.25*	.26*	.32*	.16*	-	-	-	-
3	.23*	-	.30*	-	-	-	-	-.22*	-.13*	-	-.17*	-.15*	-	-	-.15*	-	-
4	-.30*	.29*	-	.50*	.29*	.29*	.44*	.20*	.24*	.20*	.24*	.36*	.16*	.13*	-	-	-
5	-.22*	.31*	-	.28*	.46*	.37*	.46*	.36*	.35*	.44*	.43*	.48*	-	-	-	-	-
6	-.29*	.21*	-	.29*	.37*	.55*	.49*	.42*	.45*	.36*	.46*	.51*	-	-	.15*	-	-
7	-.33*	.33*	-	.44*	.46*	.49*	.57*	.40*	.42*	.41*	.46*	.55*	-	-	-	-	-
8	-.28*	.17*	-.22*	.20*	.36*	.42*	.40*	.51*	.49*	.39*	.53*	.50*	-	-	.15*	-	-
9	-.32*	.27*	-.13*	.24*	.35*	.45*	.42*	.49*	.48*	.38*	.51*	.50*	-	-	.12*	-	-
10	-.25*	.25*	-	.20*	.44*	.36*	.41*	.39*	.38*	.48*	.47*	.47*	-	-	-	-	-
11	-.32*	.26*	-.17*	.24*	.43*	.46*	.46*	.53*	.51*	.47*	.57*	.56*	-	-	-	-	-
12	-.35*	.32*	-.15*	.36*	.48*	.51*	.55*	.50*	.50*	.47*	.56*	.59*	-	-	-	-	-
13	-.15*	.16*	-	.16*	-	-	-	-	-	-	-	-	.19*	-	-	-	-
14	-	-	-	.13*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.35*	.24*	-.17*	-
15	-.15*	-	-.15*	-	-	.15*	-	.14*	.12*	-	-	-	-	.24*	.40*	-	-
16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.17*	-	.20*	-.21*
17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.21*	.29*
18	-	-	-	-.13*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* 0.05 düzeyinde I. Tip hata olasılığıyla korelasyon anlamlı.

Not: Saplantılı ve Kayıtsız bağlanma stilleri için % 5 düzeyinde I. Tip hata olasılığıyla korelasyonlar anlamlı bulunamamıştır.